ГОСПОДАРСЬКЕ СУДОЧИНСТВО

СУДОВА ПРАКТИКА у ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Науково-практичний юридичний журнал

випуск

2

2009

Видавничий дім Юре

ГОСПОДАРСЬКЕ СУДОЧИНСТВО · СУДОВА ПРАКТИКА у ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ 2. 2009

Науково-практичний юридичний журнал

ГОСПОДАРСЬКЕ СУДОЧИНСТВО

СУДОВА ПРАКТИКА у ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

2(38).2009

Журнал засновано у січні 2006 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 12917-1801Р
від 16 липня 2007 р.

Видається щоквартально

Засновники:
Верховний Суд України,
Інформаційно-аналітичний центр правової та ділової інформації «Праксіс»

Голова редакційної ради —
БАРБАРА Валентин Петрович

Головний редактор —
СЕРДЮК Валентин Васильович

Адреса редакції:
01004, м. Київ
вул. Терещенківська, 4б
Тел.: 234-69-72

Передплатний індекс **94960**

Тексти судових рішень друкуються з незначними редакційними правками.
Передрук опублікованих у журналі матеріалів здійснюється з письмового дозволу голови редакційної ради з обов'язковим посиланням на джерело

Зміст

Перелік скорочень

АБ	— акціонерний банк
АКБ	— акціонерний комерційний банк
АППБ	— акціонерний поштово-пенсійний банк
АРК	— Автономна Республіка Крим
АТ	— акціонерне товариство
АТВТ	— акціонерне товариство відкритого типу
АТЗТ	— акціонерне товариство закритого типу
ВАТ	— відкрите акціонерне товариство
ВДВС	— відділ державної виконавчої служби
ГК	— Господарський кодекс України
ГПК	— Господарський процесуальний кодекс України
ДАК	— державна акціонерна компанія
ДАХК	— державна акціонерна холдингова компанія
ДК	— дочірня компанія
ДП	— державне підприємство
ДПІ	— Державна податкова інспекція
ЗАТ	— закрите акціонерне товариство
ЗК України	— Земельний кодекс України
КАСУ	— Кодекс адміністративного судочинства України
КБ	— комерційний банк
КМУ	— Кабінет Міністрів України
НАК	— національна акціонерна компанія
НБУ	— Національний банк України
ПДВ	— податок на додану вартість
ПП	— приватне підприємство
ТОВ	— товариство з обмеженою відповідальністю
ФДМ	— Фонд державного майна України
ЦК	— Цивільний кодекс Української РСР
ЦК України	— Цивільний кодекс України
ЦПК України	— Цивільний процесуальний кодекс України

1 Справи зі спорів, що виникають з угод купівлі-продажу

1.1. На господарські суди покладений обов'язок щодо розгляду спорів, які виникають між сторонами при укладенні в загальному порядку, з урахуванням встановлених законодавством особливостей, господарських договорів за державним замовленням, договорів, укладення яких є обов'язковим на підставі закону та в інших випадках, встановлених законом

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 19 серпня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу ТОВ «Будсервіскомплект» на постанову Вищого господарського суду України від 4 квітня 2008 р.,

встановив:

У березні 2007 р. ВАТ «Інжиніринг» звернулося в господарський суд м. Києва із позовом до ТОВ «Будсервіс», ТОВ «Будсервіскомплект», ЗАТ спільного українсько-данського підприємства з іноземними інвестиціями «Пер Аарслефф-Інжиніринг» (далі — ЗАТ «Пер Аарслефф-Інжиніринг»), ЗАТ «Гідроінжбуд», ТОВ «Полар-Інвест», ТОВ «Об'єднаний фондовий реєстратор» про визнання недійсними в частині найменування покупця:

— договору купівлі-продажу цінних паперів від 25 жовтня 2004 р.;

— договору купівлі-продажу цінних паперів від 26 листопада 2004 р.;

— договору купівлі-продажу цінних паперів від 11 листопада 2004 р., а також зобов'язати ТОВ «Об'єднаний фондовий реєстратор» внести до реєстру власників іменних цінних паперів ЗАТ «Гідроінжбуд» запис про перехід до ВАТ «Інжиніринг» права власності на 2 620 986 шт. акцій емітента ЗАТ «Гідроінжбуд»; визнати недійсним рішення загальних зборів акціонерів ЗАТ «Гідроінжбуд» від 1 листопада 2005 р. про викладення статуту товариства у новій редакції.

Під час розгляду справи позивач змінив позовні вимоги і просив визнати укладеним з 25 жовтня 2004 р. договір купівлі-продажу 2 514 006 шт. акцій емітента ЗАТ «Гідроінжбуд» між ТОВ «Будсервіскомплект» (продавець) та ВАТ «Інжиніринг» (по-

купець). Визнати укладеним з 25 листопада 2004 р. договір купівлі-продажу 26 745 шт. акцій емітента ЗАТ «Гідроінжбуд» між ТОВ «Будсервіскомплект» (продавець) та ВАТ «Інжиніринг» (покупець). Визнати укладеним з 11 листопада 2004 р. договір купівлі-продажу 80 235 шт. акцій емітента ЗАТ «Гідроінжбуд» між ЗАТ «Пер Аарслефф-Інжиніринг» (продавець) та ВАТ «Інжиніринг» (покупець). Зобов'язати ТОВ «Об'єднаний фондовий реєстратор» внести до реєстру власників іменних цінних паперів ЗАТ «Гідроінжбуд» запис про перехід до ВАТ «Інжиніринг» права власності на 2 620 986 шт. акцій емітента ЗАТ «Гідроінжбуд». Визнати недійсним рішення загальних зборів акціонерів ЗАТ «Гідроінжбуд» від 1 листопада 2005 р. про викладення статуту товариства у новій редакції.

Позов мотивовано посиланням на те, що ВАТ «Інжиніринг» є акціонером ЗАТ «Гідроінжбуд». ТОВ «Будсервіскомплект», ЗАТ «Пер Аарслефф-Інжиніринг» (інші акціонери ЗАТ «Гідроінжбуд») були продані ТОВ «Будсервіс» належні їм акції емітента ЗАТ «Гідроінжбуд» з порушенням переважного права ВАТ «Інжиніринг», оскільки останнього не було повідомлено про наміри щодо продажу зазначених акцій. Рішеннями господарського суду м. Києва від 10 травня 2007 р. були визнані недійсними договори купівлі-продажу цінних паперів від 25 жовтня 2004 р., від 26 листопада 2004 р. та від 11 листопада 2004 р. Визнання недійсними зазначених договорів не позбавляє ВАТ «Інжиніринг» переважного права на придбання акцій, які були предметом вказаних договорів. При цьому ВАТ «Інжиніринг» зазначило, що вказані договори купівлі-продажу акцій повинні бути визнані укладеними з останнім і відповідно передавальні розпорядження щодо спірних акцій мають бути вчинені на користь ВАТ «Інжиніринг», що є підставою для виникнення у ВАТ «Інжиніринг» права власності на ці акції. Оскільки договори, відповідно до яких ТОВ «Будсервіс» придбало у ТОВ «Будсервіскомплект» та ЗАТ «Пер Аарслефф-Інжиніринг» акції ЗАТ «Гідроінжбуд», є недійсними, то відповідно є недійсним і рішення загальних зборів ЗАТ «Гідроінжбуд» від 1 листопада 2005 р. про викладення статуту ЗАТ «Гідроінжбуд» у новій редакції.

Заявою від 18 червня 2007 р. позивач уточнив вимоги та просив суд визнати договори укладеними на конкретних викладених ним умовах.

Рішенням господарського суду м. Києва від 23 липня 2007 р. позов задоволено.

Визнано укладеним з 25 жовтня 2004 р. договір купівлі-продажу цінних паперів між ТОВ «Будсервіскомплект» (продавець) та ВАТ «Інжиніринг» (покупець) у редакції позивача. Визнано укладеним з 25 листопада 2004 р. договір купівлі-продажу цінних паперів між ТОВ «Будсервіскомплект» (продавець) та ВАТ «Інжиніринг» (покупець) у редакції позивача. Визнано укладеним з 11 листопада 2004 р. договір купівлі-продажу цінних паперів між ЗАТ «Пер Аарслефф-Інжиніринг» (продавець) та ВАТ «Інжиніринг» (покупець) у редакції позивача. Визнано повний індосамент щодо 2 514 006 шт. простих іменних акцій емітента — ЗАТ «Гідроінжбуд» вчиненим 8 листопада 2004 р. ТОВ «Будсервіскомплект» на користь ВАТ «Інжиніринг». Визнано повний індосамент щодо 26 745 шт. простих іменних акцій емітента — ЗАТ «Гідроінжбуд» вчиненим 26 листопада 2004 р. ТОВ «Будсервіскомплект» на користь

ВАТ «Інжиніринг». Визнано повний індосамент щодо 80 235 шт. простих іменних акцій емітента — ЗАТ «Гідроінжбуд» вчиненим 17 листопада 2004 р. ЗАТ «Пер Аарслефф-Інжиніринг» на користь ВАТ «Інжиніринг».

Визнано право власності ВАТ «Інжиніринг» на 2 620 986 шт. простих іменних акцій емітента — ЗАТ «Гідроінжбуд», які були предметом договорів купівлі-продажу цінних паперів від 25 жовтня 2004 р., від 26 листопада 2004 р. та від 11 листопада 2004 р.

Зобов'язано ТОВ «Об'єднаний фондовий реєстратор» внести до реєстру власників іменних цінних паперів ЗАТ «Гідроінжбуд» запис про перехід до ВАТ «Інжиніринг» права власності на 2 620 986 шт. акцій емітента — ЗАТ «Гідроінжбуд», які були предметом договорів купівлі-продажу цінних паперів від 25 жовтня 2004 р., від 26 листопада 2004 р. та від 11 листопада 2004 р. Визнано недійсним рішення загальних зборів акціонерів ЗАТ «Гідроінжбуд» від 1 листопада 2005 р. про викладення статуту товариства у новій редакції.

Рішення вмотивовано тим, що визнання господарським судом недійсними зазначених договорів купівлі-продажу цінних паперів від 25 жовтня 2004 р., від 26 листопада 2004 р. та від 11 листопада 2004 р. не припиняє обов'язку ТОВ «Будсервіскомплект» та ЗАТ «Пер Аарслефф-Інжиніринг» продати акції, які були предметом зазначених договорів, ВАТ «Інжиніринг», якому відповідно до ч. 3 ст. 81 ГК належить переважне право на придбання зазначених акцій. Водночас суд зазначив, що відповідно до ст. 187 ГК спори, що виникають при укладанні господарських договорів за державним замовленням, або договорів, укладення яких є обов'язковим на підставі закону та в інших випадках, встановлених законом, розглядаються судом. Посилаючись на ст. 20 ГК, суд зазначив, що оскільки позовні вимоги про визнання укладеними зазначених вище договорів підлягають задоволенню, то передавальні розпорядження щодо цих акцій також мали бути вчинені на користь позивача.

Задовольняючи вимогу щодо визнання рішення загальних зборів акціонерів ЗАТ «Гідроінжбуд» від 1 листопада 2005 р., суд послався на ч. 5 ст. 98 ЦК України, згідно з якою рішення загальних зборів може бути оскаржене учасником товариства до суду.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 20 серпня 2007 р. та постановою Вищого господарського суду України від 4 квітня 2008 р. зазначене рішення суду залишено в силі на тих самих підставах.

19 червня 2008 р. колегією суддів Верховного Суду України за касаційною скаргою ТОВ «Будсервіскомплект» порушено провадження з перегляду у касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 4 квітня 2008 р. У касаційній скарзі ставиться питання про скасування оскарженої постанови Вищого господарського суду України та передання справи на новий розгляд до суду першої інстанції з мотивів порушення норм матеріального та процесуального права.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін, розглянувши доводи касаційної скарги, перевіривши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Залишаючи без змін судові рішення у справі, Вищий господарський суд України погодився з висновками судів попередніх інстанцій, які вмотивували задоволення позовної вимоги про визнання укладеними із ВАТ «Інжиніринг» спірних договорів купівлі-продажу акцій посиланням на ст. 187 ГК, відповідно до якої спори, що виникають при укладанні господарських договорів за державним замовленням, або договорів, укладення яких є обов'язковим на підставі закону та в інших випадках, встановлених законом, розглядаються судом. З огляду на задоволення позовної вимоги господарські суди всіх інстанцій дійшли висновку про визнання повних індосаментів щодо спірних акцій вчиненими на користь ВАТ «Інжиніринг», а також про необхідність внесення змін до реєстру власників іменних цінних паперів ЗАТ «Гідроінжбуд» та про визнання недійсним рішення загальних зборів ЗАТ «Гідроінжбуд» від 1 листопада 2005 р. щодо викладення статуту ЗАТ «Гідроінжбуд» у новій редакції.

Водночас такий висновок є передчасним та ґрунтується на приписах норм цивільного та господарського законодавства, якими унормовано умови, порядок та особливості укладання договорів, зокрема господарських, а також вирішення переддоговірних спорів (статті 638–649 ЦК України, статті 179–187 ГК).

Так, відповідно до ч. 2 ст. 649 ЦК України розбіжності, що виникли між сторонами при укладенні договору не на підставі правового акта органу державної влади, органу влади АР Крим, органу місцевого самоврядування, можуть бути вирішені судом у випадках, встановлених за домовленістю сторін або законом.

Згідно з ч. 1 ст. 187 ГК на господарські суди покладений обов'язок щодо розгляду спорів, які виникли при укладанні господарських договорів за державним замовленням, або договорів, укладення яких є обов'язковим на підставі закону. Інші переддоговірні спори можуть бути предметом розгляду суду у разі, якщо це передбачено угодою сторін або якщо сторони зобов'язані укласти певний господарський договір на підставі укладеного між ними попереднього договору.

Водночас, за приписами норм статей 181, 183–185 ГК, додержання сторонами загального порядку укладання господарських договорів є обов'язковим.

Отже, на господарські суди покладений обов'язок щодо розгляду спорів, які виникають між сторонами при укладанні в загальному порядку, з урахуванням встановлених законодавством особливостей, господарських договорів за державним замовленням, договорів, укладення яких є обов'язковим на підставі закону, та в інших випадках, встановлених законом.

Проте господарські суди всіх інстанцій наведеного не врахували, не перевірили додержання сторонами загального порядку та правил укладання договорів, як і не зазначили, на підставі яких законодавчих приписів укладення спірних договорів є обов'язковим для сторін, а вирішення виниклого переддоговірного спору — обов'язковим для суду.

Способи захисту судом цивільних прав та інтересів, зокрема суб'єктів господарювання, визначені ст. 16 ЦК України, ст. 20 ГК.

З огляду на приписи цих норм законодавства судам належало з'ясувати відповідність обраного позивачем способу захисту порушеного права з урахуванням того,

що у справі господарського суду м. Києва, спір у якій вирішувався між тими самими сторонами, позивачем заявлена вимога до ТОВ «Будсервіс», ТОВ «Будсервіскомплект», ЗАТ «Пер Аарслефф-Інжиніринг», ЗАТ «Гідроінжбуд», ТОВ «Полар-Інвест» про переведення на позивача прав та обов'язків покупця за спірними договорами.

Відповідно до роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, викладених у п. 1 постанови «Про судове рішення» від 29 грудня 1976 р. № 11 зі змінами і доповненнями, обґрунтованим визнається рішення суду, в якому повно відображені обставини, що мають значення для цієї справи, висновки суду про встановлені обставини і правові наслідки є вичерпними, відповідають дійсності і підтверджуються достовірними доказами, дослідженими в судовому засіданні.

Оскільки помилкове застосування судом норм процесуального та матеріального права призвело до неправильного вирішення спору, всі постановлені у справі судові рішення підлягають скасуванню, а справа — направленню на новий розгляд до суду першої інстанції.

При новому розгляді справи суду слід врахувати викладене, всебічно і повно перевірити доводи, на яких ґрунтуються вимоги та заперечення сторін, і залежно від установлених обставин вирішити спір відповідно до закону.

Керуючись статтями 111^{17}–111^{21} ГПК, Верховний Суд України

п о с т а н о в и в:

Касаційну скаргу ТОВ «Будсервіскомплект» задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 4 квітня 2008 р., постанову Київського апеляційного господарського суду від 20 серпня 2007 р. та рішення господарського суду м. Києва від 23 липня 2007 р. скасувати, а справу передати на новий розгляд до суду першої інстанції.

Постанова є остаточною й оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 4 квітня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 19 серпня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційну скаргу ВАТ «Інжиніринг» на постанову Київського апеляційного господарського суду від 15 серпня 2007 р. у справі господарського суду м. Києва за позовом ВАТ «Інжиніринг» до ТОВ «Будсервіс», ТОВ «Будсервіскомплект», ЗАТ спільного українсько-данського підприємства з іноземними інвестиціями «Пер Аарслефф-Інжиніринг» (далі — ЗАТ «Пер Аарслефф-Інжиніринг»), ЗАТ «Гідроінжбуд», ТОВ «Полар-Інвест», ТОВ «Об'єднаний фондовий реєстратор» про визнання недійсними договорів купівлі-продажу, визнання недійсним рішення та зобов'язання вчинити дії.

ВАТ «Інжиніринг» у березні 2007 р. звернулося до господарського суду м. Києва з позовною заявою до ТОВ «Будсервіс», ТОВ «Будсервіскомплект», ЗАТ «Пер Аар-

слефф-Інжиніринг», ЗАТ «Гідроінжбуд», ТОВ «Полар-Інвест», ТОВ «Об'єднаний фондовий реєстратор» про визнання недійсними в частині найменування покупця, договорів купівлі-продажу цінних паперів від 25 жовтня 2004 р., від 26 листопада 2004 р., від 11 листопада 2004 р.; зобов'язання ТОВ «Об'єднаний фондовий реєстратор» внести до реєстру власників іменних цінних паперів ЗАТ «Гідроінжбуд» запис про перехід до ВАТ «Інжиніринг» права власності на 2 620 986 шт. акцій емітента ЗАТ «Гідроінжбуд», які були продані ТОВ «Будсервіскомплект» та ЗАТ «Пер Аарслефф-Інжиніринг» ТОВ «Будсервіс», відповідно до договорів купівлі-продажу цінних паперів, визнання недійсним рішення загальних зборів акціонерів ЗАТ «Гідроінжбуд» від 1 листопада 2005 р. про викладення статуту ЗАТ «Гідроінжбуд» у новій редакції.

Позивач 5 липня 2007 р. звернувся до господарського суду м. Києва з останніми змінами предмета позову та уточненнями позовних вимог і просив: визнати укладеним з 25 жовтня 2004 р. договір купівлі-продажу цінних паперів між ТОВ «Будсервіскомплект» (продавець) та ВАТ «Інжиніринг» (покупець) на умовах, вказаних у позовній заяві; визнати укладеним з 26 листопада 2004 р. договір купівлі-продажу цінних паперів між ТОВ «Будсервіскомплект» (продавець) та ВАТ «Інжиніринг» (покупець) на умовах, вказаних у позовній заяві; визнати укладеним з 11 листопада 2004 р. договір купівлі-продажу цінних паперів між ЗАТ «Пер Аарслефф-Інжиніринг» (продавець) та ВАТ «Інжиніринг» (покупець) на умовах, вказаних у позовній заяві; визнати повний індосамент щодо 2 514 006 шт. простих іменних акцій емітента — ЗАТ «Гідроінжбуд» вчиненим 8 листопада 2004 р. ТОВ «Будсервіскомплект» на користь ВАТ «Інжиніринг»; визнати повний індосамент щодо 26 745 шт. простих іменних акцій емітента — ЗАТ «Гідроінжбуд» вчиненим 26 листопада 2004 р. ТОВ «Будсервіскомплект» на користь ВАТ «Інжиніринг»; визнати повний індосамент щодо 80 235 шт. простих іменних акцій емітента — ЗАТ «Гідроінжбуд» вчиненим 17 листопада 2004 р. ЗАТ «Пер Аарслефф-Інжиніринг» на користь ВАТ «Інжиніринг»; визнати право власності ВАТ «Інжиніринг» на 2 620 986 шт. простих іменних акцій емітента — ЗАТ «Гідроінжбуд», які були предметом договорів купівлі-продажу цінних паперів: від 25 жовтня 2004 р.; від 26 листопада 2004 р.; від 11 листопада 2004 р.; зобов'язати ТОВ «Об'єднаний фондовий реєстратор» внести до реєстру власників іменних цінних паперів ЗАТ «Гідроінжбуд» запис про перехід до ВАТ «Інжиніринг» права власності на 2 620 986 шт. акцій емітента ЗАТ «Гідроінжбуд», які були предметом договорів купівлі-продажу цінних паперів і обліковуються на особовому рахунку ТОВ «Будсервіс»; визнати недійсним рішення загальних зборів акціонерів ЗАТ «Гідроінжбуд» від 1 листопада 2005 р. про викладення статуту ЗАТ «Гідроінжбуд» у новій редакції.

Ухвалою господарського суду м. Києва від 23 липня 2007 р. задоволено заяву ВАТ «Інжиніринг» про вжиття заходів забезпечення позову; накладено арешт на нерухоме майно, яке належить ЗАТ «Гідроінжбуд», а саме:

1) майновий комплекс площею 6 994,9 $м^2$, який складається з побутовки (літера Д) загальною площею 215,6 $м^2$, павільйону П-69 (літера Ж) загальною площею

255,4 м², будівлі ливарного цеху (літера А) загальною площею 3 550,9 м², будівлі дільниці механічної обробки (літера Б) загальною площею 2 161,7 м², будівлі дільниці обрубки (літера В) загальною площею 614,3 м², будівлі прохідної (літера Е) загальною площею 46,1 м², будівля трансформаторної підстанції (літера Г) загальною площею 149,9 м²;

2) матеріально-технічний склад площею 524 м²;

3) нежитловий будинок площею 595,7 м² (літера А);

4) нежитлову будівлю (літера З) загальною площею 503,6 м².

Заборонено ЗАТ «Гідроінжбуд» розпоряджатися, передавати в заставу перераховане належне йому нерухоме майно.

Накладено арешт на прості іменні акції, емітовані ЗАТ «Гідроінжбуд», у кількості 2 620 986 шт., які належать ТОВ «Будсервіс».

Заборонено ТОВ «Будсервіс» розпоряджатися, передавати в заставу належні йому прості іменні акції, емітовані ЗАТ «Гідроінжбуд», у кількості 2 620 986 шт.

Заборонено ТОВ «Об'єднаний фондовий реєстратор» здійснювати реєстрацію переходу права власності на всі прості іменні акції, емітовані ЗАТ «Гідроінжбуд», за винятком акцій, які належать ВАТ «Інжиніринг».

Заборонено ТОВ «Об'єднаний фондовий реєстратор» вносити у систему реєстру записи про переміщення простих іменних акцій, емітованих ЗАТ «Гідроінжбуд» на особові рахунки зберігачів або депозитарію як номінальних утримувачів, за винятком акцій, які належать ВАТ «Інжиніринг».

Заборонено ЗАТ «Гідроінжбуд» приймати рішення про збільшення розміру статутного фонду.

Заборонено ЗАТ «Гідроінжбуд» приймати рішення про внесення до статуту товариства змін, пов'язаних зі збільшенням розміру статутного фонду.

Заборонено державним реєстраторам Святошинської районної у м. Києві державної адміністрації здійснювати державну реєстрацію змін до статуту ЗАТ «Гідроінжбуд», пов'язаних зі збільшенням розміру статутного фонду.

Заборонено територіальному управлінню Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку в м. Києві та Київській області здійснювати реєстрацію випуску акцій ЗАТ «Гідроінжбуд».

Ухвала мотивована тим, що невжиття заходів забезпечення позову заходів, вказаних в ухвалі суду першої інстанції, може зробити неможливим виконання рішення суду.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 15 серпня 2007 р. ухвалу господарського суду м. Києва від 23 липня 2007 р. про вжиття заходів забезпечення позову скасовано.

Постанова мотивована тим, що зі змісту оскаржуваної ухвали не вбачається, як вжиті заходи до забезпечення позову пов'язані з виконанням рішення у справі і якою мірою їх невжиття зробить неможливим чи утруднить виконання рішення з цього спору. Крім того, зазначено, що вжиті оскаржуваною ухвалою від 23 липня 2007 р. заходи забезпечення позову не є співрозмірними заявленим позовним вимогам з урахуванням заяви позивача про зміну предмета позову та уточнення позовних вимог.

Не погоджуючись із прийнятою постановою Київського апеляційного господарського суду від 15 серпня 2007 р., ВАТ «Інжиніринг» звернулося до Вищого господарського суду України з касаційною скаргою, в якій просить скасувати постанову Київського апеляційного господарського суду від 15 серпня 2007 р. та залишити в силі ухвалу господарського суду м. Києва від 23 липня 2007 р.

Касаційна скарга обґрунтована тим, що суд апеляційної інстанції при винесенні оскаржуваної постанови порушив норми процесуального права, оскільки невжиття заходів забезпечення позову, вказаних у позовній заяві, може зробити неможливим виконання рішення суду.

Вислухавши представників сторін, обговоривши доводи касаційної скарги, перевіривши правильність застосування норм процесуального права, колегія суддів вважає, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з огляду на таке.

Відповідно до приписів ст. 66 ГПК господарський суд за заявою сторони, прокурора чи його заступника, який подав позов, або за власною ініціативою має право вжити заходів до забезпечення позову. Забезпечення позову допускається в будь-якій стадії провадження у справі, якщо невжиття таких заходів може утруднити чи зробити неможливим виконання рішення господарського суду.

Умовою застосування заходів до забезпечення позову є достатньо обґрунтоване припущення, що майно (зокрема й грошові суми, цінні папери тощо), яке є у відповідача на момент пред'явлення позову до нього, може зникнути, зменшитися за кількістю або погіршитися за якістю на момент виконання рішення.

За змістом ст. 66 ГПК заходи до забезпечення позову застосовуються господарським судом як засіб запобігання можливим порушенням майнових прав чи охоронюваних законом інтересів особи та гарантія реального виконання рішення суду.

При цьому втручання державних органів у господарську діяльність підприємств не допускається, якщо вона не зачіпає передбачених законодавством України прав державних органів зі здійснення контролю за діяльністю підприємств. Адекватність заходу до забезпечення позову, що застосовується господарським судом, визначається його відповідністю вимогам, на забезпечення яких він вживається. Оцінка такої відповідності здійснюється господарським судом, зокрема, з урахуванням співвідношення права (інтересу), про захист якого просить заявник, з вартістю майна, на яке вимагається накладення арешту.

Судом апеляційної інстанції встановлено, що зі змісту оскаржуваної ухвали місцевого господарського суду не вбачається, як вжиті заходи до забезпечення позову пов'язані з виконанням рішення у цій справі і яким чином їх невжиття зробить неможливим чи утруднить виконання рішення з цього спору.

Крім того, судом апеляційної інстанції встановлено, що вжиті оскаржуваною ухвалою від 23 липня 2007 р. заходи забезпечення позову не є співрозмірними заявленим позовним вимогам з урахуванням заяви позивача про зміну предмета позову та уточнення позовних вимог.

Отже, ухвала суду першої інстанції винесена з порушенням процесуального права, а постанова Київського апеляційного господарського суду від 15 серпня 2007 р.

у справі господарського суду м. Києва прийнята з додержанням вимог процесуального права, і підстав для її скасування колегія суддів не вбачає.

Керуючись статтями 111^5, 111^7, 111^9, 111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

п о с т а н о в и в:

Касаційну скаргу ВАТ «Інжиніринг» залишити без задоволення.

Постанову Київського апеляційного господарського суду від 15 серпня 2007 р. у справі господарського суду м. Києва залишити без змін.

2 Справи зі спорів, пов'язаних із майновим наймом (орендою)

2.1. Касаційна скарга залишається без задоволення, якщо Судова палата визнає, що постанова суду касаційної інстанції винесена з дотриманням вимог норм матеріального і процесуального права

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 19 серпня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу ТОВ «Три-Денс» (далі — Товариство) на постанову Вищого господарського суду України від 8 квітня 2008 р. у справі за позовом Товариства до суб'єкта підприємницької діяльності В. (далі — СПД В.), суб'єкта підприємницької діяльності С. (далі — СПД С.), ТОВ «Клініка СП», АКБ «Східно-Європейський Банк» (далі — Банк) про визнання недійсними кредитних договорів, договорів застави, купівлі-продажу, оренди нежитлових приміщень та обладнання,

встановив:

У березні 2007 р. Товариство звернулося до господарського суду з позовом до СПД В., СПД С., ТОВ «Клініка СП», Банку про визнання недійсними:

— договору про надання кредиту від 24 квітня 2003 р. № 43, укладеного між Товариством та Банком;

— договору про надання кредиту від 24 квітня 2003 р. № 44, укладеного Товариством та Банком;

— договору застави нежитлового приміщення № 61 від 24 квітня 2003 р., укладеного між Товариством та Банком;

— договору застави нежитлових приміщень № 61 та № 62 від 13 травня 2003 р., укладеного Товариством та Банком;

— договору купівлі-продажу нежитлового приміщення № 61 від 27 червня 2003 р., укладеного між Банком та СПД В.;

— договору купівлі-продажу нежитлового приміщення № 62 від 27 червня 2003 р., укладеного між Банком та СПД В.;

— договору оренди нежитлового приміщення № 61 від 27 червня 2007 р., укладеного між СПД В. та ТОВ «Клініка СП»;

— договору оренди нежитлового приміщення № 62 від 27 червня 2007 р., укладеного між СПД В. та ТОВ «Клініка СП»;

— договору купівлі-продажу стоматологічного обладнання від 1 серпня 2003 р., укладеного між Товариством та СПД С.;

— договору оренди стоматологічного обладнання від 1 вересня 2003 р., укладеного між СПД С. та ТОВ «Клініка СП».

В обґрунтування позову позивач зазначив, що оспорювані договори укладені на завідомо невигідних для Товариства умовах внаслідок зловмисної змови директора Товариства, представника Банку і СПД В. та суперечать цілям і діяльності Товариства.

Рішенням господарського суду м. Києва від 17 серпня 2007 р. позов задоволено.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 27 листопада 2007 р. зазначене рішення скасовано, в позові відмовлено.

Постановою Вищого господарського суду України від 8 квітня 2008 р. зазначені судові рішення в частині позовних вимог про визнання недійсними договорів оренди нежитлового приміщення № 61 та нежитлового приміщення № 62 в будинку в м. Києві, укладених 27 червня 2003 р., договору купівлі-продажу стоматологічного обладнання від 1 серпня 2003 р. та договору оренди стоматологічного обладнання від 1 вересня 2003 р. скасовано, справу в цій частині передано на новий розгляд до господарського суду першої інстанції. В решті постанову суду апеляційної інстанції залишено в силі. В основу постанови касаційного суду покладено висновок про те, що доводи позивача про укладення угод внаслідок зловмисної змови представників Товариства і Банку не підтверджені доказами.

Ухвалою Верховного Суду України від 26 червня 2008 р. порушено касаційне провадження з перегляду постанови Вищого господарського суду України від 8 квітня 2008 р.

Заслухавши доповідь судді-доповідача, пояснення представників сторін, дослідивши доводи касаційної скарги, Судова палата вважає, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з огляду на таке.

Відповідно до п. 1 ст. 111^{18} ГПК Судова палата Верховного Суду України за результатами розгляду справи має, зокрема, право залишити постанову Вищого господарського суду України без змін, а скаргу — без задоволення.

Касаційна скарга залишається без задоволення, якщо Судова палата визнає, що постанова суду касаційної інстанції постановлена з дотриманням вимог норм матеріального і процесуального права.

У цьому випадку Судова палата не вбачає підстав для скасування оскаржуваної постанови касаційного суду, оскільки остання є законною та обґрунтованою. Висновки оскарженої постанови відповідають матеріалам справи.

Керуючись статтями 111^{18}–111^{20} ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу ТОВ «Три-Денс» залишити без задоволення.

Постанову Вищого господарського суду України від 8 квітня 2008 р. залишити без зміни.

Постанова є остаточною й оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 8 квітня 2008 р.

(постанову залишено без зміни постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 19 серпня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційну скаргу ТОВ «Три-Денс» (далі — Товариство) на постанову Київського апеляційного господарського суду від 27 листопада 2007 р. у справі за позовом Товариства до приватного підприємця В. (далі — ПП В.), приватного підприємця С. (далі — ПП С.), ТОВ «Клініка СП», АКБ «Східно-Європейський Банк» (далі — Банк) про визнання недійсними кредитних договорів, договорів застави, купівлі-продажу, оренди нежитлових приміщень та обладнання.

У березні 2007 р. Товариство звернулося до господарського суду м. Києва з позовом до ПП В., ПП С., ТОВ «Клініка СП», Банку про визнання недійсними кредитних договорів, договорів застави, купівлі-продажу та оренди нежитлових приміщень та стоматологічного обладнання.

Відповідачі позов не визнали.

Рішенням господарського суду м. Києва від 17 серпня 2007 р. позов задоволено:

— визнано недійсним договір від 24 квітня 2003 р. № 43 про надання кредиту, укладений між Товариством та Банком;

— визнано недійсним договір від 24 квітня 2003 р. № 44 про надання кредиту, укладений між Товариством та Банком;

— визнано недійсним договір від 24 квітня 2003 р. № 34 застави нежитлового приміщення № 61, укладений між Товариством та Банком;

— визнано недійсним договір від 13 травня 2003 р. застави нежитлових приміщень № 61 та № 62, укладених між та Банком; сторони повернуто до попереднього стану;

— визнано недійсним договір від 27 червня 2003 р. купівлі-продажу нежитлового приміщення № 61 укладений між Банком та ПП В.;

— визнано недійсним договір від 27 червня 2003 р. купівлі-продажу нежитлового приміщення № 62 укладений між Банком та ПП В.;

— визнано недійсним договір від 27 червня 2003 р. оренди нежитлового приміщення № 61 укладений між приватним ПП В. та ТОВ «Клініка СП»;

— визнано недійсним договір від 27 червня 2003 р. оренди нежитлового приміщення № 62 укладений між ПП В. та ТОВ «Клініка СП»;

— визнано недійсним договір від 1 серпня 2003 р. купівлі-продажу стоматологічного обладнання, укладений між Товариством та ПП С.;

— визнано недійсним договір від 1 вересня 2003 р. оренди стоматологічного обладнання, укладений між ПП С. та ТОВ «Клініка СП».

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 27 листопада 2007 р. рішення скасовано і в позові відмовлено через безпідставність.

Товариство просить постанову скасувати на підставі неправильного застосування господарським судом приписів статей 50 і 57 ЦК, п. 6 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України, статей 34, 35, 46 ГПК та залишити в силі рішення.

Приватні підприємці В. і С., ТОВ «Клініка СП» та Банк проти доводів касаційної скарги заперечують і в її задоволенні просять відмовити.

У судовому засіданні з 25 березня по 8 квітня 2008 р. оголошувалася перерва.

Колегія суддів вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково.

Господарськими судами встановлено, що 31 березня 2003 р. між Фондом приватизації комунального майна Голосіївського району м. Києва та Товариством були укладені договори купівлі-продажу нежитлових приміщень відповідно № 61 загальною площею 256,70 м^2 та № 62 загальною площею 111,6 м^2 у м. Києві.

З метою сплати вартості об'єктів приватизації збори учасників Товариства, які відбулися 7 квітня 2003 р. і на яких були присутні усі його учасники, надали директору Товариства повноваження на укладення з Банком кредитного договору та забезпечення кредиту заставою цих приміщень.

Банк і Товариство 24 квітня 2003 р. уклали кредитні договори № 43 і № 44, на умовах яких Товариству надані кредити у розмірі відповідно 200 000 грн і 95 000 грн на період з 24 квітня 2003 р. по 23 травня 2003 р. для придбавання нерухомого майна.

Виконання кредитних зобов'язань контрагенти забезпечили заставою нерухомого майна (приміщень № 61 та № 62), уклавши договори від 24 квітня 2003 р. та від 13 травня 2003 р.

У зв'язку з невиконанням позичальником зобов'язань за кредитними договорами 28 травня 2003 р. були вчинені виконавчі написи про звернення стягнення на предмети застави, які добровільно передані боржником Банку.

27 червня 2003 р. між Банком і одним з учасників Товариства — ПП В. були укладені договори купівлі-продажу нежитлового приміщення № 61 вартістю 255 730 грн та № 62 вартістю 122 102 грн, а 29 червня 2003 р., як встановили господарські суди, покупець уклав з ТОВ «Клініка СП» договори оренди цих приміщень.

Також господарськими судами встановлено, що 1 серпня 2003 р. Товариство та ПП С., який є його учасником, уклали договір купівлі-продажу стоматологічного обладнання, яке підприємець у подальшому надав в оренду ТОВ «Клініка СП» на підставі договору від 1 вересня 2003 р.

Господарський суд дійшов висновків про те, що в цьому випадку внаслідок змови представників Товариства з Банком воля Товариства була підмінена волею цих його представників, що є підставою для недійсності угод з огляду на ст. 57 ЦК.

Апеляційний суд, вирішуючи питання про наявність зловмисної угоди, дійшов висновку про те, що чинним законодавством України не заборонено фізичним особам

бути одночасно учасниками декількох товариств з обмеженою відповідальністю та здійснювати при цьому підприємницьку діяльність у статусі фізичної особи — підприємця.

Крім того, позивач не надав суду належних доказів, які б свідчили про укладання правочинів внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з іншою.

Як убачається з матеріалів справи, укладаючи кредитні договори, директор Товариства С. діяв на підставі рішень загальних зборів від 7 квітня 2003 р., на яких були присутні учасники, які в сукупності володіли 100 % статутного капіталу Товариства; отримані грошові кошти були використані Товариством за цільовим призначенням — на купівлю нерухомості, і подальші дії учасників спірних правовідносин зумовлені фактом неналежного виконання позичальником зобов'язання та захистом Банком власних майнових інтересів.

Колегія суддів погоджується з висновком апеляційного господарського суду щодо застосування законодавства, яке діяло на момент виникнення спірних правовідносин.

Колегія суддів вважає правильним також висновок апеляційного господарського суду про неправомірне застосування господарським судом до спірних правовідносин Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», оскільки позивач не надав доказів про позбавлення ліцензії, у зв'язку з чим припинена його виробнича діяльність.

Подані позивачем копії рішень Шевченківського районного суду м. Києва від 22 січня та 9 серпня 2004 р. не мають преюдиціального значення для цієї справи, оскільки рішення про виключення О. з Товариства було прийнято після надання банком кредиту й обставини, встановлені цими рішеннями, не підтверджують доводів позову про укладення угод внаслідок зловмисної змови представників Товариства і Банку, а отже, обґрунтовано відхилені апеляційним господарським судом.

Водночас колегія суддів дійшла висновку про скасування рішення господарського суду м. Києва від 17 серпня 2007 р. та постанови Київського апеляційного господарського суду від 27 листопада 2007 р. в частині позовних вимог щодо визнання недійсними договорів від 27 червня 2003 р. (в описових частинах рішення та постанови зазначено, що ці договори були укладені 29 червня 2003 р.) оренди нежитлових приміщень № 61 і № 62; договору від 1 серпня 2003 р. купівлі-продажу стоматологічного обладнання; договору від 1 вересня 2003 р. оренди цього обладнання, оскільки примірники зазначених договорів у матеріалах справи відсутні.

За змістом ст. 32 ГПК доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору. Ці дані встановлюються, зокрема, письмовими доказами.

Відповідно до ст. 36 цього Кодексу письмовими доказами є документи і матеріали, які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору. Письмові докази подаються в оригіналі або в належним чином засвідченій копії.

2 — 9-638

Відсутність у матеріалах справи письмових доказів щодо законності відносин оренди нерухомого майна, а також оренди та купівлі-продажу стоматологічного обладнання позбавляє суд касаційної інстанції можливості надати належну правову оцінку висновкам господарських судів щодо цих обставин.

Неправильне застосування господарськими судами статей 32, 33, 36 і 43 ГПК зумовлює часткове скасування рішення та постанови в цій справі та передання справи в цій частині на новий розгляд, у процесі якого суду слід залучити до матеріалів справи належні та допустимі докази щодо оренди нерухомого майна, а також оренди та купівлі-продажу стоматологічного обладнання і залежно від установленого ухвалити відповідне рішення в цій частині.

Керуючись статтями 111^{5}, 111^{7}, 111^{9}, 111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

п о с т а н о в и в:

Касаційну скаргу ТОВ «Три-Денс» задовольнити частково.

Рішення господарського суду м. Києва від 17 серпня 2007 р. та постанову Київського апеляційного господарського суду від 27 листопада 2007 р. в частині позовних вимог щодо:

— договору оренди нежитлового приміщення № 61 від 27 червня 2003 р., укладеного між ПП В. та ТОВ «Клініка СП»;

— договору оренди нежитлового приміщення № 62 від 27 червня 2003 р., укладеного між ПП В. та ТОВ «Клініка СП»;

— договору купівлі-продажу стоматологічного обладнання від 1 серпня 2003 р., укладеного між ТОВ «Три-Денс» та ПП С.;

— договору оренди стоматологічного обладнання від 1 вересня 2003 р., укладеного між ПП С. та ТОВ «Клініка СП» скасувати.

Справу в частині позовних вимог щодо цих договорів передати на новий розгляд до господарського суду м. Києва.

В іншій частині постанову Київського апеляційного господарського суду від 27 листопада 2007 р. залишити в силі.

2.2. Задовольняючи позов про визнання недійсними з моменту вчинення договорів оренди газових свердловин з мотивів знаходження цих свердловин у спільній власності, суди не врахували правовий статус цього майна (державне майно) на час передання його у спільну діяльність, а також не встановили факт наявності ліцензії на здійснення такої спільної діяльності відповідно до ст. 49 Закону України «Про нафту і газ»

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 26 серпня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу ЗАТ «Природні ресурси» на постанову Вищого господарського суду України від 9 червня 2008 р. у справі за позовом ЗАТ «Баско» до дочірнього підприємства НАК «Надра України» — «Чернігівнафтогазгеологія» (далі — ДК «Чернігівнафтогазгеологія») та ЗАТ «Природні ресурси», третя особа — НАК «Надра України», про визнання недійсними з моменту вчинення договорів оренди свердловин,

встановив:

У листопаді 2007 р. ЗАТ «Баско» подало до господарського суду Чернігівської області позов до ДК «Чернігівнафтогазгеологія» та ЗАТ «Природні ресурси», третя особа — НАК «Надра України», про визнання недійсними з моменту вчинення договорів оренди від 15 червня 2007 р. № О-151/07 свердловини № 13 «Свиридівська» Луценківського родовища та від 15 червня 2007 р. № О-150/07 свердловини № 3 «Луценківська» Луценківського родовища, укладених між відповідачами. Позовні вимоги мотивовані тим, що спірні договори суперечать вимогам ст. 1134 ЦК України, оскільки порушують права ЗАТ «Баско» як учасника спільної діяльності за договором від 21 червня 1996 р. № 23-04/96 про спільну діяльність на геологічне вивчення з дослідно-промисловою експлуатацією і промисловою розробкою Луценківського газоконденсатного родовища, оскільки ці свердловини є спільним майном учасників цієї спільної діяльності.

Рішенням господарського суду Чернігівської області від 31 січня 2008 р. позов задоволено. Визнано недійсними з моменту вчинення договори оренди від 15 червня 2007 р. № О-151/07 свердловини № 13 «Свиридівська» Луценківського родовища та від 15 червня 2007 р. № О-150/07 свердловини № 3 «Луценківська» Луценківського родовища, укладені між відповідачами.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 14 квітня 2008 р. це рішення суду залишено без змін.

Постановою Вищого господарського суду України від 9 червня 2008 р. рішення господарського суду Чернігівської області від 31 січня 2008 р. та постанову Київського апеляційного господарського суду від 14 квітня 2008 р. залишено без змін.

Рішення та постанови мотивовані тим, що ЗАТ «Баско» не надавало згоди ДП «Чернігівнафтогазгеологія» на передання в строкове платне користування ЗАТ «Природні ресурси» свердловин № 13 «Свиридівська» та № 3 «Луценківська» Луценківського родовища, не розглядалося це питання і Комітетом з управління, як того вимагають умови договору про сумісну діяльність та вимоги чинного законодавства. ДП «Чернігівнафтогазгеологія» не було уповноважено та не мало необхідного обсягу дієздатності на укладення договорів оренди від 15 червня 2007 р. № О-151/07 та № О-150/07, що відповідно до ч. 1 ст. 215 ЦК України є підставою для визнання зазначених договорів недійсними.

Ухвалою Верховного Суду України від 17 липня 2008 р. порушено провадження з перегляду в касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 9 червня 2008 р. за касаційною скаргою ЗАТ «Природні ресурси», в якій поставлено питання про скасування цієї постанови та передання справи на новий розгляд до суду першої інстанції. Посилання зроблені на порушення і неправильне застосування судом норм матеріального та процесуального права, невідповідність оскарженої постанови рішенням Верховного Суду України з питань застосування норм матеріального права та виявлення різного застосування Вищим господарським судом України одного й того самого положення закону в аналогічних справах.

Заслухавши суддю-доповідача, представників сторін, третьої особи, перевіривши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верхового Суду України вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Як було встановлено судами попередніх інстанцій, 28 лютого 1997 р. між державним геологічним підприємством «Чернігівнафтогазгеологія» та ЗАТ «Баско» укладено договір № 23-04/96 про спільну діяльність на геологічне вивчення, з дослідно-промисловою експлуатацією і промисловою розробкою Луценківського газоконденсатного родовища, предметом якого є здійснення сумісної інвестиційної діяльності зі створення виробничих потужностей для дорозвідки дослідно-промислової та подальшої промислової розробки Луценківського родовища з використанням виробничих потужностей та основних фондів, зокрема створених у процесі реалізації цього договору.

Пунктом 14.1 договору про спільну діяльність сторони погодили строк дії — 20 років з дати його підписання.

Відповідно до п. 3.1 договору ДП «Чернігівнафтогазгеологія» зобов'язалося передати з балансу основної діяльності на окремий баланс свердловини, зокрема й об'єкти незавершеного будівництва, за залишковою вартістю станом на 21 червня 1996 р.

Рішенням арбітражного суду Чернігівської області від 29 травня 2000 р. у справі за позовом ЗАТ «Баско» до ДП «Чернігівнафтогазгеологія», яке набрало законної сили, на виконання умов договору про спільну діяльність останнє зобов'язано передати з балансу основної діяльності на баланс сумісної діяльності свердловину № 3 «Луценківська» та свердловину № 13 «Свиридівська» за залишковою вартістю станом на 21 червня 1996 р.

На виконання зазначеного рішення суду за актами прийому-передачі № 1, № 2 від 7 листопада 2000 р. ДГП «Чернігівнафтогазгеологія» передало свердловини з балансу основної діяльності на баланс сумісної діяльності.

Постановою КМУ «Питання НАК «Надра України» від 17 серпня 2000 р. № 1273 ДГП «Чернігівнафтогазгеологія» перетворено у дочірнє підприємство НАК «Надра України» — «Чернігівнафтогазгеологія».

15 червня 2007 р. між ЗАТ «Природні ресурси» та ДП «Чернігівнафтогазгеологія» укладені договори оренди № 0-151/07 та № 0-150/07, за умовами яких ДП передало ЗАТ у строкове платне користування свердловини № 13 «Свиридівська» та № 3 «Луценківська» за актами прийому-передачі від 16 червня 2007 р.

Вирішуючи цей спір, суди не врахували таке.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про підприємства в Україні» майно, що є державною власністю і закріплене за державним підприємством (крім казеного), належить йому на праві повного господарського відання. Відчуження від держави засобів виробництва, що є його державною власністю і закріплені за державним підприємством, здійснюється виключно на конкурентних засадах (через біржі, за конкурсом, на аукціонах) у порядку, що визначається ФДМ.

На момент укладення договору про спільну діяльність від 21 червня 1996 р. № 23-04/96 та передання на баланс спільної діяльності вказані свердловини були державним майном і належали ДГП «Чернігівнафтогазгеологія» на праві повного господарського відання.

Ці обставини мають принципове значення щодо правомірності виникнення спільної діяльності.

Також судами не було досліджено обставин щодо наявності спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами у сторін спільної діяльності, як того вимагає ст. 49 Закону України «Про нафту і газ».

При новому розгляді слід урахувати викладене, всебічно й повно перевірити доводи, на яких ґрунтуються вимоги та заперечення сторін, надати їм правову оцінку і вирішити спір відповідно до вимог чинного законодавства.

Керуючись статтями 111^{17}—111^{20} ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу ЗАТ «Природні ресурси» задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 9 червня 2008 р., постанову Київського апеляційного господарського суду від 14 квітня 2008 р. та рішення господарського суду Чернігівської області від 31 січня 2008 р. скасувати, справу передати на новий розгляд до господарського суду першої інстанції.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 9 червня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 26 серпня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційні скарги дочірнього підприємства НАК «Надра України» «Чернігівнафтогазгеологія» (далі — ДП «Чернігівнафтогазгеологія»), НАК «Надра України», ЗАТ «Природні ресурси» на рішення господарського суду Чернігівської області від 31 січня 2008 р. та постанову Київського апеляційного господарського суду від 14 квітня 2008 р. у справі за позовом ЗАТ «Баско» до ДП «Чернігівнафтогазгеологія», ЗАТ «Природні ресурси», третя особа — НАК «Надра України», про визнання недійсними договорів оренди.

Рішенням господарського суду Чернігівської області від 31 січня 2008 р. позовні вимоги задоволено повністю. Рішенням визнано недійсним з моменту вчинення договір оренди від 15 червня 2007 р. № О-151/07 свердловини № 13 «Свиридівська» Луценківського родовища, укладений між ЗАТ «Природні ресурси» та ДП «Чернігівнафтогазгеологія»; визнано недійсним з моменту вчинення договір оренди від 15 червня 2007 р. № О-150/07 свердловини № 3 «Луценківська» Луценківського родовища, укладений між ЗАТ «Природні ресурси» та ДП «Чернігівнафтогазгеологія»; стягнуто з ДП «Чернігівнафтогазгеологія» на користь ЗАТ «Баско» 85 грн державного мита та 118 грн витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 14 квітня 2008 р. залишено без задоволення апеляційні скарги ЗАТ «Природні ресурси», ДП «Чернігівнафтогазгеологія» та НАК «Надра України» на рішення господарського суду Чернігівської області від 31 січня 2008 р.; рішення господарського суду Чернігівської області від 31 січня 2008 р. залишено без змін.

Судові рішення мотивовані тим, що відповідно до п. 8.1 договору від 28 лютого 1997 р. № 23-04/96 про сумісну діяльність на геологічне вивчення з дослідно-промисловою експлуатацією і промисловою розробкою Луценківського газоконденсатного родовища сторони (ЗАТ «Баско» та державне геологічне підприємство «Чернігівнафтогазгеологія») погодили, що майно та грошові кошти, передані учасниками на окремий баланс, а також створені, отримані чи придбані на окремий баланс, є їх спільною власністю. Учасники не мають права розпоряджатися своєю часткою в спільному майні без згоди інших учасників; судами встановлено, що ЗАТ «Баско» не надавало згоди ДП «Чернігівнафтогазгеологія», який є правонаступником ДГП «Чернігівнафтогазгеологія», на передання в строкове платне користування ЗАТ «Природні ресурси» свердловин № 13 «Свиридівська» та № 3 «Луценківська» Луценківського родовища, не розглядалося це питання і Комітетом з управління, що є порушенням частин 2, 3 ст. 432 ЦК УРСР, який діяв на момент укладення договору № 23-04/96 про спільну діяльність, та норми ст. 1134 ЦК України. Судами встановлено, що ДП «Чернігівнафтогазгеологія» не було уповноважене та

не мало необхідного обсягу дієздатності на укладення договорів оренди № О-151/07 та № О-150/07 від 15 червня 2007 р., що відповідно до ч. 1 ст. 215 ЦК України є підставою для визнання зазначених договорів недійсними. З огляду на те, що договір оренди не є договором, яким права та обов'язки сторін передбачалися тільки на майбутнє, суди дійшли висновку, що відповідно до ч. 1 ст. 236 ЦК України оспорювані договори оренди № О-151/07 та № О-150/07 є недійсними з моменту їх укладення, тобто з 15 червня 2007 р. Переглядаючи рішення в апеляційному порядку, апеляційний господарський суд дійшов висновку, що господарський суд правомірно відмовив відповідачам та третій особі у задоволенні клопотань про зупинення провадження у справі до розгляду господарським судом Полтавської області справи.

Не погоджуючись з наведеними судовими рішеннями, ДП «Чернігівнафтогазгеологія», ЗАТ «Природні ресурси», НАК «Надра України», звернулися до Вищого господарського суду України з касаційними скаргами, у яких просять скасувати рішення господарського суду Чернігівської області від 31 січня 2008 р. і постанову Київського апеляційного господарського суду від 14 квітня 2008 р. та прийняти нове рішення, яким у задоволенні позову ЗАТ «Баско» відмовити повністю.

ДП «Чернігівнафтогазгеологія» в касаційній скарзі від 29 квітня 2008 р. № 19/148 посилається на неправильне застосування судами попередніх інстанцій норм матеріального права, що регулювали статус майна державних підприємств та встановлювали порядок ведення бухгалтерської та фінансової звітності (ст. 10 України «Про підприємства в Україні»), відповідно до якого не передбачена можливість переходу права власності на державне майно як внеску у спільну діяльність. Скаржник зазначає, що в актах прийому-передачі свердловин № 3 та № 13 Луценківського родовища від 7 листопада 2000 р. на баланс сумісної діяльності, на які посилається позивач як на доказ, визначено, що за свердловинами зберігається статус загальнодержавної власності, яка не підлягає приватизації без згоди трудового колективу. Отже, на думку скаржника, при переданні свердловин на баланс відбулося передання свердловин у користування, при цьому право господарського відання залишилося за ДП «Чернігівнафтогазгеологія». Крім того, скаржник зазначає, що встановлення сторонами в умовах договору необхідності ведення окремого балансу викликана винятково бажанням сторін та є договірною формою ведення спільних справ, тому такий окремий баланс спільної діяльності не може бути підтвердженням наявності або відсутності майнових прав учасників спільної діяльності. Також скаржник посилається на порушення судами норм процесуального права, зокрема, ст. 43 ГПК, та, як наслідок, необґрунтованої відмови в задоволенні клопотань відповідачів та третьої особи про зупинення провадження у справі.

ЗАТ «Природні ресурси» в касаційній скарзі, з урахуванням поданих уточнень до неї від 4 червня 2008 р. № 154, посилається на те, що суди, ухвалюючи рішення, керувалися положеннями частин 2, 3 ст. 432 ЦК, який діяв на момент укладення договору № 23-04/96 про сумісну діяльність, однак при цьому не було враховано специфіки статусу майна ДГП «Чернігівнафтогазгеологія», до 2003 року майно цього підприємства було державним, тому слід було застосовувати спеціальні норми зако-

нодавства, зокрема, ст. 10 Закону України «Про підприємства в Україні»; судами не були застосовані ст. 49 Закону України «Про нафту і газ» та ст. 222 ЦК України; судами надана неправильна юридична оцінка обставин справи, не враховано фактів, встановлених у постанові арбітражного суду Чернігівської області про перевірку рішення в порядку нагляду.

НАК «Надра України» в касаційній скарзі від 25 квітня 2008 р. № 12-728/2-12 не погоджується з прийнятими судовими рішеннями та вважає, що вони прийняті з порушенням норм матеріального та процесуального права. Так, в порушення норм ст. 104 ГПК судами неповно з'ясовано обставини, що мають значення для справи, і, як наслідок, безпідставно відмовлено в задоволенні клопотання відповідачів та третьої особи про зупинення провадження у справі до розгляду господарським судом Полтавської області; посилаючись на те, що спірні договори укладені в порушення ч. 1 ст. 203 ЦК України, судом не зазначено, в чому саме зміст спірних правовідносин суперечить чинному законодавству України.

Сторони відповідно до ст. 1114 ГПК належним чином повідомлені про час та місце розгляду касаційної скарги; позивач право на подання відзиву на касаційні скарги не використав, що відповідно до ч. 2 ст. 1112 ГПК не перешкоджає перегляду судових рішень, які оскаржуються.

Перевіривши повноту встановлення господарськими судами попередніх інстанцій обставин справи та правильність застосування ними норм матеріального і процесуального права, заслухавши представників сторін та третьої особи, Вищий господарський суд України дійшов висновку про відсутність підстав для задоволення касаційних скарг з урахуванням такого.

Господарським судом першої інстанції встановлено, що:

— 15 червня 2007 р. між ЗАТ «Природні ресурси», за договорами — орендар, та ДП НАК «Надра України», за договорами — орендодавець, були укладені договори оренди № О-151/07 та № О-150/07, за умов яких орендодавець передав, а орендар прийняв у строкове платне користування свердловини № 13 «Свиридівська» та № 3 «Луценківська» Луценківського родовища;

— факт передання свердловин підтверджується актами прийому-передачі від 16 червня 2007 р., які підписані сторонами;

— між ДГП «Чернігівнафтогазгеологія» та ЗАТ «Баско» був укладений договір № 23-04/96 про сумісну діяльність на геологічне вивчення, з дослідно-промисловою експлуатацією і промисловою розробкою Луценківського газоконденсатного родовища в редакції від 21 червня 1996 р.;

— відповідно до п. 1.1 ст. 1 договору № 23-04/96 предметом цього договору є здійснення спільної інвестиційної діяльності зі створення виробничих потужностей для дорозвідки дослідно-промислової та подальшої промислової розробки Луценківського газоконденсатного родовища; ведення спільної виробничо-господарської діяльності з видобування газу та конденсату в процесі освоєння та розробки Луценківського родовища з використанням виробничих потужностей та основних фондів, зокрема й створених у процесі реалізації договору № 23-04/96 про сумісну діяльність;

— сторони погодили, що цей договір є чинним 20 років з дати підписання до 21 червня 2016 р. (п. 14.1 ст. 14 договору № 23-04/96);

— пунктом 3.1 ст. 3 договору № 23-04/96 сторони погодили, що ДГП «Чернігівнафтогазгеологія» передає з балансу основної діяльності на окремий баланс свердловини, включаючи об'єкти незавершеного будівництва, за залишковою вартістю станом на 21 червня 1996 р.;

— рішенням арбітражного суду Чернігівської області від 29 травня 2000 р. у справі за позовом ЗАТ «Баско» до ДГП «Чернігівнафтогазгеологія», яке набрало законної сили, на виконання умов договору № 23-04/96 зобов'язано ДГП «Чернігівнафтогазгеологія» передати з балансу основної діяльності на баланс сумісної діяльності свердловину № 3 «Луценківська» та свердловину № 13 «Свиридівська» за залишковою вартістю станом на 21 червня 1996 р.;

— на виконання зазначеного рішення, відповідно до актів прийому-передачі № 1 та № 2 від 7 листопада 2000 р. ДГП «Чернігівнафтогазгеологія» передано з балансу основної діяльності на баланс спільної діяльності ці свердловини;

— факт передання та знаходження на балансі спільної діяльності учасників договору № 23-04/96 свердловин № 13 «Свиридівська» та № 3 «Луценківська» Луценківського газоконденсатного родовища підтверджується також наявним у матеріалах справи аудиторським висновком від 19 серпня 2006 р. незалежної аудиторської фірми «КОНТО» про облік спільної діяльності без створення юридичної особи ДП «Чернігівнафтогазгеологія» із ЗАТ «Баско» за договором про сумісну діяльність від 21 червня 1996 р.;

— постановою КМУ «Питання НАК «Надра України» від 17 серпня 2000 р. № 1273 ДГП «Чернігівнафтогазгеологія» перетворено у дочірнє підприємство НАК «Надра України» — «Чернігівнафтогазгеологія». Отже, згідно зі ст. 37 ЦК, який діяв на момент прийняття КМУ вказаної постанови, ДП НАК «Надра України» — «Чернігівнафтогазгеологія» є правонаступником ДГП «Чернігівнафтогазгеологія», а тому до нього перейшли всі права та обов'язки ДГП «Чернігівнафтогазгеологія» за договором № 23-04/96 про спільну діяльність;

— пунктом 8.1. договору № 23-04/96 про сумісну діяльність сторони погодили, що майно та грошові кошти, передані учасниками на окремий баланс, а також створені, отримані чи придбані на окремий баланс, складають їх спільну власність; учасники не мають права розпоряджатися своєю часткою в спільному майні без згоди інших учасників;

— враховуючи те, що відповідно до умов договору № 23-04/96 про сумісну діяльність свердловини № 13 «Свиридівська» та № 3 «Луценківська» Луценківського газоконденсатного родовища є спільною власністю учасників зазначеного договору, місцевий господарський суд дійшов висновку, що ДП «Чернігівнафтогазгеологія» не мало права укладати договори оренди свердловин № 13 «Свиридівська» та № 3 «Луценківська» Луценківського газоконденсатного родовища без згоди другого учасника спільної діяльності – ЗАТ «Баско»;

— крім того, господарський суд першої інстанції відмовив у задоволенні клопотань відповідачів та третьої особи про зупинення провадження у справі до розгляду

справи господарським судом Полтавської області, оскільки заявниками відповідно до приписів статей 33, 34 ГПК не подано належних доказів, які підтверджують неможливість розгляду цієї справи до розгляду господарським судом Полтавської області.

Апеляційний господарський суд, переглядаючи рішення в апеляційному порядку, дійшов висновку, що, приймаючи рішення, господарський суд першої інстанції правильно встановив фактичні обставини справи, ретельно дослідив наявні докази, дав їм належну оцінку відповідно до ст. 43 ГПК та ухвалив законне й обґрунтоване рішення згідно з вимогами матеріального та процесуального права.

При цьому апеляційним господарським судом встановлено, що ЗАТ «Баско» не надавало згоди ДП «Чернігівнафтогазгеологія» на передання в строкове платне користування ЗАТ «Природні ресурси» свердловин № 13 «Свиридівська» та № 3 «Луценківська» Луценківського родовища, не розглядалося це питання і Комітетом з управління, що є порушенням частин 2, 3 ст. 432 ЦК, який діяв на момент укладення договору № 23-04/96 про сумісну діяльність, та норми ст. 1134 ЦК України; апеляційним господарським судом встановлено, що ДП «Чернігівнафтогазгеологія» не було уповноважене та не мало необхідного обсягу дієздатності на укладення договорів оренди № О-151/07 та № О-150/07 від 15 червня 2007 р., що відповідно до ч. 1 ст. 215 ЦК України є підставою для визнання зазначених договорів недійсними; апеляційний господарський суд погодився з висновком суду першої інстанції, що відповідно до ч. 1 ст. 236 ЦК України оспорювані договори оренди № О-151/07 та № О-150/07 є недійсними з моменту їх укладення, тобто з 15 червня 2007 р.

Також, оскільки з наявної в матеріалах справи копії ухвали господарського суду Полтавської області від 10 вересня 2007 р. не вбачається, що предметом заявлених ДП «Чернігівнафтогазгеологія» позовних вимог є визнання таким, що припинив свою дію з 31 січня 2003 р., договору № 23-04/96, апеляційний господарський суд погодився з доводами місцевого господарського суду та вважає, що відповідачами та третьою особою не надано належних доказів, які б підтверджували неможливість розгляду цієї справи до розгляду справи господарським судом Полтавської області.

Пунктом 4 Прикінцевих положень ГК встановлено, що цей Кодекс застосовується до господарських відносин, які виникли після набрання чинності його положеннями відповідно до цього розділу; до господарських відносин, що виникли до набрання чинності відповідними положеннями ГК, зазначені положення застосовуються щодо тих прав і обов'язків, які продовжують існувати або виникли після набрання чинності цими положеннями.

Згідно із п. 4 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України цей Кодекс застосовується до цивільних відносин, що виникли після набрання ним чинності; щодо цивільних відносин, які виникли до набрання чинності ЦК України, положення цього Кодексу застосовуються до тих прав і обов'язків, що виникли або продовжують існувати після набрання ним чинності.

Відповідно до частин 1 та 2 ст. 11 ЦК України цивільні права та обов'язки виникають із дій осіб, що передбачені актами цивільного законодавства, а також із дій осіб, що не передбачені цими актами, але за аналогією породжують цивільні права та

обов'язки. Підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є договори та інші правочини.

Згідно з ч. 1 ст. 509 ЦК України зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Майново-господарські зобов'язання, які виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і негосподарюючими суб'єктами — юридичними особами на підставі господарських договорів, є господарсько-договірними зобов'язаннями (ч. 1 ст. 179 ГК).

Згідно зі ст. 174 ГК господарські зобов'язання можуть виникати, зокрема, з господарського договору та інших угод, передбачених законом, а також з угод, не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать.

Відповідно до ст. 193 ГК суб'єкти господарювання та інші учасники господарських відносин повинні виконувати господарські зобов'язання належним чином відповідно до закону, інших правових актів, договору, а за відсутності конкретних вимог щодо виконання зобов'язання — відповідно до вимог, що у певних умовах звичайно ставляться.

Згідно зі статтями 526, 629 ЦК України зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог — відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться; договір є обов'язковим для виконання сторонами.

Як установлено господарським судом першої інстанції та перевірено судом апеляційної інстанції, між ДГП «Чернігівнафтогазгеологія» та ЗАТ «Баско» був укладений договір № 23-04/96 про сумісну діяльність на геологічне вивчення, з дослідно-промисловою експлуатацією і промисловою розробкою Луценківського газоконденсатного родовища, в редакції від 21 червня 1996 р., предметом якого визначено здійснення спільної інвестиційної діяльності зі створення виробничих потужностей для дорозвідки дослідно-промислової та подальшої промислової розробки Луценківського газоконденсатного родовища; ведення спільної виробничо-господарської діяльності з видобування газу та конденсату в процесі освоєння та розробки Луценківського родовища з використанням виробничих потужностей та основних фондів, зокрема створених у процесі реалізації договору № 23-04/96 про сумісну діяльність; сторони погодили, що цей договір є чинним 20 років з дати підписання до 21 червня 2016 р. (п. 14.1 ст. 14 договору № 23-04/96).

Вищий господарський суд України погоджується зі зробленими попередніми судовими інстанціями висновками, що укладення в період дії договору № 23-04/96 про сумісну діяльність договорів оренди від 15 червня 2007 р. № О-151/07 та № О-150/07 між ДП «Чернігівнафтогазгеологія», яке, як встановлено судами першої та апеляційної інстанцій, є правонаступником ДГП «Чернігівнафтогазгео-

логія», та ЗАТ «Природні ресурси», є порушенням з боку ДП «Чернігівнафтогазгеологія» прав та інтересів ЗАТ «Баско» як договірної сторони за договором № 23-04/96 про сумісну діяльність.

Проаналізувавши умови договору про сумісну діяльність на геологічне вивчення, з дослідно-промисловою експлуатацією і промисловою розробкою Луценківського газоконденсатного родовища, в редакції від 21 червня 1996 р., суди правильно встановили, що дії ДП «Чернігівнафтогазгеологія» з укладення договорів оренди від 15 червня 2007 р. № О-151/07 та № О-150/07 з набуттям відповідних прав та обов'язків за новими договірними зобов'язаннями мають наслідком порушення договірних зобов'язань за договором № 23-04/96 про сумісну діяльність у редакції від 21 червня 1996 р., а саме: п. 3.11, відповідно до якого всі питання здійснення спільної діяльності, що вимагають погоджених рішень, розглядаються Комітетом з управління, та п. 8.1 договору № 23-04/96, відповідно до якого майно та грошові кошти, передані учасниками на окремий баланс, а також створені, отримані чи придбані на окремий баланс є спільною власністю учасників; учасники не мають права розпоряджатися своєю часткою в спільному майні без згоди інших учасників.

Враховуючи те, що судами встановлено факт передання ДГП «Чернігівнафтогазгеологія» як учасником спільної діяльності, на виконання умов договору № 23-04/96 у редакції від 21 червня 1996 р. та рішення арбітражного суду Чернігівської області від 29 травня 2000 р. (є чинним і не було скасовано, доказів протилежного відповідачами та третьою особою не було надано) з балансу основної діяльності на баланс сумісної діяльності свердловин № 3 «Луценківська» та № 13 «Свиридівська», висновки судів про те, що спірні об'єкти, передані за договорами оренди № О-151/07 та № О-150/07 від 15 червня 2007 р. третій особі, є такими, що перебувають у спільній власності учасників договору № 23-04/96 про сумісну діяльність, відповідають обставинам справи та підтверджуються відповідними доказами в розумінні статей 33, 34 ГПК.

Тобто судами правильно визначено правовий статус спірного майна: майно, що використовується в інтересах учасників договору про спільну (сумісну) діяльність і є їхнім спільним майном.

Посилання відповідачів та третьої особи в касаційних скаргах на те, що передання спірних свердловин до спільної власності не відбулося, оскільки вони були передані лише у спільне володіння та користування учасників спільної діяльності, та на те, що судами при прийнятті рішень не була врахована специфіка статусу майна ДГП «Чернігівнафтогазгеологія», майно якого до 2003 р. було державним, а тому застосуванню підлягали спеціальні норми законодавства, зокрема, ст. 10 Закону України «Про підприємства в Україні», не приймається судом касаційної інстанції до уваги, оскільки не спростовують висновків суду першої та апеляційної інстанцій, які ґрунтуються на повному та об'єктивному дослідженні всіх обставин справи у їх сукупності. У будь-якому випадку незалежно від того, на якій правовій підставі перебувало майно в учасника (на праві власності, в повному господарському віданні або оперативно-

му управлінні, в користуванні на підставі спеціальних дозволів), яке ним у подальшому передається як внесок (вклад) у спільну діяльність, набуває статусу спільного майна з особливостями правового регулювання, чітко визначеними чинним законодавством. На час прийняття місцевим господарським судом рішення та постанови апеляційною інстанцією договір № 23-04/96 про сумісну діяльність на геологічне вивчення, з дослідно-промисловою експлуатацією і промисловою розробкою Луценківського газоконденсатного родовища, в редакції від 21 червня 1996 р. не був визнаний недійсним і не припинив свою дію.

Частиною 1 ст. 215 ЦК України встановлено, що підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами 1–3, 5 та 6 ст. 203 цього Кодексу.

Стаття 203 ЦК України містить загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину, зокрема, особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності.

Згідно із ч. 1 ст. 1134 ЦК України внесене учасниками майно, яким вони володіли на праві власності, а також вироблена у результаті спільної діяльності продукція та одержані від такої діяльності плоди і доходи є спільною частковою власністю учасників, якщо інше не встановлено договором простого товариства або законом; внесене учасником майно, яким він володів на підставах інших, ніж право власності, використовується в інтересах усіх учасників і є їхнім спільним майном.

Статтею 1135 ЦК України передбачено, що під час ведення спільних справ кожний учасник має право діяти від імені всіх учасників, якщо договором простого товариства не встановлено, що ведення справ здійснюється окремими учасникам або спільно всіма учасниками договору простого товариства; у разі спільного ведення справ для вчинення кожного правочину потрібна згода всіх учасників (ч. 1 ст. 1135 ЦК України); у відносинах із третіми особами повноваження учасника вчиняти правочини від імені всіх учасників посвідчується довіреністю, виданою йому іншими учасниками, або договором простого товариства (ч. 2 ст. 1135 ЦК України); рішення щодо спільних прав учасників приймаються учасниками за спільною згодою, якщо інше не встановлено договором простого товариства (ч. 5 ст. 1135 ЦК України).

Як встановлено господарським судом першої інстанції та перевірено судом апеляційної інстанції, ЗАТ «Баско» не надавало згоди ДП «Чернігівнафтогазгеологія» на передання у строкове платне користування ЗАТ «Природні ресурси» свердловин № 13 «Свиридівська» та № 3 «Луценківська» Луценківського родовища, не розглядалося це питання і Комітетом з управління, як того вимагають умови договору про сумісну діяльність та вимоги чинного законодавства.

З огляду на зазначене судами попередніх інстанцій правильно встановлено, що ДП «Чернігівнафтогазгеологія» не було уповноважено та не мало необхідного обсягу дієздатності на укладення договорів оренди від 15 червня 2007 р. № О-151/07 та № О-150/07, що відповідно до ч. 1 ст. 215 ЦК України є підставою для визнання зазначених договорів недійсними.

При цьому суди дійшли правильного висновку, що відповідно до ч. 1 ст. 236 ЦК України оспорювані договори оренди № О-151/07 та № О-150/07 є недійсними з моменту їх укладення, тобто з 15 червня 2007 р.

Отже, застосування господарськими судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права відповідає встановленим ними обставинам справи, що свідчить про відсутність підстав для скасування або зміни прийнятих у справі судових рішень.

В обґрунтування своїх касаційних скарг відповідачі та третя особа посилалися на порушення судами попередніх судових інстанцій норм матеріального і процесуального права та неповне з'ясування всіх обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.

Разом з тим доводи відповідачів та третьої особи щодо неналежної оцінки місцевим господарським судом та апеляційним господарським судом наявних у матеріалах справи доказів, щодо надання судами неправильної юридичної оцінки обставинам справи, щодо неповного з'ясування обставин, що мають значення для справи, не можуть бути підставами для задоволення вимог касаційних скарг скаржників, оскільки відповідно до ст. 1117 ГПК, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, касаційна інстанція на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права; касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази.

Доводи відповідачів та третьої особи, викладені в касаційних скаргах, були предметом дослідження судами попередніх інстанцій, їм дана належна оцінка, тому відхиляються як необґрунтовані та такі, що не спростовують зроблених судами висновків.

Керуючись статтями 111^{7}, 111^{9}, 111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

постановив:

Рішення господарського суду Чернігівської області від 31 січня 2008 р. та постанову Київського апеляційного господарського суду від 14 квітня 2008 р. залишити без змін, а касаційні скарги ДП НАК «Надра України» «Чернігівнафтогазгеологія», ЗАТ «Природні ресурси», НАК «Надра України» — без задоволення.

2.3. Розглядаючи спір про розірвання договору, судам слід з'ясувати, чи передбачено чинним законодавством обов'язкове нотаріальне посвідчення та державна реєстрація для такого виду угод, а також чи дотримано сторонами цих вимог, оскільки невиконання зазначених положень закону спричиняє нікчемність такого правочину, що виключає наявність правових підстав для його розірвання

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 2 вересня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу суб'єкта підприємницької діяльності — фізичної особи К. (далі — СПД К.) на постанову Вищого господарського суду України від 28 травня 2008 р. у справі за позовом Фонду комунального майна Ізмаїльської міської ради (далі — Фонд) до СПД К., треті особи — Управління містобудування та архітектури Ізмаїльської міської ради, виконавчий комітет Ізмаїльської міської ради, про дострокове розірвання договору оренди,

встановив:

У жовтні 2006 р. Фонд звернувся у суд із позовом до СПД К. про дострокове розірвання договору оренди.

Позивач зазначав, що 24 березня 2006 р. між ним та відповідачкою був укладений договір оренди нерухомого майна (нежитлових приміщень у м. Ізмаїлі) загальною площею 31 м^2.

Посилаючись на те, що відповідачка не виконала умови зазначеного договору щодо зобов'язання після проведення капітального ремонту ввести до експлуатації об'єкт оренди у двомісячний строк з моменту укладення договору, Фонд просив на підставі статей 188, 291 ГК, статей 10, 26 Закону України „Про оренду державного та комунального майна» задовольнити позов.

У листопаді 2006 р. СПД К. звернулась із зустрічним позовом до Фонду про визнання договору оренди нерухомого майна від 24 березня 2006 р. дійсним, посилалась на те, що цей договір укладено у письмовій формі, відбулося його часткове виконання, але Фонд ухиляється від нотаріального посвідчення цієї угоди.

Рішенням господарського суду Одеської області від 10 січня 2007 р. в задоволенні позову Фонду та в задоволенні зустрічного позову СПД К. відмовлено.

Постановою Одеського апеляційного господарського суду від 3 квітня 2007 р. це рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Постановою Вищого господарського суду України від 27 червня 2007 р. постанова Одеського апеляційного господарського суду від 3 квітня 2007 р. та рішення господарського суду Одеської області від 10 січня 2007 р. скасовані в частині відмови в задоволенні позову Фонду до СПД К. про дострокове розірвання договору оренди, а справу в цій частині передано на новий розгляд до суду першої інстанції.

Останнім рішенням господарського суду Одеської області від 19 листопада 2007 р. позов Фонду задоволено. Розірвано договір оренди нерухомого майна від 24 березня 2006 р. № 539, укладений між Фондом та СПД К.

Постановою Одеського апеляційного господарського суду від 5 лютого 2008 р. рішення господарського суду Одеської області від 19 листопада 2007 р. скасовано та відмовлено в задоволенні позову.

Постановою Вищого господарського суду України від 28 травня 2008 р. постанову Одеського апеляційного господарського суду від 5 лютого 2008 р. скасовано, а рішення господарського суду Одеської області від 19 листопада 2007 р. залишено в силі.

Ухвалою колегії суддів Верховного Суду України від 31 липня 2008 р. за касаційною скаргою СПД К. порушено провадження з перегляду у касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 28 травня 2008 р.

У касаційній скарзі ставиться питання про скасування постанови Вищого господарського суду України від 28 травня 2008 р. через її невідповідність рішенням Верховного Суду України з питань застосування норм матеріального та процесуального права, а також різного застосування Вищим господарським судом України одного й того самого положення закону в аналогічних справах.

Управління містобудування та архітектури Ізмаїльської міської ради, виконавчий комітет Ізмаїльської міської ради та Фонд не використали наданого законом права на участь своїх представників у судовому засіданні.

Заслухавши доповідь судді-доповідача, пояснення представника СПД К., розглянувши доводи касаційної скарги та перевіривши матеріали справи, Судова палата вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Задовольняючи позовні вимоги про розірвання договору оренди нерухомого майна від 24 березня 2006 р., суд першої інстанції, з яким погодився Вищий господарський суд України, керувався тим, що СПД К. припустилася істотного порушення умов договору, оскільки не виконала взятих на себе зобов'язань щодо здійснення капітального ремонту та введення об'єкта до експлуатації в обумовлений договором строк.

Проте з таким висновком погодитися не можна.

Суди попередніх інстанцій установили, що 24 березня 2006 р. між сторонами було укладено у простій письмовій формі договір оренди нерухомого майна, відповідно до умов якого Фонд передав, а СПД К. прийняла у тимчасове володіння та користування (строком на 10 років) з метою здійснення торговельної діяльності нежитлові приміщення, що розташовані у м. Ізмаїлі, загальною площею 31 м^2.

Підставою для укладення цього договору був протокол конкурсної комісії від 9 грудня 2005 р., відповідно до якого СПД К. визнана переможцем конкурсу на право оренди об'єкта комунальної власності.

Умовами договору оренди на СПД К., зокрема, покладено обов'язок своєчасно вносити орендну плату, забезпечити прибирання та благоустрій прилеглої території, провести капітальний ремонт об'єкта оренди відповідно до проектно-кошторисної документації, узгодженою з балансоутримувачем, та ввести його в експлуатацію у

двомісячний термін з моменту укладення договору оренди, відшкодувати ФДМ витрати з експертної оцінки об'єкта оренди, укласти договір на відшкодування затрат зі сплати податку на землю.

На Фонд покладено обов'язок не перешкоджати орендарю користуватись об'єктом оренди, контролювати стан об'єкта та надходження орендної плати.

5 липня 2006 р. інженером відділу оренди Фонду здійснено огляд об'єкта оренди, переданого за договором від 24 березня 2006 р., та встановлено, що після проведеного ремонту приміщення, яке є об'єктом оренди, в експлуатацію не введено.

12 липня 2006 р. Фонд повідомив відповідачку про розірвання договору оренди нерухомого майна у зв'язку з невиконанням орендарем зобов'язання щодо введення в експлуатацію об'єкта оренди після проведеного капітального ремонту. На претензію позивача відповідачка відповіді не надала.

Проте, як правильно встановлено Одеським апеляційним господарським судом, виконуючи умови договору, відповідачка уклала договір на виконання капітального ремонту орендованого приміщення, 29 березня 2006 р. уклала з балансоутримувачем договір на виконання технічного нагляду за проведенням капітального ремонту, узгодила з ДАБК проведення капітального ремонту орендованого приміщення, виконала передбачені роботи, а балансоутримувач прийняв ці роботи без будь-яких зауважень.

Також судом апеляційної інстанції встановлено, що відповідно до Порядку прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, затвердженого постановою КМУ від 22 вересня 2004 р. № 1243, відповідачка подала заяву до начальника Управління архітектури та містобудування Ізмаїльської міськради про призначення державної комісії з приймання в експлуатацію об'єкта після ремонту, яка не була розглянута внаслідок бездіяльності Управління архітектури та містобудування Ізмаїльської міськради.

Отже, під час розгляду справи апеляційний господарський суд дійшов обґрунтованого та законного висновку про те, що СПД К. не порушувала зобов'язань, узятих на себе за зазначеним вище договором, оскільки невиконання умов угоди щодо введення об'єкта оренди в експлуатацію після проведеного ремонту в установлений строк сталося не з її вини.

Враховуючи викладене, постанова суду касаційної інстанції, якою залишено в силі рішення суду першої інстанції, підлягає скасуванню.

Водночас не можна залишити в силі постанову Одеського апеляційного господарського суду від 5 лютого 2008 р., оскільки, відмовляючи у позові, суд апеляційної інстанції керувався тим, що позивачем не доведено обґрунтованості своїх вимог, а отже оспорюваний договір є дійсним.

Проте з цим не можна погодитися з огляду на таке.

Згідно з вимогами ч. 1 ст. 43 ГПК господарський суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному й об'єктивному розгляді в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом.

Відповідно до ч. 6 ст. 283 ГК до відносин оренди застосовуються відповідні положення ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом.

3 — 9-638

За статтею 793 ЦК України договір оренди будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) строком на три роки і більше підлягає нотаріальному посвідченню.

Статтею 794 зазначеного Кодексу передбачено, що договір найму будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини), укладений на строк не менш ніж на три роки, підлягає державній реєстрації.

За частиною 1 ст. 210 Кодексу такі правочини є вчиненими з моменту їх державної реєстрації.

Розглядаючи спір, ні суди першої та касаційної інстанцій, ні суд апеляційної інстанції не встановили, чи дотримано сторонами вимоги закону щодо нотаріального посвідчення та державної реєстрації оспорюваного договору оренди, оскільки невиконання цих вимог призводить до визначення цього правочину нікчемним.

Хоча дослідження цієї обставини має істотне значення для правильного вирішення спору, суди на неї уваги не звернули та залишили без належної правової оцінки.

З урахуванням наведеного всі постановлені у справі судові рішення підлягають скасуванню з переданням справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

З огляду на викладене та керуючись статтями $111^{17}-111^{21}$ ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу СПД К. задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 28 травня 2008 р., постанову Одеського апеляційного господарського суду від 5 лютого 2008 р. та рішення господарського суду Одеської області від 19 листопада 2007 р. скасувати, а справу передати на новий розгляд до суду першої інстанції.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 28 травня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 2 вересня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційні скарги виконавчого комітету Ізмаїльської міської ради та Фонду комунального майна Ізмаїльської міської ради (далі — Фонд) на постанову Одеського апеляційного господарського суду від 5 лютого 2008 р. у справі за позовом Фонду до суб'єкта підприємницької діяльності — фізичної особи К. (далі — СПД К.), треті особи — Управління містобудування та архітектури Ізмаїльської міської ради, виконавчий комітет Ізмаїльської міської ради, про дострокове розірвання договору оренди.

Справа розглядалася судами неодноразово.

Фонд звернувся до господарського суду з позовом до СПД К. про дострокове розірвання договору оренди нерухомого майна від 24 березня 2006 р. № 539.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що п. 5.2 цього договору відповідачка зобов'язалася провести капітальний ремонт об'єкта оренди відповідно до проектно-кошторисної документації, узгодженої з балансоутримувачем і ввести об'єкт оренди до експлуатації у двомісячний строк з моменту укладання договору оренди, однак своїх зобов'язань не виконала.

Останнім рішенням господарського суду Одеської області від 19 листопада 2007 р. позов задоволено повністю.

Оскарженою постановою Одеського апеляційного господарського суду від 5 лютого 2008 р. це рішення суду скасовано, постановлено в задоволенні позову Фонду про дострокове розірвання договору оренди відмовити.

У касаційній скарзі виконавчий комітет Ізмаїльської міської ради просить скасувати оскаржену постанову суду апеляційної інстанції і залишити в силі рішення суду першої інстанції, посилаючись на порушення апеляційним господарським судом норм матеріального і процесуального права, а саме: ст. 629, ч. 1 ст. 776 ЦК України, ч. 3 ст. 26 Закону України «Про оренду державного та комунального майна», п. 13 Роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання застосування Закону України «Про оренду державного та комунального майна» від 25 травня 2000 р. № 02-5/237, статей 24, 29 Закону України «Про планування та забудову територій».

У касаційній скарзі Фонд також просить скасувати оскаржену постанову суду і залишити в силі рішення місцевого господарського суду, посилаючись на порушення апеляційним господарським судом норм матеріального і процесуального права, а саме: ст. 55, ч. 2 ст. 180, ст. 193, ч. 2 ст. 205, ст. 291 ГК, ст. 629 ЦК України, ст. 10, ч. 3 ст. 26 Закону України «Про оренду державного та комунального майна», п. 13 Роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання застосування Закону України «Про оренду державного та комунального майна» від 25 травня 2000 р. № 02-5/237, статей 24—29 Закону України «Про планування та забудову територій», ч. 2 ст. 6, статей 8, 43 ГПК.

Відзиву на касаційні скарги не надійшло.

Позивач та третя особа-1 не використали наданого законом права на участь своїх представників у судовому засіданні.

Переглянувши у касаційному порядку судові рішення, колегія суддів Вищого господарського суду України, беручи до уваги межі перегляду справи в касаційній інстанції, доходить висновку, що касаційні скарги підлягають задоволенню на таких підставах.

Як установлено господарськими судами попередніх інстанцій, 9 грудня 2005 р. на засіданні конкурсної комісії з ухвалення переможця конкурсу на право оренди об'єкта комунальної власності в м. Ізмаїлі складено протокол № 3, згідно з яким конкурсна комісія вирішила визнати переможцем конкурсу на право оренди об'єкта комунальної власності відповідача. Між позивачем (орендодавець) та відповідачем (орендар) 24 березня 2006 р. було укладено договір оренди нежитлового приміщення, згідно з умовами якого орендодавець передає, а орендар приймає у тимчасове володіння та користування з метою здійснення торговельної діяльності нежитлове приміщення пло-

щею 31 м²; строк дії договору — 10 років. Орендарем прийняті на себе обов'язки за умовами договору щодо проведення капітального ремонту об'єкта оренди відповідно до проектно-кошторисної документації, узгодженої з балансоутримувачем, та введення його до експлуатації у двохмісячний термін з моменту укладення договору оренди. Також умовами договору передбачено, що дострокове розірвання договору допускається за письмовою згодою сторін або за вимогою однієї зі сторін за рішенням господарського суду у випадку невиконання сторонами своїх обов'язків та на інших підставах, передбачених нормами чинного законодавства.

5 липня 2006 р. інженером відділу оренди Фонду здійснено обстеження нежитлового приміщення, переданого в оренду на конкурсній основі орендарю, на предмет виконання умов договору оренди від 24 березня 2006 р. За результатами обстеження складено довідку, згідно з якою актом приймання виконаних робіт зафіксовано вартість робіт з капітального ремонту в сумі 21 760,80 грн, приміщення в експлуатацію не введено, режим роботи не узгоджений.

12 липня 2006 р. орендодавець звернувся до орендаря з претензією № 1197, згідно з якою, у зв'язку з невиконанням орендарем зобов'язань за договором оренди від 24 березня 2006 р. в частині невведення в експлуатацію приміщення, посилаючись на приписи статей 10, 26 Закону України «Про оренду державного та комунального майна», ст. 291 ГК, повідомив про дострокове розірвання договору оренди від 24 березня 2006 р. та просив направити відповідь про задоволення або відмову в задоволенні претензійних вимог.

Ненадання орендарем відповіді обумовило причину звернення орендодавця до господарського суду з позовом про розірвання договору оренди нерухомого майна від 24 березня 2006 р.

Місцевий господарський суд, задовольняючи позов, керувався тим, що договір оренди нерухомого майна має бути достроково розірвано за рішенням суду у зв'язку з невиконанням відповідачем своїх зобов'язань за цим договором.

Апеляційний господарський суд не погодився з висновками місцевого господарського суду, зазначивши в оскарженій постанові, що, виконуючи умови договору, відповідач уклав договір підряду на виконання капітального ремонту, 29 березня 2006 р. уклав з балансоутримувачем договір на виконання технічного нагляду за проведенням капітального ремонту, узгодивши з ДАБК проведення капітального ремонту орендованого приміщення, виконав передбачені роботи, а балансоутримувач прийняв ці роботи без будь-яких зауважень, провів інші дії, направлені на виконання договору оренди.

Суд апеляційної інстанції також керувався тим, що нездача об'єкта оренди в експлуатацію у двомісячний строк сталася не з вини відповідача і це порушення умов договору не має суттєвого характеру і не перешкоджає досягненню мети договору; відповідачем витрачені значні кошти у зв'язку з виконанням умов договору. Також суд посилався на те, що відсутні підстави для дострокового розірвання договору оренди.

Однак доводи суду апеляційної інстанції не спростовують доводів та висновків суду першої інстанції. Приймаючи оскаржену постанову, суд апеляційної інстанції не

врахував вказівок суду касаційної інстанції, за яких було скасовано попередні судові рішення у справі. Між тим суд першої інстанції з урахуванням вимог ст. 111^{12} ГПК такі вказівки суду касаційної інстанції врахував.

Відповідно до присів ст. 111^{7} ГПК, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, касаційна інстанція на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права, касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази. Згідно зі ст. 111^{5} цього Кодексу у касаційній інстанції скарга (подання) розглядається за правилами розгляду справи у суді першої інстанції за винятком процесуальних дій, пов'язаних зі встановленням обставин справи та їх доказуванням, касаційна інстанція використовує процесуальні права суду першої інстанції виключно для перевірки юридичної оцінки обставин справи та повноти їх встановлення у рішенні або постанові господарського суду.

Із судових рішень, ухвалених у справі, вбачається, що відповідно до п. 5.2 договору оренди нежитлового приміщення орендар взяв на себе зобов'язання щодо проведення капітального ремонту об'єкта оренди відповідно до проектно-кошторисної документації та введення його в експлуатацію у двохмісячний строк з моменту укладення договору оренди.

Відповідно до ст. 26 ч. 3 Закону України «Про оренду державного та комунального майна» на вимогу однієї зі сторін договір оренди може бути достроково розірвано за рішенням суду, арбітражного суду у разі невиконання сторонами своїх зобов'язань та на інших підставах, передбачених законодавчими актами України.

Отже, введення об'єкта оренди в експлуатацію у двохмісячний строк з моменту укладення договору оренди є зобов'язанням відповідача, визначеним умовами договору оренди нежитлового приміщення, невиконання якого, з урахуванням викладеного та приписів ст. 26 ч. 3 Закону України «Про оренду державного та комунального майна», є підставою для дострокового розірвання договору оренди нежитлового приміщення за рішенням суду на вимогу однієї зі сторін договору оренди.

Згідно з п. 13 ч. 2 Роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про оренду державного та комунального майна» від 25 травня 2000 р. № 02-5/237 підставою для розірвання договору може бути належним чином доведене невиконання орендарем хоча б одного з його зобов'язань, передбачених ст. 18 Закону або договором оренди.

Скасовуючи законне й обґрунтоване рішення місцевого господарського суду, суд апеляційної інстанції вказаного не врахував.

Відповідно до ч. 1 ст. 4^{7} ГПК судове рішення приймається суддею за результатами обговорення усіх обставин справи. Частина 1 ст. 43 названого Кодексу містить вимоги щодо всебічного, повного й об'єктивного розгляду в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності. Згідно з приписами ч. 1 ст. 38 ГПК за недостатності по-

даних сторонами доказів господарський суд зобов'язаний витребувати документи і матеріали, необхідні для вирішення спору. З огляду на викладені вимоги ГПК господарський суд повинен з'ясувати усі обставини справи, що входять до предмета доказування в ній та мають значення для її розгляду, навіть якщо сторони та інші учасники судового процесу не посилалися на відповідні обставини. Відповідно до вимог ст. 84 ч. 1 п. 3 цього Кодексу обставини справи, встановлені місцевим господарським судом, вказуються в мотивувальній частині рішення суду, а встановлені судом апеляційної інстанції згідно з п. 7 ч. 2 ст. 105 вказаного Кодексу — в постанові.

Оскаржене рішення суду апеляційної інстанції вказаним вимогам закону не відповідає, а тому підлягає скасуванню.

Натомість місцевий господарський суд всебічно і повно встановив всі фактичні обставини справи на підставі об'єктивної оцінки наявних у ній доказів, достеменно з'ясував дійсні права й обов'язки сторін та правильно застосував норми матеріального права, що регулюють їх спірні відносини, а тому прийняте ним судове рішення належить залишити в силі.

Керуючись статтями 111^5, 111^7, п. 6 ст. 111^9, ч. 1 ст. 111^{10}, ст. 111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

постановив:

Касаційні скарги виконавчого комітету Ізмаїльської міської ради та Фонду комунального майна Ізмаїльської міської ради задовольнити.

Постанову Одеського апеляційного господарського суду від 5 лютого 2008 р. скасувати, а рішення господарського суду Одеської області від 19 листопада 2007 р. у цій справі залишити в силі.

3 Справи зі спорів, пов'язаних із виконанням зобов'язань та відповідальністю за їх порушення

3.1. Вирішуючи спір про погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з водопостачання та водовідведення підприємству, якому надавалися ці послуги, суди не врахували той факт, що останнє не виконало обов'язків згідно з порядком проведення таких розрахунків, встановленого КМУ, що унеможливлює погашення заборгованості

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 19 серпня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу Київської міської державної адміністрації на постанову Вищого господарського суду України від 21 травня 2008 р. у справі за позовом ВАТ «Акціонерна компанія «Київводоканал» (далі — Товариство) до Київської міської державної адміністрації (далі — Адміністрація) про стягнення 21 767 600 грн,

встановив:

У вересні 2007 р. Товариство подало у господарський суд м. Києва позов до Адміністрації про стягнення 21 767 600 грн. Позовні вимоги мотивовані тим, що ця сума є збитками позивача та становить різницю між фактичними витратами (собівартістю) з надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення для населення та фактичним нарахуванням за затвердженими для населення тарифами за 2001–2004 роки.

Рішенням господарського суду м. Києва від 27 листопада 2007 р. у задоволенні позову відмовлено, оскільки позивачем не дотримано порядку перерахування у 2006 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам для погашення заборгованості минулих років з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з водопостачання та водовідведення. Вказаний порядок перерахування субвенції у 2006 році, затверджений постановою КМУ від 22 травня 2006 р. № 705, що була прийнята на виконання ст. 116 Закону України «Про Державний бюджет України на 2006 рік»,

передбачав укладення договору про організацію взаєморозрахунків, який не було укладено позивачем.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 15 січня 2008 р. це рішення суду скасовано. Прийнято нове рішення, яким позов задоволено. Стягнуто з відповідача на користь позивача 21 767 600 грн різниці в тарифах на водопостачання та водовідведення.

Постановою Вищого господарського суду України від 21 травня 2008 р. постанову Київського апеляційного господарського суду від 15 січня 2008 р. залишено без змін.

Постанови мотивовані тим, що відповідач своїми актами встановив фіксовані ціни на послуги з водопостачання та водовідведення, які у свою чергу призвели до збитків Товариства. Тому на відповідача законом покладено обов'язок відшкодувати позивачу збитки, розмір яких був узгоджений сторонами у справі. Крім цього, постановою КМУ від 22 травня 2006 р. № 705 був визначений порядок перерахування у 2006 році субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам для погашення заборгованості минулих років з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з водовідведення і водопостачання. Проте відповідач не вжив жодних заходів щодо розрахунків Товариства відповідно до цього Порядку.

Ухвалою Верховного Суду України від 23 липня 2008 р. порушено провадження з перегляду в касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 21 травня 2008 р. за касаційною скаргою Адміністрації, в якій поставлено питання про скасування цієї постанови та передання справи на новий розгляд до господарського суду першої інстанції. Посилання зроблені на невідповідність оскарженої постанови положенням Конституції України та виявлення різного застосування Вищим господарським судом України одного й того самого положення закону в аналогічних справах, порушення і неправильне застосування судом норм матеріального і процесуального права.

Заслухавши суддю-доповідача, представників сторін, перевіривши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верхового Суду України вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Як установлено судами попередніх інстанцій, протягом 2001–2006 років у м. Києві діяли тарифи на послуги з водопостачання та водовідведення, встановлені розпорядженнями Адміністрації: «Про тарифи на житлово-комунальні послуги» від 3 червня 1999 р. № 851; «Про встановлення тарифів на виробництво теплової енергії та житлово-комунальні послуги для населення» від 20 червня 2002 р. № 1245; «Про встановлення тарифів на послуги з водопостачання та водовідведення» від 28 лютого 2002 р. № 1680; «Про внесення змін та доповнень до розпорядження КМДА від 20.06.2002» від 14 жовтня 2003 р. № 1907.

Предметом спору є різниця між встановленими тарифами на теплову енергію, послуги з водопостачання та водовідведення та економічно обґрунтованими витратами підприємства-позивача на надання цих послуг, що утворилася в період з 1 січня 2000 р.

по 1 січня 2005 р., становить 21 767 600 грн, і яку позивач просив стягнути з відповідача.

Зазначені розпорядження КМДА приймалися на виконання постанови КМУ «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)» від 25 грудня 1996 р. № 1548, згідно з п. 12 якої відповідачу було делеговано право встановлювати тарифи на послуги з водопостачання та водовідведення, що надаються всім споживачам підприємствами, що перебувають у комунальній власності, та населенню підприємствами незалежно від форм власності.

КМУ постановою від 22 травня 2006 р. № 705 затвердив Порядок перерахування у 2006 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам для погашення заборгованості минулих років з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з водопостачання та водовідведення.

Згідно п. 1 Порядку встановлене конкретне джерело погашення заборгованості — погашення заборгованості з різниці в тарифах провадиться за рахунок надходжень від погашення податкової заборгованості підприємств, які надавали такі послуги, або їх кредиторів, що утворилася на 1 липня 2006 р., та виконання додаткових податкових зобов'язань, які виникають у результаті виконання ст. 116 Закону України «Про Державний бюджет України на 2006 рік», з урахуванням Закону України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств поливно-енергетичного комплексу».

Згідно з п. 3 Порядку підставою для проведення розрахунків є договір про організацію взаєморозрахунків, який укладається між надавачами послуг та іншими підприємствами — учасниками розрахунків на підставі документа, що підтверджує наявність в учасників розрахунків кредиторської та/або дебіторської заборгованості, форму якого затверджує Державне казначейство за погодженням з Державною податковою адміністрацією, Мінпаливенерго, Мінбудом і Мінфіном.

Судом першої інстанції було встановлено, що позивач не уклав договір про організацію взаєморозрахунків, який є підставою для їх проведення, внаслідок чого субвенція була надана не в повному обсязі, а зазначена різниця у розмірі 21 767 600 грн залишилася невідшкодованою. Це сталося у зв'язку з тим, що відповідно до схеми розрахунків, встановлених зазначеним порядком, єдиним кредитором Товариства була АК «Київенерго», яка у свою чергу не мала заборгованості перед газопостачальними та транспортними компаніями, а також перед ДП «Енергоринок», тобто проведення розрахунків з погашення заборгованості ВАТ «АК «Київводоканал» за спожиту електричну енергію на суму 21 767 600 грн відповідно до зазначеної постанови було неможливим.

З огляду на це суд першої інстанції дійшов правильного висновку, що вказані обставини свідчать про невиконання позивачем обов'язків згідно із зазначеним Порядком і, відповідно, про відсутність у відповідача підстав для погашення заборгованості позивача за рахунок отриманої з державного бюджету субвенції.

Суди апеляційної та касаційної інстанцій не звернули уваги на вказані обставини і не надали їм належної оцінки, що призвело до ухвалення незаконних рішень.

Враховуючи викладене, постанова Вищого господарського суду України та постанова Київського апеляційного господарського суду підлягає скасуванню, а рішення господарського суду першої інстанції — залишенню в силі.

З огляду на положення статей 6, 8 Конституції України, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України не вважає за необхідне направляти справу на новий розгляд, оскільки це суперечило б положенням ст. 125 Конституції України, статтям 2, 39 Закону України «Про судоустрій України» щодо визначення статусу Верховного Суду України та його завдання забезпечити законність у здійсненні правосуддя, і викликало б конституційно недопустиму необхідність скасування законного рішення суду. У зв'язку з цим наведений у ст. 111^{18} ГПК перелік наслідків розгляду касаційної скарги на постанову Вищого господарського суду не є процесуальною перешкодою для прийняття Судовою палатою у господарських справах Верховного Суду України зазначеного рішення.

Керуючись статтями 111^{17}–111^{20} ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу Київської міської державної адміністрації задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 21 травня 2008 р., постанову Київського апеляційного господарського суду від 15 січня 2008 р. скасувати, рішення господарського суду м. Києва від 27 листопада 2007 р. залишити в силі.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 21 травня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 19 серпня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційну скаргу Київської міської державної адміністрації (далі — Адміністрація) на постанову Київського апеляційного господарського суду від 15 січня 2008 р. у справі за позовом ВАТ «АК «Київводоканал» (далі — Товариство) до Адміністрації про стягнення 21 767 600 грн.

У вересні 2007 р. Товариство звернулося в господарський суд м. Києва з позовом до Адміністрації про стягнення 21 767 600 грн різниці в тарифах на послуги з водопостачання та водовідведення, які є збитками позивача.

Рішенням господарського суду м. Києва від 27 листопада 2007 р. в позові відмовлено.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 15 січня 2008 р. із додатковою постановою Київського апеляційного господарського суду від 26 лю-

того 2008 р. рішення господарського суду м. Києва від 27 листопада 2007 р. скасовано, позов задоволено.

Не погоджуючись із постановою, Адміністрація звернулася до Вищого господарського суду України з касаційною скаргою, в якій просить скасувати постанову, а рішення місцевого господарського суду залишити в силі, мотивуючи скаргу порушенням і неправильним застосуванням апеляційним господарським судом норм матеріального та процесуального права.

Заслухавши пояснення представників сторін, розглянувши матеріали справи, оцінивши доводи касаційної скарги, перевіривши правильність застосування судами норм матеріального та процесуального права, колегія суддів Вищого господарського суду України дійшла висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з огляду на таке.

Як убачається з матеріалів справи та встановлено судами, Адміністрація видала розпорядження: «Про тарифи на житлово-комунальні послуги» від 3 червня 1999 р. № 851; «Про встановлення тарифів на виробництво теплової енергії та житлово-комунальні послуги для населення» від 20 червня 2002 р. № 1245; «Про встановлення тарифів на послуги з водопостачання та водовідведення» від 28 серпня 2002 р. № 1680; «Про внесення змін та доповнень до розпорядження КМДА від 20.06.2002» від 14 жовтня 2003 р. № 1907. Зазначеними актами відповідачем були встановлені тарифи на послуги з водопостачання та водовідведення, які діяли протягом 2001–2006 років у м. Києві.

Як досліджено апеляційним господарським судом, встановлені тарифи не відповідають економічно обґрунтованим витратам Товариства на виробництво послуг, внаслідок чого виникає різниця в тарифах, що є збитками позивача. За період з 2001 по 2004 роки різниця в тарифах становить 21 767 600 грн. Вказана сума зафіксована та погоджена Головним фінансовим управлінням Київської міської державної адміністрації як різниця в тарифах за період з 2001 по 2004 роки.

Приймаючи постанову, суд апеляційної інстанції правильно застосував до спірних відносин сторін положення ч. 6 ст. 31 Закону України «Про житлово-комунальні послуги», згідно з яким затвердження цін/тарифів на житлово-комунальні послуги, нижчих від розміру економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво, без відповідного відшкодування не допускається і може бути оскаржено в суді.

При цьому апеляційний суд правомірно послався на те, що органи виконавчої влади та місцевого самоврядування при встановленні фіксованих цін, застосування яких унеможливлює одержання прибутку суб'єктами підприємництва, зобов'язані надати цим суб'єктам дотацію відповідно до закону (ч. 6 ст. 191 ГК).

Суд апеляційної інстанції мотивовано прийняв до уваги посилання позивача на те, що оскільки відповідач своїми актами встановив фіксовані ціни на послуги з водопостачання та водовідведення, які у свою чергу призвели до збитків Товариства, то на відповідача законом покладено обов'язок відшкодувати позивачу збитки, розмір яких був узгоджений сторонами у цій справі. Крім цього, постановою КМУ від 22 травня 2006 р. № 705 був визначений порядок перерахування у 2006 році субвенцій з дер-

жавного бюджету місцевим бюджетам для погашення заборгованості минулих років з різниці у тарифах на теплову енергію, послуги з водовідведення і водопостачання.

Відповідно до цього Порядку обсяг заборгованості з різниці у тарифах на послуги з водопостачання та водовідведення визначається учасниками розрахунків як різниця між фактичними витратами на послуги з водовідведення і водопостачання та фактичними нарахуваннями згідно із затвердженими для населення тарифів з урахуванням перерахунків за низькоякісні та не в повному обсязі надані послуги з відрахуванням дотації місцевих бюджетів, отриманої надавачами послуг для відшкодування різниці у тарифах.

Відповідно до погодженого Товариством та Київською міською державною адміністрацією розрахунку обсягу заборгованості минулих років з різниці у тарифах на послуги з централізованого постачання холодної води та водовідведення, надані населенню, який сторони погодили на виконання вимог постанови КМУ від 22 травня 2006 р. № 705 та відповідно до додатку Порядку перерахування у 2006 році субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам для погашення заборгованості минулих років з різниці у тарифах на теплову енергію, послуги з водопостачання та водовідведення, затверджених для населення, сума збитків за період з 2001 по 2004 роки становить 21 767 600 грн.

Апеляційний господарський суд дійшов обґрунтованого висновку, що відповідач не вжив жодних заходів щодо розрахунків Товариства та АК «Київенерго» відповідно до встановленого постановою КМУ від 22 травня 2006 р. № 705 Порядку. Наведене призвело до неможливості проведення розрахунків з АК «Київенерго», а також до втрати виділених Головним фінансовим управлінням Адміністрації коштів.

Висновки апеляційного господарського суду про наявність правових підстав для задоволення позову відповідають фактичним обставинам та наявним матеріалам справи, нормам матеріального і процесуального права, є законними та обґрунтованими, а доводи касаційної скарги їх не спростовують.

Відповідно до п. 1 ст. 111^9 ГПК касаційна інстанція за результатами розгляду касаційної скарги має право залишити постанову суду апеляційної інстанції без змін, а скаргу без задоволення.

Касаційна скарга залишається без задоволення, коли суд визнає, що постанова апеляційного господарського суду прийнята з дотриманням вимог матеріального та процесуального права.

Згідно з положеннями ч. 2 ст. 111^5 ГПК та частин 1, 2 ст. 111^7 ГПК касаційна інстанція на підставі вже встановлених фактичних обставин справи перевіряє судові рішення виключно на предмет правильності юридичної оцінки обставин справи та повноти їх встановлення в рішенні та постанові господарських судів. Касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази.

Посилання оскаржувача на інші обставини не приймаються колегією суддів до уваги з огляду на положення ст. 111^7 ГПК та через їх суперечність матеріалам справи.

Твердження оскаржувача про порушення і неправильне застосування апеляційним господарським судом норм матеріального та процесуального права при прийнятті постанови, з урахуванням додаткової постанови, не знайшли свого підтвердження, у зв'язку з чим підстав для зміни чи скасування законного та обґрунтованого судового акта колегія суддів не вбачає.

Керуючись статтями 111^5, 111^7, 111^9, 111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

п о с т а н о в и в:

Касаційну скаргу Київської міської державної адміністрації залишити без задоволення.

Постанову Київського апеляційного господарського суду від 15 січня 2008 р. залишити без змін.

3.2. Оскільки між позивачем та відповідачем зобов'язання виникли на підставі адміністративного акта внаслідок реструктуризації, а не на підставі договору про відступлення права вимоги, то до спірних правовідносин не можуть застосовуватися положення закону, що регулюють правовідносини стосовно правочинів про відступлення права вимоги

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 30 вересня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу ДАК «Хліб України» на постанову Вищого господарського суду України від 9 липня 2008 р. у справі за позовом ДП «Агентство з реструктуризації заборгованості підприємств агропромислового комплексу» (далі — Агентство) до ДАК «Хліб України», третя особа — ПП «Могучий», про стягнення суми,

в с т а н о в и в:

У червні 2006 р. Агентство пред'явило у господарському суді м. Києва позов до ДАК «Хліб України» про стягнення заборгованості в сумі 52 013 грн. Вимоги позивача мотивовані тим, що відповідач за розподільчим балансом передав недійсну вимогу при утворенні Агентства, що згідно зі ст. 519 ЦК України є підставою для застосування відповідальності.

Рішенням господарського суду м. Києва від 15 листопада 2007 р. позов задоволено. Судове рішення обґрунтоване тим, що відповідно до положень ст. 519 ЦК України відповідач як первісний кредитор має відповідати перед позивачем як новим кредитором за недійсність переданої йому вимоги.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 19 березня 2008 р. рішення суду першої інстанції скасовано та прийнято нове, яким у позові відмовлено. Постанова апеляційного суду вмотивована тим, що вимоги були передані позивачу на підставі адміністративного акта внаслідок реструктуризації відповідача, а не внаслідок волевиявлення сторін, підтвердженого відповідною угодою.

Постановою Вищого господарського суду України від 9 липня 2008 р. постанова Київського апеляційного господарського суду скасована, а рішення господарського суду м. Києва від 15 листопада 2007 р. залишено без змін.

Ухвалою колегії суддів Верховного Суду України від 11 вересня 2008 р. за касаційною скаргою ДАК «Хліб України» порушила провадження з перегляду у касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 9 липня 2008 р.

У касаційній скарзі ставиться питання про скасування постанови Вищого господарського суду України через її невідповідність нормам матеріального права та різного застосування Вищим господарським судом України положень одного й того самого закону в аналогічних справах.

Заслухавши суддю-доповідача, представників ДАК «Хліб України», Агентство, обговоривши доводи касаційної скарги і перевіривши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Скасовуючи постанову апеляційного суду та залишаючи без змін рішення суду першої інстанції, Вищий господарський суд України погодився з висновками останнього стосовно того, що передана за розподільчим балансом внаслідок реструктуризації ДАК «Хліб України» заборгованість ПП «Могучий» є відступлення недійсної вимоги.

Проте з такими висновками погодитися не можна.

Як встановлено судами, постановою КМУ «Про утворення державного підприємства «Агентство з реструктуризації заборгованості підприємств агропромислового комплексу» від 15 травня 2003 р. № 690 шляхом виділення зі складу підприємства ДАК «Хліб України» створено позивача та віднесено його до сфери управління Міністерства аграрної політики України.

На виконання п. 3 зазначеної постанови між позивачем та відповідачем підписано розподільчий баланс станом на 31 липня 2003 р. та акт прийому-передачі дебіторської заборгованості за цим балансом, що були погоджені протоколом від 2 вересня 2003 р. № 5 Урядової комісії з реструктуризації ДАК «Хліб України», відповідно до яких до позивача переходить право вимоги до дебіторів відповідача за розрахунками з оплати матеріально-технічних ресурсів, поставлених відповідно до постанов КМУ.

Отже, обґрунтованим є висновок апеляційного суду, що оскільки між позивачем та відповідачем зобов'язання виникли на підставі адміністративного акта внаслідок реструктуризації, а не на підставі договору про відступлення права вимоги, то до спірних правовідносин не можуть застосовуватися положення закону, що регулюють правовідносини стосовно правочинів про відступлення права вимоги.

Враховуючи викладене, постанова Вищого господарського суду України підлягає скасуванню, а помилково скасована постанова Київського апеляційного господарського суду — залишенню в силі.

З огляду на положення статей 6, 8 Конституції України Судова палата у господарських справах Верховного Суду України не вважає за необхідне направляти справу на новий розгляд до суду першої інстанції, оскільки це суперечило б положенням ст. 125 Конституції України, статей 2, 39 Закону України «Про судоустрій України» щодо визначення статусу Верховного Суду України та його завданням забезпечити законність у здійсненні правосуддя, і викликало б конституційно недопустиму необхідність скасування законного рішення суду апеляційної інстанції. У зв'язку з цим наведений у ст. 111^{18} ГПК перелік наслідків розгляду касаційної скарги на постанову Вищого господарського суду України не є процесуальною перешкодою для прийняття Судовою палатою у господарських справах Верховного Суду України зазначеного рішення.

Керуючись статтями 111^{17}–111^{20} ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу ДАК «Хліб України» задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 9 липня 2008 р. скасувати.

Постанову Київського апеляційного господарського суду від 19 березня 2008 р. залишити в силі.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 9 липня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 30 вересня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційну скаргу ДП «Агентство з реструктуризації заборгованості підприємств агропромислового комплексу» (далі — Агентство) на постанову Київського апеляційного господарського суду від 19 березня 2008 р. у справі за позовом Агентства до ДАК «Хліб України», третя особа — ПП «Могучий», про стягнення суми.

Агентство звернулося до господарського суду м. Києва з позовом до ДАК «Хліб України» за участю — як третьої особи — ПП «Могучий» про стягнення 52 013 грн.

Позов мотивовано посиланням на обставини переходу до позивача права вимоги спірної кредиторської заборгованості внаслідок його утворення шляхом виділення зі складу відповідача з укладенням між сторонами розподільчого балансу та акта прийому-передачі дебіторської заборгованості. Зважаючи на те, що на момент підписання сторонами розподільчого балансу третя особа погасила спірну заборгованість перед відповідачем, позивач доводить обставини передання йому відповідачем недійсної вимоги, що згідно зі ст. 519 ЦК України є підставою для застосування відповідальності.

Рішенням господарського суду м. Києва від 15 листопада 2007 р. позовні вимоги задоволено; стягнуто з ДАК «Хліб України» на користь ДП «Агентство з реструктуризації заборгованості підприємств агропромислового комплексу» 52 013 грн заборгованості, 520,13 грн державного мита та 118 грн витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу.

Рішення мотивовано застосуванням ст. 519 ЦК України та положення п. 2 підписаного сторонами акта прийому-передачі, який передбачає в разі виявлення факту проведення розрахунку дебіторів з відповідачем перерахування ним позивачеві відповідної суми коштів.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 19 березня 2008 р. рішення господарського суду м. Києва від 15 листопада 2007 р. скасовано; прийнято нове рішення; в позові відмовлено; стягнуто з позивача на користь відповідача 260,06 грн державного мита за розгляд справи в апеляційній інстанції.

Постанова мотивована помилковістю застосування до спірних правовідносин положень ст. 519 ЦК України, оскільки зобов'язання сторін щодо передання та прийняття права вимоги до третьої особи виникли на підставі адміністративного акта внаслідок реструктуризації, а не на підставі договору про відступлення права вимоги.

Позивач у касаційній скарзі просить скасувати постанову апеляційного господарського суду, посилаючись на порушення норм матеріального та процесуального права, та залишити в силі рішення місцевого господарського суду у цій справі.

У відзиві на касаційну скаргу відповідач просить постанову залишити без змін, а скаргу — без задоволення.

Колегія суддів, перевіривши наявні матеріали (фактичні обставини) справи на предмет правильності застосування судами норм матеріального та процесуального права, заслухавши пояснення представників сторін, дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Як установлено судами першої та апеляційної інстанцій, постановою КМУ «Про утворення державного підприємства «Агентство з реструктуризації заборгованості підприємств агропромислового комплексу» від 15 травня 2003 р. № 690 шляхом виділення зі складу ДАК «Хліб України» утворено позивача та віднесено його до сфери управління Міністерства аграрної політики України.

На виконання п. 3 вказаної постанови КМУ сторони склали розподільчий баланс станом на 31 липня 2003 р. та акт прийому-передачі дебіторської заборгованості до розподільчого балансу від 31 липня 2003 р., що були погоджені протоколом від 2 вересня 2003 р. № 5 урядової комісії з реструктуризації ДАК «Хліб України», відповідно до яких до позивача перейшло право вимоги до дебіторів відповідача за розрахунками з оплати матеріально-технічних ресурсів, поставлених відповідно до постанови КМУ від 3 вересня 1997 р.

Відповідно до п. 2 акта прийому-передачі в разі виявлення факту проведення повного або часткового розрахунку дебіторів з відповідачем, що зменшує суму дебіторської заборгованості, переданої позивачу за розподільчим балансом, відповідач зобов'язаний перерахувати протягом одного місяця отримані суми на рахунок позивача.

Зокрема, до позивача перейшло право вимоги до третьої особи на суму 52 013 грн. Звертаючись із позовом у справі, позивач доводить встановлення ним обставин здійснення третьою особою розрахунків із Запорізьким ОДП ДАК «Хліб України», яке було повіреним відповідача, шляхом закладання на ВАТ «Мелітопольський елеватор» пшениці на суму 52 013 грн, що підтверджується накладною № 1270 від 15 серпня 2001 р., довіреністю на отримання товарно-матеріальних цінностей від 15 серпня 2001 р., довідкою до прибуткової квитанції від 14 серпня 2001 р. та листом ПП «Могучий» від 10 грудня 2003 р. Цей розрахунок не суперечив положенням постанови КМУ від 3 вересня 1997 р. та пунктам 4, 6, 13 Порядку забезпечення сільськогосподарських товаровиробників мінеральними добривами під урожай 1998 року, затвердженого наказом Міністерства агропромислового комплексу України, ДАК «Хліб України» та Міністерства фінансів України.

Оскільки такий розрахунок здійснений третьою особою до підписання сторонами розподільчого балансу, позивач вважає, що відповідачем передано йому недійсну вимогу, а отже, заявив вимоги про стягнення вказаної суми заборгованості як застосування відповідальності, передбаченої ст. 519 ЦК України.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції, суд апеляційної інстанції керувався тим, що безпідставним є задоволення позову про стягнення боргу на підставі п. 2 акта прийому-передачі від 31 липня 2003 р., який лише фіксує факт передання дебіторських заборгованостей на виконання п. 3 постанови КМУ від 15 травня 2003 р. № 690 й не свідчить про наявність між сторонами договірних правовідносин, оскільки волевиявлення сторін на вступ у зобов'язальні відносини відсутнє. За висновком суду, цей акт складено до розподільчого балансу, він виключно визначив перелік боржників, які передаються новоутвореному державному підприємству, та з моменту затвердження розподільчого балансу відповідач не має майнових зобов'язань перед позивачем, які припинилися після виконання відповідачем постанови КМУ від 15 травня 2003 р. № 690.

Проте з таким висновком суду апеляційної інстанції не можна погодитися, враховуючи обставини виділу, здійсненого на виконання постанови КМУ від 15 травня 2003 р. № 690 між позивачем і відповідачем відповідно до вимог статей 4, 151, 161, 162 ЦК, чинного на момент виникнення спірних правовідносин.

З установлених судами обставин вбачається, що відповідно до розподільчого балансу станом на 31 липня 2003 р. та акта прийому-передачі дебіторської заборгованості до розподільчого балансу від 31 липня 2003 р., погоджених протоколом від 2 вересня 2003 р. № 5 урядової комісії з реструктуризації ДАК «Хліб України», до позивача перейшло право вимоги до дебіторів відповідача за розрахунками з оплати матеріально-технічних ресурсів, поставлених відповідно до постанови КМУ від 3 вересня 1997 р., а також відповідач взяв на себе зобов'язання перед позивачем, визначені у пунктах 2, 3 наведеного вище протоколу, який набув зобов'язального значення для сторін у спорі.

Крім того, при розгляді справи судами першої та апеляційної інстанцій відповідач не спростував обставини погашення заборгованості ПП «Могучий», а також не доводив обставини перерахування ним суми боргу позивачеві чи постачальнику міндобрив.

4 — 9-638

Суд апеляційної інстанції не надав належної правової оцінки обставинами виникнення правовідносин між сторонами у справі та дійшов помилкового висновку про відсутність цивільно-правових відносин між позивачем і відповідачем у спірних правовідносинах, що стало наслідком ухвалення постанови, невідповідної обставинам у справі та законодавству.

Натомість суд першої інстанції, задовольняючи позов, дійшов правильного висновку про наявність підстав для стягнення на користь позивача перерахованого відповідачеві боргу третьої особи з огляду на узгоджене між сторонами у справі зобов'язання, яке виникло відповідно до адміністративного акта КМУ — постанови від 15 травня 2003 р. № 690, а також статей 4, 151, 161 ЦК УРСР та статей 6, 526, 626–629 ЦК України.

З огляду на викладене судова колегія дійшла висновку про скасування постанови суду апеляційної інстанцій як невідповідної обставинам у справі та вимогам законодавства та залишення без змін рішення суду першої інстанції.

Керуючись статтями 108, 111^{5}, 111^{7}, 111^{9}–111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

постановив:

Касаційну скаргу задовольнити.

Постанову Київського апеляційного господарського суду від 19 березня 2008 р. скасувати, а рішення господарського суду м. Києва від 15 листопада 2007 р. у справі залишити без змін.

4 Справи зі спорів, пов'язаних із захистом права власності

4.1. Судове рішення, оскаржуване незалученою особою, повинно безпосередньо стосуватися прав та обов'язків цієї особи, тобто судом має бути розглянуто й вирішено спір про право у правовідносинах, учасником яких на момент розгляду справи та прийняття рішення господарським судом першої інстанції є скаржник, або містити судження про права та обов'язки цієї особи у відповідних правовідносинах. Рішення є таким, що прийняте про права та обов'язки особи, яка не була залучена до участі у справі, якщо в мотивувальній частині рішення містяться висновки суду про права та обов'язки цієї особи, або у резолютивній частині рішення суд прямо зазначив про права та обов'язки таких осіб. У такому випадку рішення порушує не лише матеріальні права осіб, не залучених до участі у справі, а й їх процесуальні права, що випливають із сформульованого в п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод положення про право кожного на справедливий судовий розгляд при визначенні його цивільних прав і обов'язків. Будь-який інший правовий зв'язок між скаржником і сторонами спору не може братися до уваги

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 2 вересня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу ВАТ «Київенергобуд» на постанову Вищого господарського суду України від 1 липня 2008 р.,

в с т а н о в и в:

У липні 2007 р. ВАТ «Київенергобуд» звернулося в господарський суд м. Києва із позовом до ЗАТ «ТРП» про витребування нерухомого майна у м. Києві.

Позовні вимоги обґрунтовувалися посиланням на те, що позивач передав як внесок до статутного фонду відповідача об'єкт незавершеного будівництва — автотранспортне підприємство (далі — АТП) з виробничими майстернями на суму 211 889 грн. Проте відповідач надав суду сфальсифікований акт прийому-передачі незавершеного будівництва «Відкритої стоянки автомобілів з ремонтними майстернями на Київський ТЕЦ-6» від 10 березня 2000 р., який відсутній у позивача та ніколи не видавався. ВАТ «Київенергобуд», посилаючись на ст. 387 ЦК України, зазначив, що власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним. При цьому позивач послався на приписи статей 48, 50 Закону України «Про власність» та ч. 2 ст. 386 ЦК України.

Рішенням господарського суду м. Києва від 21 вересня 2007 р. позов задоволено. Витребувано з чужого незаконного володіння ЗАТ «ТРП» нерухоме майно — АТП (незавершене будівництво) на користь позивача, вилучено його у ЗАТ «ТРП» та передано ВАТ «Київенергобуд».

Рішення вмотивовано посиланням на те, що відповідач незаконно володіє майном позивача, оскільки АТП не передавалося ВАТ «Київенергобуд» як його внесок у статутний фонд ЗАТ «ТРП» при його створенні та перебувало у володінні ВАТ «Київенергобуд».

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 22 листопада 2007 р. зазначене рішення суду першої інстанції скасовано. В позові відмовлено.

Постанова мотивована тим, що відповідач набув право власності на спірне майно на законних підставах. При цьому суд послався на положення ст. 128 ЦК (чинної на момент виникнення спірних правовідносин), відповідно до якої право власності (право оперативного управління) у набувача майна за договором виникає з моменту передання речі, якщо інше не передбачено законом або договором.

Постановою Вищого господарського суду України від 25 лютого 2008 р. зазначену постанову суду апеляційної інстанції скасовано, а рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Ухвалою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 10 квітня 2008 р. у порушенні провадження з перегляду в касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 25 лютого 2008 р. відмовлено.

У червні 2008 р. ТОВ «Альга Україна ГмбХ» подало до Вищого господарського суду України касаційну скаргу на рішення господарського суду м. Києва від 21 вересня 2007 р. Касаційна скарга вмотивована тим, що зазначене рішення суду першої інстанції стосується прав та обов'язків ТОВ «Альга Україна ГмбХ», однак його не було залучено до участі у справі. При цьому ТОВ «Альга Україна ГмбХ» зазначило, що на момент розгляду справи місцевим господарським судом і до винесення ним оскаржуваного рішення воно було орендарем значної частини спірного майна (нежитлових приміщень площею 1 200 м^2) на підставі договору оренди від 1 лютого 2007 р. № 01/02, укладеного між ЗАТ «ТРП» та ТОВ «Альга Україна ГмбХ».

Постановою Вищого господарського суду України від 1 липня 2008 р. зазначене рішення суду першої інстанції від 21 вересня 2007 р. скасовано, а справу передано на

новий розгляд до суду першої інстанції. Постанова вмотивована тим, що оскаржуваним рішенням місцевого господарського суду по суті оформлено зміну власника об'єкта оренди за договором від 1 лютого 2007 р. Отже, порушено право ТОВ «Альга Україна ГмбХ» — орендаря на викуп орендованого майна, оскільки це право може бути ним реалізоване лише в межах виконання договору оренди від 1 лютого 2007 р., в якому ВАТ «Київенергобуд» не є стороною.

23 липня 2008 р. колегією суддів Верховного Суду України за касаційною скаргою ВАТ «Київенергобуд» порушено провадження з перегляду у касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 1 липня 2008 р. У касаційній скарзі ставиться питання про скасування оскарженої постанови Вищого господарського суду України та залишення в силі рішення суду першої інстанції через невідповідність оскарженої постанови міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, рішенням Верховного Суду України з питань застосування норм матеріального права, виявлення різного застосування Вищим господарським судом України одного й того самого положення закону в аналогічних справах, порушення норм матеріального та процесуального права.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін, розглянувши доводи касаційної скарги, перевіривши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню на таких підставах.

Як убачається з матеріалів справи, у липні 2007 р. ВАТ «Київенергобуд» звернулося в господарський суд м. Києва із позовом до ЗАТ «ТРП» про витребування нерухомого майна.

Рішенням господарського суду м. Києва від 21 вересня 2007 р. позов задоволено.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 22 листопада 2007 р. зазначене рішення суду першої інстанції скасовано. В позові відмовлено.

Постановою Вищого господарського суду України від 25 лютого 2008 р. зазначену постанову суду апеляційної інстанції скасовано, а рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Ухвалою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 10 квітня 2008 р. у порушенні провадження з перегляду в касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 25 лютого 2008 р. відмовлено.

Отже, цей спір є вирішеним, а тому постановлене у справі судове рішення, яке залишене в силі Верховним Судом України, може бути переглянуте виключно в порядку та за правилами, визначеними розділом XIII (Перегляд рішення, ухвали, постанови господарського суду за нововиявленими обставинами) ГПК.

ТОВ «Альга Україна ГмбХ» звернулося у Вищий господарський суд України з касаційною скаргою на рішення господарського суду м. Києва від 21 вересня 2007 р. в порядку ст. 107 ГПК. За приписами вказаної норми касаційну скаргу мають право подати не лише сторони у справі, а й особи, яких не було залучено до участі у справі, якщо суд прийняв рішення, яке стосується їх прав і обов'язків.

Судове рішення, оскаржуване незалученою особою, повинно безпосередньо стосуватися прав та обов'язків цієї особи, тобто судом має бути розглянуто й вирішено спір про право у правовідносинах, учасником яких на момент розгляду справи та прийняття рішення господарським судом першої інстанції є скаржник, або містити судження про права та обов'язки цієї особи у відповідних правовідносинах. Рішення є таким, що прийняте про права та обов'язки особи, яка не була залучена до участі у справі, якщо в мотивувальній частині рішення містяться висновки суду про права та обов'язки цієї особи, або у резолютивній частині рішення суд прямо вказав про права та обов'язки таких осіб. У такому разі рішення порушує не лише матеріальні права осіб, не залучених до участі у справі, а й їх процесуальні права, що випливають із сформульованого в п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод положення про право кожного на справедливий судовий розгляд при визначенні його цивільних прав і обов'язків. Будь-який інший правовий зв'язок між скаржником і сторонами спору не може братися до уваги.

Крім того, відповідно до приписів ст. 111^{7} ГПК суд касаційної інстанції не наділений повноваженнями стосовно дослідження та оцінки правомірності доводів особи, яка не брала участі в розгляді справи, щодо наявності у неї матеріального права, яке підлягає захисту, оскільки така оцінка пов'язана з необхідністю встановлення та перевірки фактичних обставин, які не були встановлені у рішенні або постанові господарського суду, але якими скаржник обґрунтовує підставність власних вимог.

Задовольняючи касаційну скаргу ТОВ «Альга Україна ГмбХ», Вищий господарський суд України керувався тим, що місцевим господарським судом прийнято рішення, яке стосується його прав та обов'язків, оскільки воно є орендарем спірного майна на підставі договору оренди від 1 лютого 2007 р.

Проте вказані висновки зроблені касаційним судом за наслідками самостійного, безпідставного встановлення обставин у справі та поза межами процесуальних повноважень цього суду, а отже, є неправомірними.

Як доводять матеріали справи, скаржник не був учасником господарських правовідносин, які виникли між сторонами у справі та були предметом розгляду в суді першої інстанції, якому згідно зі ст. 24 ГПК надане право заміни неналежного відповідача.

При цьому господарські суди не зобов'язували скаржника вчиняти будь-які юридично значимі дії стосовно спірного майна або утримуватися від їх вчинення. Відсутня згадка про ТОВ «Альга Україна ГмбХ» як в описовій та мотивувальній, так і в резолютивній частинах судових рішень. Матеріали справи не містять й інших документів, які б свідчили про порушення прав скаржника. ТОВ «Альга Україна ГмбХ», яке є орендарем спірного майна, не позбавлене можливості реалізувати належне йому право на судовий захист шляхом звернення до суду з самостійним позовом.

За таких обставин прийнята Вищим господарським судом України постанова від 1 липня 2008 р. є незаконною і підлягає скасуванню.

Керуючись статтями $111^{17}-111^{21}$ ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу ВАТ «Київенергобуд» задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 1 липня 2008 р. скасувати.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 1 липня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 2 вересня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційні скарги Г. та ТОВ «Альга Україна ГмбХ» на рішення господарського суду м. Києва від 21 вересня 2007 р. у справі за позовом ВАТ «Київенергобуд» до ЗАТ «ТРП» про витребування майна з чужого незаконного володіння.

До початку судового засідання, яке відбулося 1 липня 2008 р., надійшло клопотання ТОВ «Альга Україна ГмбХ» про залучення до матеріалів справи попереднього договору купівлі-продажу майна від 20 серпня 2007 р. та листа голови комітету Верховної Ради України з питань забезпечення правоохоронної діяльності від 9 червня 2008 р., яке (клопотання) підлягає відхиленню з тих мотивів, що згідно з імперативними вимогами ч. 2 ст. 111^7 ГПК касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні та постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази.

Рішенням господарського суду м. Києва від 21 вересня 2007 р. позов задоволено: витребувано з чужого незаконного володіння ЗАТ «ТРП» нерухоме майно — автотранспортне підприємство (АТП) (незавершене будівництво), розташоване в м. Києві, вилучено його у відповідача та передано позивачу. Рішення мотивоване обставинами внесення позивачем до статутного фонду ЗАТ «ТРП» у жовтні 1999 р. лише незавершеного будівництва вартістю 211 889 грн за вказаною адресою, а не всього майна АТП балансовою вартістю 4 592 763,84 грн.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 22 листопада 2007 р. рішення скасовано, у позові відмовлено у зв'язку з недоведеністю позовних вимог.

Постановою Вищого господарського суду України від 25 лютого 2008 р. постанову Київського апеляційного господарського суду від 22 листопада 2007 р. у цій справі скасовано, а рішення господарського суду м. Києва від 21 вересня 2007 р. залишено без змін.

Громадянин Г. та ТОВ «Альга Україна ГмбХ» у поданих касаційних скаргах та доповненнях до них просять рішення скасувати та передати справу на новий розгляд до господарського суду м. Києва, посилаючись на прийняття судом рішення стосовно прав та обов'язків осіб, які не були залучені до участі у справі. Зокрема, Г. вважає, що оскаржуване рішення зачіпає його права як акціонера ЗАТ «ТРП», оскільки сто-

сується витребування майна у ЗАТ «ТРП», належного останньому на праві власності, а вартість належних Г. акцій ЗАТ «ТРП» залежить саме від майнового стану ЗАТ «ТРП». Інший скаржник також вказує на порушення оскаржуваним рішенням свого права на викуп спірного нерухомого майна, значна частина якого (нежитлові приміщення площею 1 200 м²) є об'єктом оренди за договором оренди від 1 лютого 2007 р., укладеним між ЗАТ «ТРП» та ТОВ «Альга Україна ГмбХ», оскільки після закінчення терміну дії вказаного договору орендар набуває права на викуп орендованого нерухомого майна.

Колегія суддів, перевіривши фактичні обставини справи на предмет правильності застосування судами попередніх інстанцій норм процесуального права і заслухавши пояснення присутніх у засіданні представників сторін та скаржників, дійшла висновку, що касаційна скарга Г. підлягає відхиленню, касаційна скарга ТОВ «Альга Україна ГмбХ» — задоволенню, а оскаржуване рішення — скасуванню з переданням справи на новий розгляд до господарського суду м. Києва на таких підставах.

У результаті розгляду цього господарського спору судом першої інстанції прийнято рішення, що стосується прав та обов'язків юридичної особи, яка не була залучена до участі у справі, а саме ТОВ «Альга Україна ГмбХ». Це зумовлено тими обставинами, що предметом цього господарського спору є витребування у ЗАТ «ТРП» нерухомого майна — незавершеного будівництва АТП, розташованого в м. Києві, а судом не враховано, що станом на 21 вересня 2007 р. (дата прийняття оскаржуваного рішення) значна частина спірного нерухомого майна — нежитлові приміщення площею 1 200 м² знаходилися у користуванні ТОВ «Альга Україна ГмбХ» на підставі укладеного із ЗАТ «ТРП» договору оренди від 1 лютого 2007 р., п. 11.2 якого передбачено, що після закінчення строку дії цього договору орендар набуває право на викуп орендованого майна та іншого нерухомого майна, що є предметом віндикаційного позову в цій справі.

Касаційна інстанція не виключає наявність достатніх підстав вважати, що таке право викупу спірного майна у ТОВ «Альга Україна ГмбХ», як добросовісного орендаря, вже певною мірою виникло у зв'язку з внесенням товариством на момент прийняття оскаржуваного рішення орендної плати у сумі 240 000 грн (платіжні доручення додано до скарги), яка згідно з п. 11.2 укладеного з відповідачем договору оренди від 1 лютого 2007 р. підлягає зарахуванню в рахунок часткової оплати вартості об'єкта оренди при його подальшому придбанні орендарем після закінчення терміну дії договору оренди.

Відповідно до ч. 2 ст. 777 ЦК України наймач, який належно виконує свої обов'язки за договором найму, у разі продажу речі, переданої у найм, має переважне право перед іншими особами на її придбання.

Згідно зі ст. 328 ЦК України право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не випливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

Відповідно до ст. 204 ЦК України правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.

Із матеріалів справи не вбачається, судами не встановлено та сторонами не доведено оспорювання, розірвання чи визнання недійсним укладеного між ЗАТ «ТРП» та ТОВ «Альга Україна ГмбХ» договору оренди від 1 лютого 2007 р. як у цілому, так і в частині надання орендарю права на викуп спірного майна.

Відповідно до ст. 764 ЦК України якщо наймач продовжує користуватися майном після закінчення строку договору найму, то, за відсутності заперечень наймодавця протягом одного місяця, договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором. Таке саме положення визначено в п. 10.4 договору оренди від 1 лютого 2007 р.

Із матеріалів справи не вбачається направлення орендодавцем відповідних заперечень, що обумовлює пролонгацію договору оренди на той самий річний термін (до 1 лютого 2009 р.) та чим спростовуються наведені у відзиві на касаційну скаргу доводи позивача щодо припинення вказаного договору.

Окрім того, оскаржуваним рішенням віндикаційний позов задоволено саме на підставі наявності у ВАТ «Київенергобуд» права власності на спірне нерухоме майно, яке перебувало у незаконному володінні та користуванні ЗАТ «ТРП». Однак насправді спірне майно на момент прийняття оскаржуваного рішення перебувало у користуванні ТОВ «Альга Україна ГмбХ» за умовами договору оренди від 1лютого 2007 р.

З огляду на те, що оскаржуваним рішенням по суті оформлено зміну власника об'єкта оренди за договором від 1 лютого 2007 р., слід вважати, що таким чином порушено право орендаря на викуп орендованого майна, оскільки це право може бути ним реалізоване лише в рамках виконання договору оренди від 1 лютого 2007 р., у якому ВАТ «Київенергобуд» не є стороною.

Відповідно до ст. 392 ЦК України встановлено, що власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорюється або не визнається іншою особою. Зміст поданої ТОВ «Альга Україна ГмбХ» касаційної скарги переконливо свідчить про те, що це товариство в розумінні ст. 392 ЦК України є особою, яка оспорює та не визнає право власності ВАТ «Київенергобуд» на спірне нерухоме майно, на законних підставах реально претендує на придбання (набуття у власність) цього майна як об'єкта оренди, а тому також повинно бути залучене до участі у справі.

Водночас колегія зазначає, що Верховний Суд України при здійсненні касаційного перегляду судових рішень у справах зі спорів, які виникають з орендних правовідносин (постанова Верховного Суду України від 30 жовтня 2007 р.), також вказує на необхідність врахування судами попередніх інстанцій умов договорів оренди, які передбачають викуп орендованого майна орендарем та виконуються останнім.

Відповідно до ст. 107 ГПК касаційну скаргу мають право подати також особи, яких не було залучено до участі у справі, якщо суд прийняв рішення чи постанову, що стосується їхніх прав і обов'язків. Зазначена норма не містить вказівок, що скаржниками у таких випадках можуть бути виключно юридичні особи, а тому касаційну скаргу можуть подавати до Вищого господарського суду України також фізичні особи та доводити той факт, що оскаржуване рішення стосується їхніх прав і обов'язків.

Касаційна інстанція зазначає про недоведеність прийняття судом першої інстанції рішення стосовно прав та обов'язків Г. як акціонера ЗАТ «ТРП» та обумовлену цим відсутність підстав для його залучення до участі у цій справі, оскільки судом розглянуто спір про право власності на нерухоме майно, який виник між акціонерними товариствами — самостійними господарюючими суб'єктами, але аж ніяк не спір, який пов'язаний з реалізацією прав акціонерів та виникає з корпоративних відносин.

Адже касаційна скарга Г. не містить жодних обґрунтувань, яким чином обставина витребування у відповідача спірного нерухомого майна може погіршити майновий стан ЗАТ «ТРП» та зменшити вартість належних скаржнику акцій. Більше того, навіть у разі, якщо вказана обставина може вплинути на прибуток ЗАТ «ТРП», в цьому випадку це є майновим правом самого товариства, а не майновим корпоративним правом громадянина Г.

Зважаючи на викладене, оформлене оскаржуваним рішення витребування спірного нерухомого майна не порушує корпоративних прав громадянина Г., оскільки не створює перешкод як для його участі в управлінні ЗАТ «ТРП», так і для отримання ним дивідендів.

Згідно зі ст. 1 ГПК особа має право звернутися до господарського суду за захистом своїх прав.

При цьому звернення учасника товариства з позовом за захистом прав самого товариства законом не передбачається.

Колегія суддів звертає увагу на те, що громадянин Г. не належить до тих суб'єктів, між якими виникли спірні майнові правовідносини.

Отже, за своєю процесуальною сутністю касаційна скарга Г. спрямована не на захист його корпоративних прав, а на захист майнових прав створеної за участю громадянина Г. юридичної особи — ЗАТ «ТРП».

Судові рішення у цій справі суперечать рішенню Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 р. № 18-рп/2004 у справі № 1-10/2004 за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень ч. 1 ст. 4 ЦПК України (справа про охоронюваний законом інтерес).

За вказаним рішенням Конституційного Суду України законодавство України (статті 110, 112, 113 ЦПК України, ст. 28 ГПК тощо) не виключає можливості звернення акціонера до суду за захистом охоронюваних законом інтересів акціонерного товариства, учасником якого він є, але за належно оформленим уповноваженням цього товариства або якщо таке право надається йому статутом останнього, що в цьому випадку відсутнє.

Права та охоронювані законом інтереси акціонерного товариства не можуть вважатися тотожними простій сукупності індивідуальних охоронюваних законом інтересів його акціонерів.

Разом із тим у цій правовій ситуації чітко вбачається необхідність залучення до участі у справі орендаря частини спірного майна з правом його викупу, та, як наслідок, наявність передбачених п. 3 ст. 111^{9} та п. 3 ч. 2 ст. 111^{10} ГПК підстав для передання справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

Відповідно до вимог п. 3 ст. 111^9 та п. 3 ч. 2 ст. 111^{10} ГПК касаційна інстанція за результатами розгляду касаційної скарги має право скасувати рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції і передати справу на новий розгляд, якщо суд прийняв рішення або постанову, що стосуються прав і обов'язків осіб, які не були залучені до участі у справі. Наведені обставини свідчать про наявність підстав для застосування Вищим господарським судом України згаданих статей до спірних правовідносин, оскільки відсутність залучення ТОВ «Альга Україна ГмбХ» як третьої особи при прийнятті оскаржуваного рішення істотно зачіпає його права та обов'язки як реального покупця спірного майна, а отже, перешкоджає правильному, об'єктивному та всебічному вирішенню цього спору з урахуванням прав та охоронюваних законом інтересів всіх учасників спірних майнових правовідносин. При цьому судова колегія враховує, що згідно з ч. 2 ст. 111^{10} ГПК викладені вище обставини є в будь-якому випадку достатньою окремою підставою для скасування рішення та подальшого нового розгляду справи судом першої інстанції.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 111^5, 111^7, п. 3 ст. 111^9, п. 3 ч. 2 ст. 111^{10}, статтями 111^{11}, 111^{12} ГПК, Вищий господарський суд України

постановив:

Касаційну скаргу Г. відхилити.

Касаційну скаргу ТОВ «Альга Україна ГмбХ» задовольнити.

Рішення господарського суду м. Києва від 21 вересня 2007 р. скасувати з переданням справи на новий розгляд до господарського суду м. Києва.

Доручити господарському суду м. Києва вжити відповідних процесуальних заходів для залучення до участі у цій справі ТОВ «Альга Україна ГмбХ» як третьої особи без самостійних вимог на стороні відповідача.

4.2. Під час розгляду спору судам слід мати на увазі, що рішення є законним тоді, коли суд, виконавши всі вимоги процесуального закону і всебічно перевіривши обставини, вирішив спір відповідно до норм матеріального права, а обґрунтованим визнається рішення, в якому повно відображені обставини, що мають значення для справи, висновки суду про встановлені обставини і правові наслідки є вичерпними, відповідають дійсності і підтверджуються достовірними доказами, дослідженими в судовому засіданні.

Вирішуючи спір про визнання недійсним договору купівлі-продажу у зв'язку з тим, що продавець не мав права відчужувати майно за оспорюваним правочином, суди на

підставі наявних у справі доказів, які підлягають оцінці, повинні дослідити питання про правовий режим майна, переданого за цією угодою

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 9 вересня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу ТОВ «Авіакомпанії «Одеса» (далі — Авіакомпанія) на постанову Вищого господарського суду України від 25 червня 2008 р. у справі за позовом прокурора м. Одеси в інтересах держави в особі Одеської міської ради до Експериментального виробничого інноваційного об'єднання (далі — Об'єднання), Авіакомпанії про визнання договору купівлі-продажу недійсним,

встановив:

У грудні 2007 р. прокурор м. Одеси звернувся до господарського суду Одеської області з вказаним позовом, посилаючись на те, що 8 жовтня 1991 р. між відповідачами було укладено договір купівлі-продажу, за умовами якого Авіакомпанія придбала в Об'єднання будівлі та споруди, розташовані на аеродромі «Застава». Оскільки ці об'єкти є власністю територіальної громади м. Одеси, а отже, всупереч вимогам ст. 225 ЦК, що діяв на момент виникнення спірних відносин, були відчужені особою, яка не мала права розпорядження вказаним майном, прокурор на підставі статей 48, 215 зазначеного Кодексу просив суд про задоволення позовних вимог.

Рішенням господарського суду Одеської області від 21 грудня 2007 р., залишеним без змін постановою Одеського апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р., позов задоволено.

Постановою Вищого господарського суду України від 25 червня 2008 р. зазначену постанову апеляційного господарського суду залишено без змін.

Ухвалою колегії суддів Верховного Суду України від 31 липня 2008 р. за касаційною скаргою Авіакомпанії порушено провадження з перегляду у касаційному порядку зазначеної постанови Вищого господарського суду України.

У касаційній скарзі ставиться питання про скасування оскаржуваної постанови на підставах її невідповідності положенням Конституції України, а також порушення судом касаційної інстанції норм матеріального і процесуального права.

Об'єднання та Одеська міська рада не використали наданого законом права на участь своїх представників у судовому засіданні.

Заслухавши доповідь судді-доповідача, пояснення представників Авіакомпанії, Генеральної прокуратури України, обговоривши доводи касаційної скарги та перевіривши матеріали справи, Судова палата вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Залишаючи без змін рішення судів першої та апеляційної інстанцій, Вищий господарський суд України керувався тим, що об'єкти нерухомості, придбані Авіакомпанією за спірним договором, згідно з ч. 1 ст. 35 Закону України «Про власність» (що

був чинний на момент укладення договору) є власністю територіальної громади м. Одеси, а отже, це майно не могло бути предметом зазначеної вище угоди, оскільки Об'єднання не було наділено повноваженнями розпоряджатися цим майном.

Проте з таким висновком погодитися не можна.

Відповідно до ст. 35 Закону України «Про власність» об'єктами права комунальної власності є майно, що забезпечує діяльність відповідних Рад і утворюваних ними органів; кошти місцевих бюджетів, державний житловий фонд, об'єкти житлово-комунального господарства; майно закладів народної освіти, культури, охорони здоров'я, торгівлі, побутового обслуговування; майно підприємств; місцеві енергетичні системи, транспорт, системи зв'язку та інформації, включаючи націоналізоване майно, передане відповідним підприємствам, установам, організаціям; а також інше майно, необхідне для забезпечення економічного і соціального розвитку відповідної території. У комунальній власності перебуває також майно, передане у власність області, району чи іншої адміністративно-територіальної одиниці іншими суб'єктами права власності.

Отже, зі змісту вказаної статті не вбачається, яке саме майно підпадає під поняття транспорту, у зв'язку з чим суди безпідставно вдалися до розширеного тлумачення цієї норми.

Крім того, у матеріалах справи відсутні будь-які письмові докази належності спірного майна до об'єктів комунальної власності як на момент укладення спірної угоди, так і на час розгляду цієї справи.

Водночас безпідставним є посилання судів нижчих інстанцій на рішення господарського суду Одеської області від 21 вересня 2007 р., яким, зокрема, було зобов'язано Одеський об'єднаний авіазагін не чинити перешкод у користуванні територіальною громадою м. Одеси спірним нерухомим майном та вселено Одеську міську раду у ці приміщення на підставі того, що вказане майно визнане власністю територіальної громади м. Одеси, оскільки зазначене вище судове рішення було скасовано постановою Верховного Суду України від 3 червня 2008 р.

За таких обставин твердження судів нижчих інстанцій про те, що майно, передане у власність Авіакомпанії за договором купівлі-продажу від 8 жовтня 1991 р., належить до об'єктів комунальної власності є передчасним, оскільки суди не дослідили правовий режим спірного майна, а також не навели достатнього нормативно-правового обґрунтування такого висновку.

Помилковим є й висновок Одеського апеляційного господарського суду про те, що до вимог про визнання угод недійсними позовна давність не застосовується, оскільки він суперечить положенням ст. 83 ЦК та ст. 268 ЦК України щодо вимог, на які позовна давність не поширюється.

З огляду на викладене всі ухвалені у справі судові рішення не можуть вважатися законними й обґрунтованими, а тому вони підлягають скасуванню з переданням справи на новий розгляд.

Під час нового розгляду справи місцевому господарському суду необхідно врахувати, що рішення є законним тоді, коли суд, виконавши всі вимоги процесуального за-

кону і всебічно перевіривши обставини, вирішив спір відповідно до норм матеріального права, а обґрунтованим визнається рішення, в якому повно відображені обставини, що мають значення для цієї справи, висновки суду про встановлені обставини і правові наслідки є вичерпними, відповідають дійсності і підтверджуються достовірними доказами, дослідженими в судовому засіданні.

При цьому суду необхідно з'ясувати дійсні права та обов'язки сторін, дослідити правовий режим спірного майна і залежно від встановленого вирішити спір відповідно до закону.

Керуючись статтями 111^{17}–111^{21} ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу ТОВ Авіакомпанії «Одеса» задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 25 червня 2008 р., постанову Одеського апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р. та рішення господарського суду Одеської області від 21 грудня 2007 р. скасувати, а справу передати на новий розгляд до суду першої інстанції.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 25 червня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 9 вересня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційну скаргу ТОВ «Авіакомпанія «Одеса» (далі — Авіакомпанія) на постанову Одеського апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р. у справі за позовом прокурора м. Одеси в інтересах держави в особі Одеської міської ради до Експериментального виробничого інноваційного об'єднання (далі — Об'єднання), Авіакомпанії про визнання договору недійсним.

Рішенням господарського суду Одеської області від 21 грудня 2007 р., залишеним без змін постановою Одеського апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р., позов задоволено: визнано недійсним укладений відповідачами договір купівлі-продажу від 8 жовтня 1991 р.

Рішення та постанова мотивовані тим, що будівлі та споруди, які розташовані на аеродромі «Застава» та були придбані Авіакомпанією за договором купівлі-продажу від 8 жовтня 1991 р., є комунальною власністю територіальної громади м. Одеси та не могли бути предметом цього договору, а тому договір не відповідає вимогам ст. 225 ЦК і повинен бути визнаний недійсним на підставі ст. 48 ЦК.

Не погоджуючись з постановою, Авіакомпанія звернулася до Вищого господарського суду України з касаційною скаргою, в якій просить рішення і постанову скасувати та прийняти нове рішення про відмову в позові, мотивуючи скаргу порушенням і неправильним застосуванням судами норм матеріального та процесуального права.

Заслухавши пояснення представників учасників судового процесу, розглянувши матеріали справи, оцінивши доводи касаційної скарги, перевіривши правильність застосування судами норм матеріального та процесуального права, колегія суддів Вищого господарського суду України дійшла висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з огляду на таке.

Як убачається з матеріалів справи та встановлено судами, 8 жовтня 1991 р. між Об'єднанням та Авіакомпанією укладено договір, відповідно до умов якого Об'єднання продає Авіакомпанії за договірною ціною, яка становить 815 000 руб., будівлі і споруди, що знаходяться на аеродромі «Застава». Авіакомпанія після набуття договором чинності здійснює свої повноваження на власний розсуд у межах, встановлених законом, відповідно до статуту. За умовами договору Об'єднання зобов'язалося: звільнити будівлі і споруди у строки, зазначені у додатку, яке є невід'ємною частиною цього договору; своєчасно надати всю необхідну документацію з експлуатації і використання будівель і споруд, але не пізніше 1 листопада 1991 р. Авіакомпанія у свою чергу зобов'язалася: перерахувати на рахунок Об'єднання 815 000 руб. до 1 листопада 1991 р.; зайняти придбані будівлі і споруди за мірою їх звільнення з урахуванням вимог нормативних документів і безпеки польотів.

Відповідно до укладеного додатку до договору від 8 жовтня 1991 р. сторонами уточнено умови і строки звільнення будівель і споруд, а згідно з актом прийому-передачі основних засобів у період з 8 жовтня 1991 р. по 9 жовтня 1991 р. комісією здійснено огляд будівель і споруд, які підлягають продажу і знаходяться на аеродромі «Застава», зокрема, аеровокзал, будівля техслужби та медпункт, будівля ЛО, туалет теплий, комерційний склад, будівля бухгалтерії, туалет, штабна будівля, будинок дерев'яний збірний, лінійні майстерні, цех ремонту, будівля складу ОМТС, будівля автобази, будівля техбригади, об'єкт Х-IO, КПП, док-склад, док спецапаратури, док-склад, трансформаторна підстанція (дві будівлі), вертикальний бокс, північний привід, південний привід, механізований док, бензосклад, ВПП, перонний майданчик, під'їзна зовнішня дорога, якірні стоянки, майданчик АТБ, льотне поле, дегазаційний майданчик, водопровідна мережа.

Судами досліджено, що Авіакомпанія зареєстрована рішенням Жовтневого РВК м. Одеси № 1501 від 19 вересня 1991 р., рішенням Одеського міськвиконкому від 11 лютого 1993 р. № 109 і перереєстрована у товариство рішенням виконкому Одеської міської ради від 18 червня 1997 р. № 888.

Приймаючи рішення та постанову про задоволення позову про визнання договору купівлі-продажу від 8 жовтня 1991 р. недійсним, господарські суди першої та апеляційної інстанцій керувалися тим, що будівлі та споруди, розташовані на аеродромі «Застава» та придбані Авіакомпанією, є комунальною власністю територіальної громади м. Одеси та не могли бути предметом оспорюваного договору купівлі-продажу.

З цими висновками слід погодитися, оскільки вони ґрунтуються на матеріалах справи та відповідають положенням законодавства, яке діяло на момент укладення договору, зокрема, Закону України «Про власність» та ЦК.

Відповідно до ст. 48 ЦК недійсною є та угода, що не відповідає вимогам закону.

Згідно зі ст. 35 Закону України «Про власність» об'єктами права комунальної власності є майно, що забезпечує діяльність відповідних Рад і утворюваних ними органів; кошти місцевих бюджетів, державний житловий фонд, об'єкти житлово-комунального господарства; майно закладів народної освіти, культури, охорони здоров'я, торгівлі, побутового обслуговування; майно підприємств; місцеві енергетичні системи, транспорт, системи зв'язку та інформації, включаючи націоналізоване майно, передане відповідним підприємствам, установам, організаціям; а також інше майно, необхідне для забезпечення економічного і соціального розвитку відповідної території.

Суди обґрунтовано врахували, що об'єктами транспорту є будівлі і споруди, які розташовані на аеродромі «Застава», та дійшли правильних висновків про те, що на підставі вимог ст. 35 Закону України «Про власність» ці будівлі та споруди є комунальною власністю територіальної громади м. Одеси в особі Одеської міської ради.

Встановивши, що це майно є власністю територіальної громади м. Одеси, господарські суди дійшли правомірних висновків про невідповідність оспорюваного договору вимогам ст. 225 ЦК, згідно з якою право продажу майна належить власникові.

При цьому судами мотивовано враховано рішення господарського суду Одеської області від 21 вересня 2007 р. у справі за позовом Одеської міської ради до Одеського об'єднаного авіазагону, яким відповідача зобов'язано усунути перешкоди у користуванні територіальною громадою м. Одеси в особі Одеської міської ради будівлями та спорудами, розташованими на території аеродрому «Застава», витребувано вказане майно із незаконного володіння, а також виселено Одеський об'єднаний авіазагін з будівель та споруд.

Також суди обґрунтовано не взяли до уваги посилання Авіакомпанії на рішення арбітражного суду Одеської області від 7 вересня 1992 р. у справі № 5/67д, постанову арбітражного суду Одеської області від 22 квітня 1997 р. у справі № 2/291 про перевірку рішення в порядку нагляду та рішення арбітражного суду Одеської області від 22 вересня 1998 р.

Висновки господарських судів про наявність правових підстав для задоволення позову відповідають фактичним обставинам та наявним матеріалам справи, нормам матеріального і процесуального права, є законними та обґрунтованими, а доводи касаційної скарги їх не спростовують.

Відповідно до п. 1 ст. 111^9 ГПК касаційна інстанція за результатами розгляду касаційної скарги має право залишити постанову суду апеляційної інстанції без змін, а скаргу без задоволення.

Касаційна скарга залишається без задоволення, коли суд визнає, що постанова апеляційного господарського суду прийнята з дотриманням вимог матеріального та процесуального права.

Згідно з положеннями ч. 2 ст. 111^5 ГПК та частин 1, 2 ст. 111^7 ГПК касаційна інстанція на підставі вже встановлених фактичних обставин справи перевіряє судові рішення виключно на предмет правильності юридичної оцінки обставин справи, повноти їх встановлення в рішенні та постанові господарських судів. Касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не бу-

ли встановлені в рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази.

Посилання оскаржувача на інші обставини не приймаються колегією суддів до уваги з огляду на положення ст. 111^7 ГПК та на підставах їх суперечності матеріалам справи.

Твердження оскаржувача про порушення і неправильне застосування апеляційним господарським судом норм матеріального та процесуального права при прийнятті постанови не знайшли свого підтвердження, у зв'язку з чим підстав для зміни чи скасування законного та обґрунтованого судового акта колегія суддів не вбачає.

Керуючись статтями 111^5, 111^7, 111^9, 111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

п о с т а н о в и в:

Касаційну скаргу ТОВ «Авіакомпанія «Одеса» залишити без задоволення.

Постанову Одеського апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р. залишити без змін.

4.3. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про підприємства, установи та організації союзного підпорядкування, розташовані на території України» від 10 вересня 1991 р. № 1540-XII встановлено, що майно підприємств, установ і організацій та інших об'єктів союзного підпорядкування є державною власністю.

Згідно зі ст. 1 Тимчасового положення «Про Фонд державного майна України», затвердженого постановою Верховної Ради України від 7 липня 1992 р., ФДМ здійснює державну політику у сфері приватизації державного майна та виступає орендодавцем майнових комплексів, що є загальнодержавною власністю

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 16 вересня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу ФДМ на постанову Вищого господарського суду України від 5 червня 2008 р.,

в с т а н о в и в:

У серпні 2007 р. заступник Генерального прокурора України звернувся в господарський суд м. Києва із позовом в інтересах держави в особі ФДМ до Київського відділення АТ «Укрпрофоздоровниця», ТОВ «Виробничо-побутовий комплекс

5 — 9-638

«Зоряний» (далі — ТОВ «Зоряний») про визнання недійсним договору купівлі-продажу відділення санаторію ім. Першого Травня від 4 жовтня 1993 р., укладеного між АТ «Укрпрофоздоровниця» та ТОВ «Зоряний».

Позовні вимоги обґрунтовувалися посиланням на те, що спірне майно було передано Міністерством охорони здоров'я УРСР на виконання Постанови Ради Міністрів УРСР «Про передачу профспілкам санаторіїв і будинків відпочинку Міністерства охорони здоров'я УРСР» від 23 квітня 1960 р. № 606 у відання Українській республіканській раді профспілок, яке згідно зі ст. 86 ЦК передбачає право останньої лише на володіння та користування цим державним майном, а не розпорядження. За таких обставин передання у грудні 1991 р. Радою Федерації профспілок України (правонаступника Ради Федерації незалежних профспілок України) цього майна до статутного фонду ЗАТ «Укрпрофоздоровниця» як статутного внеску є неправомірним і, відповідно, спірний договір купівлі-продажу має бути визнаний недійсним згідно зі ст. 48 ЦК (чинного на момент виникнення спірних правовідносин).

Крім того, прокурор просив відновити йому пропущений строк позовної давності, оскільки про зазначені порушення йому стало відомо під час проведення перевірки за зверненням С. та інших мешканців будівель відділення санаторію ім. Першого Травня, які неодноразово зверталися протягом 2006 р. до Генеральної прокуратури України.

Ухвалою господарського суду м. Києва від 6 листопада 2007 р. замінено відповідача — АТ «Укрпрофоздоровниця» на ЗАТ лікувально-оздоровчих закладів профспілок України «Укрпрофоздоровниця»; до участі у справі залучено Федерацію профспілок України — третьою особою без самостійних вимог на предмет спору на стороні відповідача.

Рішенням господарського суду м. Києва від 13 листопада 2007 р. в позові відмовлено.

Рішення вмотивовано тим, що прокурор пропустив строк позовної давності, а заявлене ним клопотання про відновлення зазначеного строку не може бути задоволено, оскільки з матеріалів справи вбачається, що прокурору стало відомо про укладення спірного договору ще у 1998 році, а отже позовна давність за вимогою про визнання спірного договору недійсним сплила у 2001 році. При цьому суд послався на статті 71, 76 та 80 ЦК (чинного на момент виникнення спірних правовідносин) та статті 6, 13, 56 Закону України «Про прокуратуру».

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 11 березня 2008 р. зазначене рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Водночас апеляційний господарський суд навів власне обґрунтування щодо відмови в задоволенні позову, вказавши про те, що господарським судом застосовано правила про позовну давність без з'ясування наявності та порушення суб'єктивного матеріального права позивача та наявності підстав для його правового захисту, оскільки правила про позовну давність мають застосовуватися лише тоді, коли буде доведено існування самого суб'єктивного права. У випадку відсутності такого права

або коли воно ніким не порушено, в позові має бути відмовлено не через пропуск строку позовної давності, а у зв'язку з необґрунтованістю самої вимоги.

Разом із тим за наслідками здійсненого апеляційного перегляду судом порушення права позивача не встановлено.

Постановою Вищого господарського суду України від 5 червня 2008 р. зазначену постанову суду апеляційної інстанції залишено без змін на тих самих підставах.

7 серпня 2008 р. колегією суддів Верховного Суду України за касаційною скаргою ФДМ порушено провадження з перегляду у касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 5 червня 2008 р. У касаційній скарзі ставиться питання про скасування оскарженої постанови та передання справи на новий розгляд до суду першої інстанції через невідповідність оскарженої постанови рішенням Верховного Суду України з питань застосування норм матеріального права, порушення норм матеріального та процесуального права.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін, розглянувши доводи касаційної скарги, перевіривши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Залишаючи без змін судові рішення у справі, Вищий господарський суд України погодився з висновками суду апеляційної інстанції, визнав їх обґрунтованими і законними.

Проте з таким висновком погодитися не можна.

Як убачається з матеріалів справи та встановлено господарським судом апеляційної інстанції, на виконання Постанови Ради Міністрів охорони здоров'я УРСР «Про передачу профспілкам санаторіїв і будинків відпочинку Міністерства охорони здоров'я УРСР» від 23 квітня 1960 р. № 606, усі діючі госпрозрахункові санаторії, будинки відпочинку та пансіонати Міністерство охорони здоров'я зобов'язане було передати у строк до 1 травня 1960 р. Українській республіканській раді профспілок з метою подальшого поліпшення організації відпочинку і санаторно-курортного обслуговування трудящих і підвищення ролі профспілок. Згідно з п. 2 вказаної Постанови майно передавалося профспілковим органам у відання.

Після розпаду СРСР правонаступником Української республіканської ради профспілок стала Рада Федерації незалежних профспілок України, правонаступником якої в свою чергу є Федерація професійних спілок України.

Рішенням виконавчого комітету Ленінської районної Ради народних депутатів м. Києва від 23 грудня 1991 р. № 9971 зареєстровано ЗАТ «Укрпрофоздоровниця» як підприємство, яке є правонаступником Української республіканської ради по управлінню курортами профспілок, оздоровниць і господарств, об'єднань санаторно-курортних закладів профспілок України і створене на майні засновників Федерації професійних спілок України та Фонду соціального страхування України з тимчасової втрати працездатності. При цьому частка майна Федерації професійних спілок України, переданого у статутний фонд товариства, становить 92,92 % розміру статутного фонду.

4 жовтня 1993 р. між АТ «Укрпрофоздоровниця» (продавець) та ТОВ «Зоряний» (покупець) було укладено договір купівлі-продажу, згідно з яким АТ «Укрпрофоздоровниця» продало, а ТОВ «Зоряний» придбало основні нерухомі засоби, будівлі, споруди, інженерні мережі відділення санаторію ім. Першого Травня у м. Києві.

Вирішуючи цей спір, господарські суди не врахували того, що Постановою Верховної Ради Української РСР «Про захист суверенних прав власності Української РСР» від 29 листопада 1990 р. № 506 введено мораторій на території республіки на будь-які зміни форми власності і власника державного майна до введення в дію Закону Української РСР про роздержавлення майна.

Статтею 1 Закону України «Про підприємства, установи та організації союзного підпорядкування, розташовані на території України» від 10 вересня 1991 р. № 1540-XII встановлено, що майно підприємств, установ і організацій та інших об'єктів союзного підпорядкування є державною власністю.

Згідно зі ст. 1 Тимчасового положення «Про Фонд державного майна України», затвердженого постановою Верховної Ради України від 7 липня 1992 р., ФДМ здійснює державну політику у сфері приватизації державного майна та виступає орендодавцем майнових комплексів, що є загальнодержавною власністю.

Отже, майно, передане до статутного фонду АТ «Укрпрофоздоровниця», є державною власністю.

Статтею 225 ЦК встановлено, що право продажу майна, крім випадків примусового продажу, належить власникові.

Господарські суди не надали належної оцінки вказаним обставинам, не з'ясували питання щодо правового режиму спірного майна, яке перебувало у володінні і користуванні АТ «Укрпрофоздоровниця», а також чи має останнє право розпоряджатися ним як власник.

Крім того, слід зазначити, що місцевим господарським судом обставини справи та докази, наявні у ній, фактично не перевірялися, а суд лише обмежився дослідженням питання щодо пропущеної прокурором позовної давності.

Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судове рішення» від 29 грудня 1976 р. № 11 рішення є законним тоді, коли суд, виконавши всі вимоги процесуального закону і всебічно перевіривши обставини, вирішив спір відповідно до норм матеріального права, а обґрунтованим визнається рішення, в якому повно відображені обставини, що мають значення для справи, висновки суду про встановлені обставини і правові наслідки є вичерпними, відповідають дійсності і підтверджуються достовірними доказами, дослідженими в судовому засіданні.

Оскільки помилкове застосування судом норм матеріального та процесуального права призвело до неправильного вирішення спору, всі постановлені у справі судові рішення підлягають скасуванню, а справа — направленню на новий розгляд до суду першої інстанції.

При новому розгляді справи суду слід врахувати викладене, всебічно й повно перевірити доводи, на яких ґрунтуються вимоги та заперечення сторін, і залежно від установлених обставин вирішити спір відповідно до закону.

Керуючись статтями 111^{17}–111^{21} ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу ФДМ задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 5 червня 2008 р., постанову Київського апеляційного господарського суду від 11 березня 2008 р. та рішення господарського суду м. Києва від 13 листопада 2007 р. скасувати, а справу передати на новий розгляд до суду першої інстанції.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 5 червня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 16 вересня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційне подання заступника Генерального прокурора України на постанову Київського апеляційного господарського суду від 11 березня 2008 р. у справі за позовом заступника Генерального прокурора України в інтересах держави в особі ФДМ до ЗАТ «Укрпрофоздоровниця», ТОВ «Виробничо-побутовий комплекс «Зоряний» (далі — ТОВ «Зоряний»), третя особа — Федерація профспілок України, про визнання недійсним договору купівлі-продажу.

Рішенням господарського суду м. Києва від 13 листопада 2007 р., залишеним без змін постановою Київського апеляційного господарського суду від 11 березня 2008 р., у задоволенні позову заступника Генерального прокурора України в інтересах держави в особі ФДМ про визнання недійсним договору від 4 жовтня 1993 р. купівлі-продажу відділення санаторію ім. Першого Травня, укладеного між ЗАТ «Укрпрофоздоровниця» та ТОВ «Зоряний», відмовлено.

Рішення господарського суду першої інстанції мотивоване пропуском заступником Генерального прокурора України строку позовної давності, встановленого ст. 71 ЦК, що згідно зі ст. 80 ЦК є підставою для відмови у задоволенні позовних вимог.

Постанова господарського суду апеляційної інстанції ґрунтується на тому, що прокурор та ФДМ не довели факту порушення прав позивача та інтересів держави, які б потребували судового захисту, оскільки майно за спірним договором не мало статусу державного майна і дія нормативно-правових актів, на які посилався прокурор в обґрунтування позовних вимог, не поширювалася на правовий режим зазначеного майна.

Не погоджуючись із прийнятими судовими актами у справі, заступник Генерального прокурора України в інтересах держави в особі ФДМ звернувся до Вищого господарського суду України з касаційним поданням, в якому просить рішення господарського суду м. Києва від 13 листопада 2007 р. та постанову Київського апеляційно-

го господарського суду від 11 березня 2008 р. скасувати, а справу направити на новий розгляд.

У касаційному поданні прокурор посилається на неправильне застосування судом апеляційної інстанції норм постанови Верховної Ради Української РСР «Про захист суверенних прав власності Української РСР», Закону України «Про підприємства, установи та організації союзного підпорядкування, розташовані на території України», постанови Верховної Ради України «Про майно загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР», постанови Ради Міністрів УРСР «Про передачу профспілкам санаторіїв і будинків відпочинку Міністерства охорони здоров'я УРСР», зі змісту яких, на думку касатора, вбачається віднесення спірного майна до державної форми власності. Крім того, прокурор вказує на порушення судами вимог ст. 43 ГПК щодо всебічного, повного й об'єктивного розгляду і встановлення всіх обставин справи.

Від заступника Генерального прокурора України до Вищого господарського суду України надійшла заява про забезпечення позову шляхом накладення арешту на будівлі корпусів № 10, № 12, № 13, № 15 у м. Києві, однак ця заява колегією суддів відхиляється, оскільки відповідно до ст. 66 ГПК забезпечення позову допускається, якщо невжиття таких заходів може утруднити чи зробити неможливим виконання рішення господарського суду, втім у колегії суддів відсутні підстави вважати, що майно за спірним договором, яке належить ТОВ «Зоряний», може зникнути, зменшитися чи погіршитися, крім того, внаслідок задоволення позову про визнання недійсним договору його купівлі-продажу, укладеного між відповідачами у справі, майно за спірним договором у порядку реституції підлягало б поверненню ЗАТ «Укрпрофоздоровниця», як його продавцю, тобто стороні за договором, а не у власність держави.

Відповідно до розпорядження в. о. голови судової палати Вищого господарського суду України від 28 травня 2008 р. № 02-12.2/180 розгляд касаційного подання заступника Генерального прокурора України здійснюється у постійному складі колегії.

За клопотанням ТОВ «Зоряний», підтриманим прокурором, ухвалою Вищого господарського суду України від 29 травня 2008 р. розгляд касаційного подання заступника Генерального прокурора України відкладено на 5 червня 2008 р. на 11 год 15 хв.

У відзиві на касаційне подання та доповненні до нього ТОВ «Зоряний», заперечуючи обґрунтованість вимог прокурора і позивача, зазначає, що при судовому розгляді не було доведено факту належності державі майна за спірним договором, право власності ЗАТ «Укрпрофоздоровниця» на вказане майно перевірялось арбітражними судами України і внесення цього майна до статутного фонду було визнане правомірним, Закон України «Про мораторій на відчуження майна, яке перебуває у володінні Федерації професійних спілок України» лише у 2007 році наклав заборону на відчуження майна, однак спірний договір укладався 4 жовтня 1993 р., що доводить існування права власності Федерації профспілок України на майно санаторно-курортних закладів України. Дія інших нормативно-правових актів, на які посилався прокурор в обґрунтування позову, не поширювалася на правовий режим майна профспілок України.

Заслухавши у відкритому судовому засіданні пояснення представників сторін, перевіривши повноту встановлення обставин справи та правильність застосування норм матеріального і процесуального права судом апеляційної інстанції, колегія суддів Вищого господарського суду України дійшла висновку, що касаційне подання не підлягає задоволенню з огляду на таке.

Як установлено судами попередніх інстанцій, відповідно до Постанови Ради Міністрів УРСР «Про передачу профспілкам санаторіїв і будинків відпочинку Міністерства охорони здоров'я УРСР» від 23 квітня 1960 р. № 606 з метою подальшого поліпшення організації відпочинку та санаторно-курортного обслуговування трудящих і підвищення ролі профспілок у цій важливій справі, Українській республіканській раді профспілок передано безоплатно у відання всі діючі госпрозрахункові санаторії (крім туберкульозних), будинки відпочинку, пансіонати, курортні поліклініки, які знаходились у віданні Головного управління курортів, санаторіїв і будинків відпочинку Міністерства охорони здоров'я УРСР, а також санаторії (крім туберкульозних) і будинки відпочинку, що будуються для цього Управління; також профспілкам передавалися Головне республіканське і територіальні управління курортів, санаторіїв і будинків відпочинку з усіма підприємствами і організаціями, що знаходяться у їх віданні, штати управлінського апарату республіканського і територіальних курортних управлінь, обладнання, транспорт, земельні ділянки, житлові будинки, парки, асигнування на їх управління, плани з праці, капіталовкладення, фонди на всі види матеріалів і ліміти на проектування та інші кошти.

4 грудня 1991 р. між Радою Федерації незалежних профспілок України та Фондом соціального страхування України укладено установчий договір про створення АТ «Укрпрофоздоровниця», до статутного фонду якого Радою Федерації незалежних профспілок України внесено санаторно-курортні заклади профспілок України, а 23 грудня 1991 р. здійснено державну реєстрацію цього товариства.

25 березня 1993 р. Федерацією професійних спілок України (правонаступник Ради Федерації незалежних профспілок України) прийнята постанова «Про реалізацію та передачу основних фондів збиткових і безперспективних лікувально-оздоровчих закладів АТ «Укрпрофоздоровниця» № 11-3-20, відповідно до якої правлінню АТ «Укрпрофоздоровниця» дозволено реалізацію на конкурсних засадах основних фондів лікувально-оздоровчих збиткових закладів, зокрема, відділення санаторію ім. Першого Травня (Пуща-Водиця).

На підставі зазначеної постанови 4 жовтня 1993 р. між Київським відділенням АТ «Укрпрофоздоровниця» та Виробничо-побутовим кооперативом «Зоряний» (правопопередниками відповідачів у справі) укладено договір купівлі-продажу майна відділення санаторію ім. Першого Травня, за умовами якого відповідач-1 продав, а відповідач-2 купив основні нерухомі засоби, будівлі, споруди, інженерні мережі відділення санаторію ім. Першого Травня, з уособленою земельною ділянкою площею 2,7 га, розташовані в Пущі-Водиці м. Києва, передані покупцеві за актом прийому-передачі основних нерухомих фондів відділення санаторію ім. Першого Травня від 19 листопада 1993 р.

Прокурор в обґрунтування заявленого в інтересах ФДМ позову про визнання на підставі ст. 48 ЦК зазначеного договору купівлі-продажу недійсним і застосування наслідків його недійсності послався на порушення при укладенні спірного договору вимог постанови Верховної Ради УРСР «Про захист суверенних прав власності Української РСР» від 29 листопада 1990 р. № 506-XII, Закону України «Про підприємства, установи та організації союзного підпорядкування, розташовані на території України» від 10 вересня 1991 р. № 1540-XII, постанови Верховної Ради України «Про майно загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР» від 4 лютого 1994 р. № 3943-XII.

Згідно зі ст. 111^7 ГПК касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази.

Відмовляючи в позові, суд апеляційної інстанції дійшов висновку про безпідставність і необґрунтованість позовних вимог, недоведеність належності державі майна за спірним договором, відсутність суб'єктивного матеріального права позивача і факту його порушення відповідачами внаслідок укладення спірного договору, що є підставою для відмови в позові не через пропуск строку позовної давності, як вирішив суд першої інстанції, а у зв'язку з відсутністю підстав для правового захисту.

Колегія суддів Вищого господарського суду України погоджується з висновком суду апеляційної інстанції та вважає, що ті нормативні акти, на порушення яких при укладенні спірного договору послався прокурор, не поширюються на правовідносини сторін за спірним договором, не встановлюють право власності держави на майно за спірним договором і не визначають повноваження ФДМ ні щодо розпорядження цим майном в процесі приватизації, ні як орендодавця, а тим більше — повноваження з управління цим майном.

Так, постанова Верховної Ради УРСР «Про захист суверенних прав власності Української РСР» від 29 листопада 1990 р. № 506-XII, якою вводився мораторій на будь-які зміни форм власності і власника державного майна, ініціаторами та учасниками яких є органи державної влади і управління, не могла поширюватися на правовідносини за спірним договором, сторонами якого та ініціаторами купівлі-продажу органи державної влади і управління не виступали, а, крім того, ця постанова втратила чинність з дня затвердження Верховною Радою України Державної програми приватизації на підставі постанови Верховної Ради від 4 березня 1992 р. № 2164-XII, тобто, до укладення спірного договору від 4 жовтня 1993 р.

З огляду на це не може застосовуватися до правовідносин сторін за спірним договором і Закон України «Про підприємства, установи та організації союзного підпорядкування, розташовані на території України» від 10 вересня 1991 р. № 1540-XII, яким визнавалися недійсними майнові договори щодо зміни форми власності, укладені під час дії мораторію, встановленого зазначеною вище постановою Верховної Ра-

ди УРСР від 29 листопада 1990 р., рішення державних органів, органів громадських, політичних, кооперативних, інших організацій і підприємств, посадових осіб, а також договори та інші угоди, прийняті чи здійснені на основі законодавства СРСР, адже реалізація майна за спірним договором відбувалася не на підставі законодавства колишнього СРСР, а після проголошення незалежності України.

Крім того, ст. 1 Закону встановлено, що майно та фінансові ресурси підприємств, установ, організацій та інших об'єктів союзного підпорядкування, розташованих на території України, є державною власністю України. Проте, як встановлено судом апеляційної інстанції, всупереч обов'язку доведення обставин, на які є посилання у позовній заяві та апеляційному поданні, прокурором доказів того, що майно до його продажу за спірним договором належало до таких об'єктів, суду не надано.

Також апеляційним господарським судом встановлено, що ні прокурор, ані позивач не надали суду належних і допустимих доказів того, що майно за спірним договором після безоплатного передання його в 1960 році профспілкам від Міністерства охорони здоров'я України продовжувало перебувати у власності держави та на виконання постанови Верховної Ради України «Про майнові комплекси та фінансової ресурси громадських організацій колишнього Союзу РСР, розташовані на території України» від 10 квітня 1992 р. № 2268-XII передавалося тимчасово, до визначення правонаступників загальносоюзних громадських організацій колишнього СРСР, в управління ФДМ, який зобов'язаний був прийняти таке майно до 1 травня 1992 р., і цей факт не заперечувався позивачем.

Щодо посилань прокурора на неправильне застосування постанови Верховної Ради України «Про майно загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР» від 4 лютого 1994 р. № 3943-XII колегія суддів Вищої господарського суду України погоджується з висновком Київського апеляційного господарського суду, що майно за спірним договором на момент набуття чинності названою постановою не належало до майна загальносоюзних громадських організацій колишнього СРСР, а перебувало у власності ТОВ «Зоряний».

Крім того, колегія судів зазначає, що укладенню спірного договору передував процес створення АТ «Укрпрофоздоровниця», до статутного фонду якого Федерацією профспілок України, як засновником і власником майна профспілок, було внесене, зокрема, майно, яке позивач у цьому спорі вважає державним, тобто таким, що не підлягало відчуженню за спірним договором. Утім на момент звернення прокурора з цим позовом не визнані в установленому порядку недійсними установчі документи цього товариства, зокрема, в частині внесення певного майна до його статутного фонду, отже, задоволення вимоги про визнання недійсним наступного відчуження майна за договором, стороною в якому ФДМ не є, не призведе до відновлення права позивача на майно, власником якого він себе вважає, шляхом застосування наслідків недійсності угоди, передбачених ч. 2 ст. 48 ЦК, що у свою чергу зумовлює відмову у такому позові, адже захист права саме власника майна можливий лише шляхом задоволення віндикаційного позову, за умови наявності підстав, передбачених положеннями ст. 388 ЦК України (ст. 145 ЦК).

Наведене свідчить, що під час прийняття постанови у справі, суд апеляційної інстанції, встановивши і всебічно перевіривши всі обставини у справі, не припустився порушення або неправильного застосування норм чинного матеріального та процесуального законодавства, а отже, підстави для її скасування або зміни відсутні.

Керуючись статтями 111^5, 111^7, п. 1 ст. 111^9, ст. 111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

постановив:

Постанову Київського апеляційного господарського суду від 11 березня 2008 р. у справі господарського суду м. Києва залишити без змін.

Касаційне подання заступника Генерального прокурора України залишити без задоволення.

5 Справи зі спорів, пов'язаних з обігом цінних паперів

5.1. Відповідно до ст. 34 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі переказний вексель строком «за пред'явленням» підлягає оплаті при його пред'явленні, при цьому строк виконання зобов'язання за таким векселем після його відчуження не змінюється.

Суди попередніх інстанцій припустилися неправильного застосування норм матеріального права, застосувавши ч. 2 ст. 530 ЦК України, яка стосується випадків, коли строк виконання зобов'язання не встановлений до правовідносин, що пов'язані з поверненням заборгованості за опротестованим внаслідок відмови векселедавця переказним векселем строком «за пред'явленням»

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 26 серпня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу ТОВ «ДІД Конс» на постанову Вищого господарського суду України від 11 березня 2008 р. у справі за позовом ТОВ «ДІД Конс» до ВАТ «Дніпродзержинська теплоелектроцентраль» про стягнення 28 568 452,06 грн,

в с т а н о в и в:

У жовтні 2006 р. ТОВ «ДІД Конс» подало у господарський суд Дніпропетровської області позов до ВАТ «Дніпродзержинська теплоелектроцентраль» про стягнення 28 568 452,06 грн. У подальшому заявою від 7 серпня 2007 р. позивач збільшив позовні вимоги до 31 608 712,33 грн. Позовні вимоги мотивовані тим, що позивач придбав емітовані відповідачем векселі, які втратили свою вексельну силу і набули статусу боргових документів. У зв'язку з цим зобов'язання за ними повинні виконуватися відповідно до вимог статей 526, 530 ЦК України, ст. 193 ГК, тобто за пред'явленням. Проте сплату за векселями відповідачем проведено не було жодному з послідовних кредиторів. Тобто відповідач припустився порушення грошового зобов'язання.

Рішенням господарського суду Дніпропетровської області від 7 серпня 2007 р. у задоволенні позову відмовлено.

Постановою Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 5 листопада 2007 р. це рішення суду залишено без змін.

Постановою Вищого господарського суду України від 11 березня 2008 р. рішення господарського суду Дніпропетровської області від 7 серпня 2007 р. та постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 5 листопада 2007 р. залишено без змін.

Рішення та постанови мотивовані тим, що відповідно до ч. 2 ст. 517 ЦК України боржник має право не виконувати свого обов'язку новому кредиторові до надання боржникові доказів переходу до нового кредитора прав у зобов'язанні. Так, позивач придбав векселі на підставі договорів купівлі-продажу від 10 травня 2006 р. та міни від 22 червня 2006 р. Водночас відповідача не було повідомлено про заміну кредитора в зобов'язанні і боргові документи для оплати йому не пред'являлися.

Ухвалою Верховного Суду України від 26 червня 2008 р. порушено провадження з перегляду в касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 11 березня 2008 р. за касаційною скаргою ТОВ «ДІД Конс».

У касаційній скарзі ставиться питання про скасування цієї постанови та передання справи на новий розгляд до суду першої інстанції. Посилання зроблені на порушення і неправильне застосування норм матеріального права, невідповідність оскарженої постанови рішенням Верховного Суду України з питань застосування норм матеріального права та виявлення різного застосування Вищим господарським судом України одного й того самого положення закону в аналогічних справах.

Заслухавши суддю-доповідача, представників сторін, перевіривши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верхового Суду України вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Судами попередніх інстанцій у справі встановлено, що 7 жовтня 2002 р. ВАТ «Дніпродзержинська теплоелектроцентраль» видало виробничо-збутовому підприємству «Нафтогаз» НАК «Нафтогаз України» прості векселі на загальну суму 19 000 000 грн зі строком платежу «за пред'явленням», які векселедержатель 6 жовтня 2003 р. пред'явив векселедавцю.

7 жовтня 2003 р. зазначені векселі були опротестовані внаслідок відмови векселедавця — ВАТ «Дніпродзержинська ТЕЦ» у платежі, про що на спірних векселях було вчинено відповідні написи.

За договором купівлі-продажу цінних паперів від 2 березня 2004 р. № Т-1 векселедержатель — виробничо-збутове підприємство «Нафтогаз» НАК «Нафтогаз» продало векселі ТОВ «Фондовий дім «АППЕК» без вчинення індосаменту.

У подальшому спірні векселі були придбані позивачем на підставі цивільно-правових угод купівлі-продажу від 10 травня 2006 р. та договором міни від 22 червня 2006 р.

Порядок обороту векселів визначено законодавчо, зокрема Уніфікованим законом про переказні векселі та прості векселі і Закону України «Про обіг векселів в

Україні», якими встановлені правила як видачі векселів, так і їх передання чи відчуження.

Відповідно до змісту ст. 11 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі передання векселів іншим способом, ніж вчинення індосаменту, має наслідки лише звичайної цесії.

За таких обставин з огляду на вимоги ч. 1 ст. 517 ЦК України щодо доказів прав нового кредитора у зобов'язанні первісний кредитор повинен передати відповідачу документи, які засвідчують права, що передаються, та інформацію, яка є важливою для їх здійснення.

Відповідно до ст. 514 ЦК України до нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом. Тобто при відступленні права вимоги не відбувається припинення або зміна зобов'язання, а лише змінюється кредитор у зобов'язанні.

Відповідно до ст. 34 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі переказний вексель строком за пред'явленням підлягає оплаті при його пред'явленні.

Отже, строк виконання відповідачем зобов'язання, що виникло внаслідок видачі ним векселів після їх відчуження, не змінився і настав 7 жовтня 2003 р. з моменту їх опротестування державним нотаріусом.

Таким чином, суди попередніх інстанцій неправильно застосували норми матеріального права — ч. 2 ст. 530 ЦК України, яка не підлягала застосуванню в цьому випадку, оскільки вона стосується випадків, коли строк виконання зобов'язання не встановлений.

Суд касаційної інстанції не звернув уваги на ці обставини.

Враховуючи викладене, судові рішення прийняті у справі підлягають скасуванню, а справа — направленню до господарського суду першої інстанції на новий розгляд.

Керуючись статтями 111^{17}–111^{20} ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу ТОВ «ДІД Конс» задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 11 березня 2008 р., постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 5 листопада 2007 р. та рішення господарського суду Дніпропетровської області від 7 серпня 2007 р. скасувати, справу передати на новий розгляд до господарського суду першої інстанції.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 11 березня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 26 серпня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційну скаргу ТОВ «ДІД Конс» на рішення господарського суду Дніпропетровської області від 7 серпня 2007 р. та постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 5 листопада 2007 р. у справі за позовом ТОВ «ДІД Конс» до ВАТ «Дніпродзержинська теплоелектроцентраль» про стягнення 28 568 452,06 грн.

У жовтні 2006 р. ТОВ «ДІД Конс» звернулося до господарського суду Дніпропетровської області з позовом до ВАТ «Дніпродзержинська теплоелектроцентраль» про стягнення 31 608 712,33 грн (з урахуванням збільшення позовних вимог) на підставах несплати боргу за 19 опротестованими простими векселями — 19 000 000 грн; збитків від інфляції — 7 391 000 грн; річних — 2 173 808,22 грн; штрафних санкцій — 3 043 904,11 грн.

Відповідач позов не визнав, стверджуючи, що позивач не є належним векселедержателем, пропустив строк вексельної давності та безпідставно вимагає стягнення збитків від інфляції та річних.

Рішенням господарського суду Дніпропетровської області від 7 серпня 2007 р., залишеним без змін постановою Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 5 листопада 2007 р., в позові відмовлено з мотивів непред'явлення кредитором векселів для оплати та набуття права вимоги на спірні грошові кошти третіми особами.

ТОВ «ДІД Конс» просить судові рішення скасувати на підставі порушення господарськими судами статей 34, 47 Уніфікованого закону про переказні векселі і прості векселі, статей 262, 512–518, 526, 530, 612, 625 ЦК України, ст. 214 ЦК, статей 193, 231 ГК, статей 91–95, 103, 104 ГПК та задовольнити позов у частині стягнення основного боргу — 19 000 000 грн та збитків від інфляції і річних — 1 514 315,07 грн.

ВАТ «Дніпродзержинська теплоелектроцентраль» проти касаційної скарги заперечує і в її задоволенні просить відмовити.

Колегія суддів вважає, що касаційна скарга задоволенню не підлягає.

Господарськими судами встановлено, що 7 жовтня 2002 р. ВАТ «Дніпродзержинська теплоелектроцентраль» видало виробничо-збутовому підприємству «Нафтогаз» НАК «Нафтогаз України» прості векселі на загальну суму 19 000 000 грн строком платежу «за пред'явленням», які векселедержатель 6 жовтня 2003 р. пред'явив векселедавцю.

У зв'язку з відмовою у платежі векселі були опротестовані.

Оскільки в подальшому векселедержатель — виробничо-збутове підприємство «Нафтогаз» НАК «Нафтогаз України» продало векселі ТОВ «Фондовий дім «АППЕК» (договір купівлі-продажу цінних паперів від 2 березня 2004 р. № Т-1) без вчинення індосаменту, векселі набули статусу боргових документів.

Позивач придбав векселі на підставі договорів купівлі-продажу від 10 травня 2006 р. та міни від 22 червня 2006 р.

За правилами ч. 2 ст. 530 ЦК України якщо строк (термін) виконання боржником обов'язку не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги, кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час. Боржник повинен виконати такий обов'язок у семиденний строк від дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не випливає із договору або актів цивільного законодавства.

ВАТ «Дніпродзержинська теплоелектроцентраль» не було повідомлене про заміну кредитора в зобов'язанні і боргові документи для оплати йому не пред'являлися.

Відповідно до ч. 2 ст. 517 ЦК України боржник має право не виконувати свого обов'язку новому кредиторові до надання боржникові доказів переходу до нового кредитора прав у зобов'язанні.

За таких обставин господарські суди правомірно відмовили в позові.

Колегією суддів також враховані факти, встановлені господарським судом апеляційної інстанції, про відкриття 2 жовтня 2007 р. Заводським відділом державної виконавчої служби Дніпродзержинського міського управління юстиції виконавчого провадження з примусового виконання дубліката виконавчого напису № 1-3633 про стягнення за спірними векселями на користь АТ закритого типу «АППЕК», а також про набуття права вимоги на ці грошові кошти ТОВ «Афінаж» на підставі угоди про відступлення права вимоги від 22 лютого 2006 р. № 006/02-пв01-09.

Керуючись статтями 111^{5}, 111^{7}, 111^{9}, 111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

постановив:

Рішення господарського суду Дніпропетровської області від 7 серпня 2007 р. та постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 5 листопада 2007 р. залишити без змін, а касаційну скаргу ТОВ «ДІД Конс» — без задоволення.

6 Справи зі спорів у сфері корпоративних правовідносин

6.1. Статтею 41 Закону України «Про господарські товариства» встановлено, що загальні збори визнаються правомочними, якщо в них беруть участь акціонери, що мають відповідно до статуту товариства більш ніж 60 % голосів. Відсутність кворуму на загальних зборах є безумовною підставою для визнання прийнятих загальними зборами рішень недійсними

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 2 вересня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши за участю представника ВАТ «Чернігівське ремонтно-транспортне підприємство» (далі — Підприємство) — Р. касаційну скаргу Ш. на постанову Вищого господарського суду України від 22 травня 2008 р. у справі за позовом Ш. до Підприємства, треті особи — П., Б., К., К. В., ТОВ «Адепт», ЗАТ КБ «ПриватБанк» (Запорізьке регіональне управління), про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів,

встановив:

У липні 2007 р. Ш. звернувся до господарського суду з позовом до Підприємства, треті особи — П., Б., К., К. В., ТОВ «Адепт», ЗАТ КБ «ПриватБанк» (Запорізьке регіональне управління), про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів, викладених у протоколі загальних зборів акціонерів від 27 квітня 2007 р. № 11.

Позовні вимоги мотивовані тим, що в порушення вимог ч. 8 ст. 41 Закону України «Про господарські товариства», пунктів 9.15, 9.18, 9.20 статуту Підприємства загальні збори відбулися за відсутності учасників, що володіють у сукупності 60 % голосів.

Рішенням господарського суду Запорізької області від 19 листопада 2007 р. позов задоволено.

Постановою Запорізького апеляційного господарського суду від 27 лютого 2008 р. рішення господарського суду Запорізької області від 19 листопада 2007 р. скасовано, в задоволенні позову відмовлено.

Постановою Вищого господарського суду України від 22 травня 2008 р. залишено без зміни постанову Запорізького апеляційного господарського суду від 27 лютого 2008 р.

В основу постанови касаційного суду покладено висновок про те, що проведення загальних зборів акціонерів вимагалося ситуацією, яка склалась на підприємстві, а використання 40 % пакета акцій задля неможливості проведення зборів є ні чім іншим, як зловживанням.

Ухвалою Верховного Суду України від 31 липня 2008 р. порушено касаційне провадження з перегляду постанови Вищого господарського суду України від 22 травня 2008 р.

Заслухавши доповідь судді-доповідача, пояснення представників сторін, дослідивши доводи касаційної скарги, Судова палата вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Статтею 159 ЦК України встановлено, що вищим органом акціонерного товариства є загальні збори. У загальних зборах мають право брати участь усі акціонери, незалежно від кількості та класу акцій, власниками яких вони є.

Порядок скликання і проведення загальних зборів, а також умови скликання і проведення позачергових зборів та повідомлення акціонерів встановлюються статутом товариства і законом.

Статтею 41 Закону України «Про господарські товариства» встановлено, що загальні збори визнаються правомочними, якщо в них беруть участь акціонери, що мають відповідно до статуту товариства більш ніж 60 % голосів.

Пунктом 9.18 Статуту Підприємства встановлено, що загальні збори визнаються правомочними, якщо в них беруть участь акціонери, які мають відповідно до цього статуту у сукупності 60 % голосів.

Господарським судом встановлено, що 27 квітня 2007 р. відбулися загальні збори акціонерів Підприємства, на яких було зареєстровано 25 акціонерів, що у сукупності володіють 283 403 простими іменними акціями. Це становить 93,90 % голосів від загальної кількості акцій.

Водночас господарськими судами встановлено, що ухвалою Чернігівського районного суду від 24 квітня 2007 р. про забезпечення позову зобов'язано реєстратора — Департамент інвестиційного бізнесу філії Запорізьке регіональне управління ЗАТ КБ «ПриватБанк» у разі неприбуття на загальні збори акціонерів Підприємства 27 квітня 2007 р. Ш., П., Б., ТОВ «Адепт», Г., Г. С., К., К. В., або їх відмови від реєстрації, зареєструвати їх, про що внести дані в реєстраційні відомості, які при визначенні правомочності таких зборів включити у кворум.

Крім того, господарські суди встановили, що реєстрація п'яти акціонерів, які володіють акціями в кількості 123 595 шт., що становить 40,95 % голосів від загальної кількості акцій, була здійснена на підставі ухвали Чернігівського районного суду

від 24 квітня 2007 р. № 2-137 та постанови Державної виконавчої служби у Чернігівському районі від 25 квітня 2007 р. про відкриття виконавчого провадження з виконання зазначеної ухвали.

Отже, господарський суд дійшов правильного висновку, що загальні збори Підприємства відбулися за відсутності кворуму для їх проведення, що на підставі ст. 41 Закону України «Про господарські товариства» є безумовною підставою для визнання прийнятих загальними зборами рішень недійсними.

Враховуючи викладене, постанова Вищого господарського суду України від 22 травня 2008 р. і постанова Запорізького апеляційного господарського суду від 27 лютого 2008 р. підлягають скасуванню, а законне й обґрунтоване рішення господарського суду першої інстанції — залишенню в силі.

З огляду на положення статей 6, 8 Конституції України Судова палата у господарських справах Верховного Суду України не вважає за необхідне направляти справу на новий розгляд до суду першої інстанції, оскільки це суперечило б положенням ст. 125 Конституції України, статтям 2, 39 Закону України «Про судоустрій України» щодо визначення статусу Верховного Суду України та його завдання забезпечити законність у здійсненні правосуддя і викликало б конституційно недопустиму необхідність скасування законного рішення суду першої інстанції. У зв'язку з цим наведений у ст. 111^{18} ГПК перелік наслідків розгляду касаційної скарги на постанову Вищого господарського суду України не є процесуальною перешкодою для прийняття Судовою палатою у господарських справах Верховного Суду України зазначеного рішення.

Керуючись статтями 111^{19}, 111^{20} ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу Ш. задовольнити.

Скасувати постанову Вищого господарського суду України від 22 травня 2008 р., постанову Запорізького апеляційного господарського суду від 27 лютого 2008 р., а рішення господарського суду Запорізької області від 19 листопада 2007 р. залишити в силі.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 22 травня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 2 вересня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційну скаргу Ш. на постанову Запорізького апеляційного господарського суду від 27 лютого 2008 р. у справі за позовом Ш. до ВАТ «Чернігівське ремонтно-транспортне підприємство» (далі — Підприємство), треті особи — П., Б., К., К. В., ТОВ «Адепт»,

ЗАТ КБ «ПриватБанк», Запорізьке регіональне управління, про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів.

Рішенням Господарського суду Запорізької області від 19 листопада 2007 р. позов задоволено повністю; визнано недійсними рішення загальних зборів акціонерів Підприємства, викладені в протоколі загальних зборів акціонерів від 27.04.2007 р. № 11; стягнуто з відповідача на користь позивача 85 грн витрат на державне мито та 118 грн витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу.

Постановою Запорізького апеляційного господарського суду від 27 лютого 2008 р. рішення господарського суду Запорізької області від 19 листопада 2007 р. скасовано та ухвалено нове рішення; в позові відмовлено.

У касаційній скарзі позивач просить скасувати постанову Запорізького апеляційного господарського суду від 27 лютого 2008 р., а рішення господарського суду Запорізької області від 19 листопада 2007 р. залишити в силі, посилаючись на порушення норм матеріального та процесуального права, а саме: ст. 10, ч. 8 ст. 41 Закону України «Про господарські товариства», ст. 19 Конституції України, п. 5 ст. 3, пунктів 3, 4 ч. 2 ст. 16 ЦК України, ч. 1 ст. 88, статті 159, 167 ГК, ст. 4 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок».

У запереченні на касаційну скаргу відповідач повністю заперечує викладені в ній доводи.

Заслухавши пояснення по касаційній скарзі представників позивача, які підтримали викладені в ній доводи, заперечення на касаційну скаргу представників відповідача, перевіривши повноту встановлення обставин справи та правильність їх юридичної оцінки в рішенні місцевого господарського суду та постанові апеляційного господарського суду, колегія суддів Вищого господарського суду України доходить висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з огляду на таке.

Як установлено судами попередніх інстанцій, згідно з протоколом № 11 у смт Чернігівка Запорізької області 27 квітня 2007 р. відбулися загальні збори акціонерів Підприємства, скликані Г., яка володіє більш ніж 10 % акцій, на яких прийнято рішення: 1) відкликати весь діючий склад правління Підприємства (голову та всіх його членів); 2) обрати правління Підприємства та голову правління; 3) відкликати весь склад Спостережної ради Підприємства (голову та всіх її членів); 4) обрати склад Спостережної ради Підприємства та її голову; 5) відкликати весь склад ревізійної комісії Підприємства (голову та її членів); 6) обрати членів ревізійної комісії Підприємства та голову; 7) затвердити Положення про правління, Положення про Спостережну раду, Положення про ревізійну комісію Підприємства; 8) провести аудит Підприємства; 9) залишити без розгляду дев'яте питання порядку денного «Про затвердження правочинів, укладених Товариством протягом 2004–2006 років»; 10) з огляду на те, що відповідно до ст. 42 Закону України «Про господарські товариства» рішення щодо зміни Статуту товариства приймаються більшістю у 3/4 голосів акціонерів, які беруть участь у зборах, а кількість голосів 56,387 % є недостатньою для прийняття рішення з цього питання, рішення з десятого питання порядку денного є неприйнятим.

Організаційне та інформаційне забезпечення проведення загальних зборів акціонерів Підприємства проводилося Департаментом інвестиційного бізнесу філії Запорізьке регіональне управління ЗАТ КБ «ПриватБанк».

Повідомлення про проведення загальних зборів акціонерів проведено шляхом розіслання запрошення на збори, а також шляхом опублікування в газеті «Цінні папери України» від 12 березня 2007 р. № 55-56, «Запорізька правда» від 10 березня 2007 р. № 35-36.

Факт повідомлення про загальні збори акціонерів 27 квітня 2007 р. позивачем та третіми особами на стороні позивача не заперечується.

Згідно з реєстром власників простих іменних акцій Підприємства станом на 27 квітня 2007 р. нараховувалося 107 акціонерів, які володіють у сукупності 301 815 простими іменними акціями.

Ухвалою Чернігівського районного суду Запорізької області від 24 квітня 2007 р. забезпечено позов Г. до Ш., П., Б., ТОВ «Адепт», Підприємства, Г. В., Г. С., К. В., К. П. про зобов'язання вчинити певні дії шляхом зобов'язання реєстратора — Департаменту інвестиційного бізнесу філії Запорізьке регіональне управління ЗАТ КБ «ПриватБанк» у разі неприбуття на загальні збори акціонерів Підприємства 27 квітня 2007 р. Ш., П., Б., ТОВ «Адепт», Г. В., Г. С., К., К. В. або їх відмови від реєстрації, зареєструвати їх відповідно реєстру акціонерів як таких, що прибули для участі в загальних зборах акціонерів від 27 квітня 2007 р., про що внести дані в реєстраційні відомості загальних зборів акціонерів з належною таким акціонерам кількістю акцій, які при визначенні правомочності таких зборів включити у кворум.

Державною виконавчою службою у Чернігівському районі Запорізької області 25 квітня 2007 р. відкрито виконавче провадження.

На загальних зборах акціонерів Підприємства 27 квітня 2007 р. зареєстровано 25 акціонерів, які у сукупності володіють 283 403 простими іменними акціями, що складає 93,90 % голосів від загальної кількості акцій.

При цьому відповідно до протоколу засідання комісії з реєстрації учасників загальних зборів акціонерів від 27 квітня 2007 р. було зареєстровано п'ять акціонерів, які володіють акціями в кількості 123 595 шт., на підставі ухвали Чернігівського районного суду від 24 квітня 2007 р. та постанови ДВС у Чернігівському районі від 25 квітня 2007 року. Згідно зі списком для реєстрації акціонерів, які прибули на загальні збори 27 квітня 2007 р., напроти акціонерів Б., В., П., ТОВ «Адепт», Ш. є відмітка про реєстрацію цих осіб згідно з постановою ДВС у Чернігівському районі від 25 квітня 2007 р., ухвали Чернігівського районного суду від 24 квітня 2007 р. № 2-137. Підписи цих осіб чи їх представників відсутні.

Ухвалою апеляційного суду Запорізької області від 14 червня 2007 р. скасовано ухвалу Чернігівського районного суду Запорізької області від 24 квітня 2007 р. про забезпечення позову.

Визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів, викладених у протоколі від 27 квітня 2007 р. № 11, було предметом судового позову.

Відмовляючи в задоволенні позову, апеляційний суд керувався таким.

Господарський суд Запорізької області своїм рішенням від 19 листопада 2007 р. позов задовольнив, мотивуючи свою позицію тим, що прийняття загальними зборами рішення за відсутністю кворуму для проведення загальних зборів акціонерів є безумовною підставою для визнання його недійсним.

Безумовно, згідно з приписами ст. 41 Закону України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII загальні збори визнаються правомочними, якщо в них беруть участь акціонери, що мають відповідно до статуту товариства більш ніж 60 % голосів.

Водночас на підставі ст. 100 ЦК України право участі у товаристві є особистим немайновим правом.

Відповідно до вимог ст. 41 Конституції України використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі.

За змістом Закону (№ 1576-XII) загальні збори товариства є Вищим органом акціонерного товариства.

Загальні збори акціонерів скликаються не рідше одного разу на рік, якщо інше не передбачено статутом товариства.

Позачергові збори акціонерів скликаються у разі неплатоспроможності товариства, а також за наявності обставин, вказаних у статуті товариства, і в будь-якому іншому випадку, якщо цього вимагають інтереси акціонерного товариства в цілому.

Загальні збори товариства своїм рішенням створюють виконавчий орган та встановлюють його компетенцію і склад.

Згідно зі ст. 98 ЦК України загальні збори учасників товариства мають право приймати рішення з усіх питань діяльності товариства, у тому числі і з тих, що передані запільними зборами до компетенції виконавчого органу.

Згідно ч. 2 ст. 43 Закону України «Про господарські товариства» будь-який з акціонерів, яким є і позивач, має право вносити свої пропозиції щодо порядку денного загальних зборів не пізніш як за 30 днів до їх скликання. Пропозиції акціонерів, які володіють більш ніж 10 % голосів, вносяться до порядку денного обов'язково.

Так, акціонер не може свідомо ігнорувати, навмисно протидіяти проведенню загальних зборів, до компетенції яких належить визначення основних напрямів діяльності акціонерного товариства.

Як вказував сам позивач Ш. у відзиві на апеляційну скаргу, діяльність Підприємства фактично не ведеться, заробітна плата не виплачується протягом трьох років. Не подаються звіти, не сплачуються податки.

При цьому, за позовами Ш., судовими рішеннями Чернігівського районного суду Запорізької області від 11 квітня 2006 р. та господарського суду Запорізької області від 12 вересня 2007 р. визнані недійсними рішення загальних зборів акціонерів ВАТ від 25 квітня 2005 р. і 11 серпня 2006 р., відповідно.

Згідно з ч. 3 ст. 16 ЦК України суд може відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи в разі порушення нею положень частин 2–5 ст. 13 цього Кодексу.

З огляну на приписи частин 2–5 ст. 13 цього Кодексу при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб.

Не допускаються дії особи, що вчинюються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

При здійсненні цивільних прав особа повинна додержуватися моральних засад суспільства.

З огляду на ситуацію, яка склалася на підприємстві в цілому, за оцінкою апеляційного суду, загальні збори акціонерів є невідкладною та нагальною потребою, чого вимагають інтереси акціонерного товариства в цілому.

Тож, використання блокуючого у 40 % пакета акцій задля неможливості проведення зборів є нічим іншим, як зловживанням своїм правом, що порушує права інших осіб, з чим повністю погоджується колегія суддів.

На підставі ст. 14 Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 р. № 3018-III суддям забезпечується свобода неупередженого вирішення судових справ відповідно до їх внутрішнього переконання, що ґрунтується на вимогах закону.

За таких обставин, та за умови належного повідомлення про загальні збори акціонерів 27 квітня 2007 р., факт чого позивачем не заперечується, апеляційний суд дійшов правильного висновку про відмову Ш. у захисті цивільного права з огляду на приписи ст. 16 ЦК України, у зв'язку з порушенням ним положень частин 2–5 статті 13 цього Кодексу.

У касаційній скарзі відсутні доводи щодо порушення судом приписів статей 13 та 16 ЦК України.

Враховуючи наведене, постанова Запорізького апеляційного господарського суду є законною й обґрунтованою, а касаційна скарга такою, що ґрунтується на помилковому тлумаченні положень чинного законодавства України.

Керуючись статтями 111^5, 111^7, 111^8, п. 1 ч. 1 ст. 111^9, ст. 111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

постановив:

Касаційну скаргу Ш. на постанову Запорізького апеляційного господарського суду від 27 лютого 2008 р. залишити без задоволення, а постанову Запорізького апеляційного господарського суду від 27 лютого 2008 р. — без змін.

6.2. Проведення загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю під час, коли була чинною ухвала суду про забезпечення позову шляхом заборони учасникам цього товариства проводити загальні збори, яка в подальшому була скасована касаційною інстанцією як незаконна, не є передбаченою законом підставою для задоволення позовних вимог про визнання недійсним рішення, прийнятого на цих зборах

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 30 вересня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу науково-виробничого ЗАТ «Електромаш» (далі — Товариство) на постанову Вищого господарського суду України від 5 червня 2008 р. у справі за позовом малого приватного підприємства «Селена» (далі — МПП «Селена») до Українсько-молдавського підприємства ТОВ «Електромаш» (далі — Підприємство), Товариства про визнання недійсним рішення загальних зборів,

встановив:

У червні 2007 р. МПП «Селена» звернулося в суд із позовом, у якому просило визнати недійсним рішення загальних зборів Підприємства, учасниками якого є позивач та Товариство.

Позивач зазначав, що ухвалою господарського суду Херсонської області від 23 квітня 2007 р. з метою забезпечення позову МПП «Селена» про визнання недійсним рішення загальних зборів Підприємства від 4 грудня 2006 р. відповідачам було заборонено проводити будь-які збори учасників Підприємства, зокрема й Товариство, заборонено проводити збори учасників Підприємства, призначені на 4 травня 2007 р.

Незважаючи на наявність такої ухвали суду та відкрите 25 квітня 2007 р. виконавче провадження щодо виконання цієї ухвали, 4 травня 2007 р. загальними зборами Підприємства було прийнято рішення, оформлене протоколом № 1, про обрання нового директора К. та ревізійної комісії.

Посилаючись на те, що загальні збори учасників Підприємства були проведені в період заборони їх проведення ухвалою суду від 23 квітня 2007 р., позивач просив задовольнити позов.

Рішенням господарського суду Херсонської області від 12 листопада 2007 р., залишеним без змін постановою Запорізького апеляційного господарського суду від 1 лютого 2008 р., позов задоволено.

Постановою Вищого господарського суду України від 5 червня 2008 р. постанову Запорізького апеляційного господарського суду від 1 лютого 2008 р. залишено без змін.

Ухвалою колегії суддів Верховного Суду України від 14 серпня 2008 р. за касаційною скаргою Товариства порушено провадження з перегляду у касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 5 червня 2008 р.

У касаційній скарзі ставиться питання про скасування постанови Вищого господарського суду України від 5 червня 2008 р. на підставах її невідповідності рішенням Верховного Суду України з питань застосування судом норм матеріального і процесуального права та застосування Вищим господарським судом України закону, що суперечить Конституції України.

Заслухавши доповідь судді-доповідача, пояснення представників сторін, розглянувши доводи касаційної скарги, перевіривши матеріали справи, Судова палата вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Задовольняючи позовні вимоги, суд керувався тим, що Товариству було відомо про вжиті судом заходи забезпечення позову у вигляді заборони проведення загальних зборів учасників Підприємства, ухвала суду про забезпечення позову була чинна на час проведення загальних зборів та підлягала обов'язковому виконанню, тому проведення загальних зборів учасників Товариства 4 травня 2007 р. є незаконним.

У процесі перегляду справи апеляційний господарський суд, порушуючи статті 99, 101, 104 ГПК, погодився з таким висновком суду першої інстанції, незважаючи на те, що на той час ухвала господарського суду Херсонської області від 23 квітня 2007 р. про забезпечення позову шляхом заборони проводити будь-які збори учасників Підприємства була скасована постановою Вищого господарського суду України від 13 грудня 2007 р. як незаконна.

Вищий господарський суд України, переглядаючи судові рішення судів першої та апеляційної інстанції та перевіряючи правильність застосування судами норм матеріального і процесуального права, на допущені судами порушення норм права уваги не звернув та, допустивши порушення вимог статей 111^{7}, 111^{10} ГПК, залишив у силі постанову Запорізького апеляційного господарського суду від 1 лютого 2008 р.

З огляду на наведене та враховуючи те, що ухвала господарського суду Херсонської області від 23 квітня 2007 р. скасована судом касаційної інстанції як незаконна, усі постановлені у справі рішення підлягають скасуванню, а справа — направленню на новий розгляд до суду першої інстанції.

Керуючись статтями 111^{17}–111^{20} ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу науково-виробничого ЗАТ «Електромаш» задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 5 червня 2008 р., постанову Запорізького апеляційного господарського суду від 1 лютого 2008 р. та рішення господарського суду Херсонської області від 12 листопада 2007 р. скасувати.

Справу передати на розгляд до суду першої інстанції.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 5 червня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 30 вересня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційну скаргу науково-виробничого ЗАТ «Електромаш» (далі — Товариство) на постанову Запорізького апеляційного господарського суду від 1 лютого 2008 р. у справі за позовом малого приватного підприємства «Селена» (далі — МПП «Селена») до Українсько-молдавського підприємства ТОВ «Електромаш» (далі — Підприємство), Товариства про визнання недійсним рішення загальних зборів від 4 травня 2007 р.

Рішенням господарського суду Херсонської області від 12 листопада 2007 р., залишеним без змін постановою від 1 лютого 2008 р. Запорізького апеляційного господарського суду позовні вимоги задоволені. Визнано недійсним рішення загальних зборів учасників Підприємства (м. Херсон), оформлені протоколом від 4 травня 2007 р. № 1. Стягнуто з Товариства (м. Тирасполь, Молдова) на користь МПП «Селена» (м. Херсон) витрати з оплати державного мита в сумі 85 грн та 118 грн судових витрат.

Товариство звернулося до Вищого господарського суду України з касаційною скаргою, в якій просить: скасувати рішення господарського суду Херсонської області від 12 листопада 2007 р. та постанову від 1 лютого 2008 р. Запорізького апеляційного господарського суду на підставах неправильного застосування норм матеріального та процесуального права; прийняти нове рішення, яким відмовити в задоволенні позовних вимог.

Розглянувши матеріали справи та касаційної скарги, проаналізувавши на підставі встановлених фактичних обставин справи правильність застосування судом норм матеріального та процесуального права, колегія суддів зазначає таке.

Як убачається з матеріалів справи, 4 травня 2007 р. в м. Херсоні були проведені загальні збори учасників Підприємства.

Судами встановлено, що заявнику касаційної скарги було відомо про вжиття заходів забезпечення позову шляхом заборони проведення загальних зборів учасників Підприємства 4 травня 2007 р., тому підстав для проведення зборів 4 травня 2007 р. не було.

Суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що незгода з ухвалою суду від 23 квітня 2007 р. у справі про заборону проведення зборів учасників Підприємства не звільняє від обов'язку всіх підприємств, організацій, установ на території України виконувати судові рішення, які набрали законної сили. У матеріалах справи наявний акт державного виконавця ВДВС ХМУЮ від 4 травня 2007 р. про примусове виконання ухвали господарського суду Херсонської області від 23 квітня 2007 р. та відкриття виконавчого провадження.

Окрім того, одним із питань порядку денного була реорганізація Підприємства, тому участь позивача як учасника товариства була обов'язковою незалежно від його

долі в статутному фонді, оскільки останній міг запропонувати інший шлях оздоровлення товариства та відмови від реорганізації останньої.

Посилання заявника касаційної скарги на скасування Вищим господарським судом України заборони проводити 4 травня 2007 р. загальні збори учасників Підприємства обґрунтовано відхилені судом, оскільки на час прийняття рішення у справі заходи забезпечення позову не були скасовані касаційною інстанцією.

Отже, оскаржувана постанова апеляційного суду відповідає вимогам матеріального та процесуального права і підстав для її скасування не вбачається.

Відповідно до статей 85, 111^{5} ГПК у судовому засіданні за згодою сторін оголошена вступна та резолютивна частини постанови.

Керуючись статтями 111^{5}, 111^{9}, 111^{7}, 111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

постановив:

Касаційну скаргу науково-виробничого ЗАТ «Електромаш» залишити без задоволення.

Постанову від 1 лютого 2008 р. Запорізького апеляційного господарського суду залишити без змін.

7 Застосування процесуальних норм

7.1. Спір між подружжям з приводу порушення одним із них порядку відчуження набутих за час шлюбу акцій не пов'язаний зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності акціонерного товариства і відповідно до ст. 12 ГПК не підвідомчий господарським судам

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 12 серпня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу К. С. на постанову Вищого господарського суду України від 14 травня 2008 р. у справі за позовом К. С. до К. Є., третя особа — ЗАТ «Український медіа холдинг» (надалі — Товариство), про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів,

встановив:

У лютому 2004 р. К. С. звернувся до Куйбишевського районного суду м. Донецька з позовом до К. Є., третя особа — Товариство, про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів від 28 лютого 2001 р., укладеного між відповідачем та Товариством.

В обгунтування позову позивач вказав, що перебуває у шлюбі з К. Є., яка без його згоди здійснила відчуження простих іменних акцій АТ «Онікс» у кількості 384 шт. на користь Товариства, які є їхньою спільною сумісною власністю.

Рішенням Куйбишевського районного суду м. Донецька від 15 березня 2004 р., яке набрало законної сили, позов було задоволено.

21 червня 2007 р. до Куйбишевського районного суду м. Донецька надійшла заява Товариства про перегляд рішення Куйбишевського районного суду м. Донецька від 15 березня 2004 р. за нововиявленими обставинами.

Ухвалою Куйбишевського районного суду м. Донецька від 7 вересня 2007 р. за нововиявленими обставинами було скасовано рішення Куйбишевського районного суду м. Донецька від 15 березня 2004 р., а справу призначено до розгляду.

Рішенням Куйбишевського районного суду м. Донецька від 16 жовтня 2007 р. позов задоволено, визнано недійсним договір купівлі-продажу цінних паперів від 28 лютого 2001 р., укладений між К. Є. та Товариством. Сторони зобов'язано привести в первинне положення.

Постановою Донецького апеляційного господарського суду від 20 грудня 2007 р., з урахуванням ухвали Донецького апеляційного господарського суду від 27 грудня 2007 р., скасовано рішення Куйбишевського районного суду м. Донецька від 16 жовтня 2007 р., в позові відмовлено.

Постановою Вищого господарського суду України від 14 травня 2008 р. залишено без зміни постанову Донецького апеляційного господарського суду від 20 грудня 2007 р.

В основу постанови касаційного суду покладено висновок про те, що постанова апеляційного господарського суду прийнята з дотриманням вимог матеріального і процесуального права.

Ухвалою Верховного Суду України від 19 червня 2008 р. порушено касаційне провадження з перегляду постанови Вищого господарського суду України від 14 травня 2008 р.

Заслухавши доповідь судді-доповідача, пояснення представників сторін, дослідивши доводи касаційної скарги, Судова палата вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Вищий господарський суд України, залишаючи в силі постанову апеляційного господарського суду, погодився з висновком апеляційної інстанції, що цей спір виник з корпоративних відносин і підлягає розгляду господарським судом.

Проте з таким висновком не можна погодитися на таких підставах.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» від 15 грудня 2006 р. № 483-V до підвідомчості (підсудності) господарських судів віднесено справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, що пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів.

Пунктом 4 ч. 1 ст. 12 ГПК передбачено, що господарським судам підвідомчі справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, що пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів.

Отже, господарський суд при визначенні підвідомчості спору має враховувати суб'єктний склад сторін, предмет спору та пов'язаність спірних правовідносин зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності товариства.

Судами встановлено, що позивач та відповідач перебувають у шлюбних відносинах з 20 лютого 1969 р.

За час шлюбу К. Є. придбала прості іменні акції АТ «Онікс» у кількості 784 шт.

Спір виник між подружжям з приводу порушення одним із них порядку відчуження набутих за час шлюбу акцій, які є об'єктом права сумісної власності подружжя.

Спір за предметом не пов'язаний зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності АТ «Онікс».

Отже, апеляційний господарський суд, з яким погодився Вищий господарський суд України, неправильно визначив характер спору та переглянув його у порушення вимог статей 1, 12 ГПК щодо підвідомчості справ господарським судам.

На підставі викладеного постанова Вищого господарського суду України від 14 травня 2008 р. та постанова Донецького апеляційного господарського суду від 20 грудня 2007 р. підлягають скасуванню, а провадження у справі у господарських судах припиненню на підставі п. 1 ч. 1. ст. 80 ГПК, оскільки спір не підлягає вирішенню у господарських судах України.

Керуючись статтями 111^{19}, 111^{20} ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу К. С. задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 14 травня 2008 р., постанову Донецького апеляційного господарського суду від 20 грудня 2007 р. скасувати, а провадження у справі у господарських судах припинити.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 14 травня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 12 серпня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційну скаргу К. С. на постанову Донецького апеляційного господарського суду від 20 грудня 2007 р. у справі за позовом К. С. до К. Є., третя особа — ЗАТ «Український медіа холдинг» (далі — Товариство), про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів.

Рішенням Куйбишевського районного суду м. Донецька від 16 жовтня 2007 р. позов задоволено: визнано недійсним договір від 28 лютого 2001 р. купівлі-продажу цінних паперів, укладений між К. Є. та Товариством, відповідно до якого К. Є. продала, а Товариство придбало 384 простих акцій АТ «Онікс» вартістю 3 840 грн; сторони вирішено привести в первинне положення.

Постановою Донецького апеляційного господарського суду від 20 грудня 2007 р., з урахуванням ухвали Донецького апеляційного господарського суду від 27 груд-

ня 2007 р., скасовано рішення Куйбишевського районного суду м. Донецька від 16 жовтня 2007 р., в позові відмовлено.

Не погоджуючись із постановою, К. С. звернувся до Вищого господарського суду України з касаційною скаргою, в якій просить її скасувати, а рішення суду першої інстанції залишити в силі, мотивуючи скаргу порушенням і неправильним застосуванням апеляційним господарським судом норм матеріального та процесуального права.

Заслухавши пояснення представника учасника судового процесу, розглянувши матеріали справи, оцінивши доводи касаційної скарги, перевіривши правильність застосування судами норм матеріального та процесуального права, колегія суддів Вищого господарського суду України дійшла висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з огляду на таке.

Як убачається з матеріалів справи та встановлено судами, 28 лютого 2001 р. між К. Є. (продавець) та Товариством (покупець) укладено договір купівлі-продажу цінних паперів, відповідно до умов якого продавець продав, а покупець придбав 384 простих іменних акцій, емітентом яких є АТ «Онікс» (далі — Договір).

В обґрунтування пред'явлених вимог К. С. посилався на те, що у зв'язку із відчуженням К. Є. своєї частки у статутному фонді АТ «Онікс» було порушено права позивача як співвласника спільної власності.

Приймаючи рішення про задоволення позову, суд першої інстанції керувався тим, що оспорюваний Договір укладено без згоди позивача, що суперечить положенням Кодексу про шлюб та сім'ю України (далі — КпШС України), який був чинним на момент укладення Договору, оскільки відчужено акції, що були спільною сумісною власністю позивача та відповідача (подружжя).

Апеляційний господарський суд правомірно не погодився з помилковими висновками суду першої інстанції.

На підставі ст. 12 Закону України «Про господарські товариства» товариство є власником: майна, переданого йому засновниками і учасниками у власність; продукції, виробленої товариством у результаті господарської діяльності; одержаних доходів; іншого майна, набутого на підставах, не заборонених законом.

Статтею 13 Закону України «Про господарські товариства» визначено перелік видів вкладів учасників та засновників господарського товариства. Вкладами учасників та засновників товариства можуть бути будинки, споруди, обладнання та інші матеріальні цінності, цінні папери, права користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права (в тому числі на інтелектуальну власність), грошові кошти, в тому числі в іноземній валюті. Внесок, оцінений у карбованцях, становить частку учасника та засновника у статутному фонді.

Отже, внески засновників товариства, які є одним із джерел формування майна останнього, включаються до статутного капіталу товариства як вклад, є часткою учасника в ньому та стають власністю товариства. Засновник у свою чергу з моменту вчинення зазначених дій набуває корпоративних прав, зокрема: право брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за

винятком випадків, передбачених цим Законом; право брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди); право на отримання частки прибутку (дивідендів) пропорційно частці кожного з учасників мають особи, які є учасниками товариства на початок строку виплати дивідендів; право вийти в установленому порядку з товариства; право одержувати інформацію про діяльність товариства; інші права, передбачені законодавством і установчими документами товариства.

Із викладеного вбачається, що вклад, внесений до статутного капіталу товариства відповідно до вимог законодавства є власністю товариства, а учасник товариства отримав корпоративні права пропорційно своєму внеску.

Право участі у товаристві є особистим немайновим правом і не може окремо передаватися іншій особі.

З огляду на положення ст. 12 Закону України «Про господарські товариства» власником майна, переданого йому засновниками і учасниками, є саме товариство, вклад до статутного фонду господарського товариства не є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Слід зазначити, що якщо вклад до статутного фонду господарського товариства зроблено за рахунок спільного майна подружжя, в інтересах сім'ї, той із подружжя, хто не є учасником товариства, не позбавлений права на поділ одержаних доходів.

Завданням суду при здійсненні правосуддя на підставі ст. 2 Закону України «Про судоустрій України» є, зокрема, захист гарантованих Конституцією України та законами, прав і законних інтересів осіб. Отже, вирішуючи переданий на розгляд господарського суду спір по суті, суд повинен з'ясувати наявність чи відсутність факту порушення або оскарження прав особи, яка звернулася до суду з позовом, а також наявність спору між сторонами — конкретними суб'єктами суспільства стосовно їхніх прав та обов'язків у конкретних правових відносинах, і, відповідно, ухвалити рішення про захист порушеного права або відмову позивачу в захисті, встановивши безпідставність та необґрунтованість заявлених вимог.

Вирішуючи спори, що виникають з корпоративних відносин, суд повинен з'ясувати, чи були порушені корпоративні права позивача внаслідок недотримання товариством норм законодавства або вимог установчих документів (аналогічна позиція закріплена у п. 2.2 рекомендації президії Вищого господарського суду України «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин» від 28 грудня 2007 р. № 04-5/14).

Оскільки частка відповідача у статутному фонді товариства не є спільною сумісною власністю подружжя, а на підставі ст. 12 Закону України «Про господарські товариства» є власністю АТ «Онікс», а також враховуючи, що право участі у товаристві є особистим немайновим правом відповідача, твердження позивача про порушення його права при вчиненні відповідачем оспорюваного правочину щодо відступлення своєї частки у статутному фонді товариства третій особі підставно не прийняті до уваги апеляційним господарським судом.

Відповідно до ст. 48 ЦК недійсною є та угода, яка не відповідає вимогам закону.

Як зазначено у п. 5 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про визнання угод недійсними» від 28 квітня 1978 р. № 3, згадана норма застосовується при порушенні встановленого порядку вчинення громадянами і організаціями дій, спрямованих на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків. З огляду на це позивач під час судового розгляду мав довести, що спірна угода укладена всупереч встановленому законом порядку відчуження майна, що є спільною власністю подружжя. Між тим, як правомірно вказано апеляційним господарським судом, матеріали справи про це не свідчать.

Крім цього, апеляційний господарський суд підставно врахував положення ст. 23 КпШС України та дійшов обґрунтованого висновку про те, що при укладанні оспорюваного договору сторони не порушили встановленого законом порядку укладання угод цього виду.

Визнаючи договір недійсним, місцевий господарський суд помилково послався на недобросовісність дій відповідача з відчуження акцій як на підставу для задоволення позову у цій справі, оскільки ЦК не визнавав недобросовісність контрагента за договором як самостійну підставу для визнання угоди недійсною.

Водночас відповідно до п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 28 квітня 1978 р. № 3 угода може бути визнана недійсною лише за умови встановлення судом обставин, з якими закон пов'язує недійсність угоди.

При цьому рішення суду першої інстанції в цій частині ґрунтується виключно на поясненнях позивача та його близьких родичів, до яких апеляційний господарський суд поставився критично, врахувавши, що вони надані особами, які можуть бути зацікавлені у задоволені позову. При цьому судом апеляційної інстанції також враховано, що К. С. та К. Є. продовжують перебувати у шлюбі і в матеріалах справи відсутні відомості про те, що впродовж тривалого часу (лютий 2001 р. — лютий 2004 р.) між ними існували будь-які суперечності, пов'язані з укладанням угоди про відчуження акцій АТ «Онікс».

Також, відмовляючи у задоволенні позову, апеляційний суд мотивовано взяв до уваги положення ст. 388 ЦК України та слушно вказав на добросовісність набуття акцій Товариством за наслідком їх відчуження законним власником — К. Є.

Висновки апеляційного господарського суду про недоведеність порушення прав та інтересів позивача, а також про відсутність правових підстав для визнання оспорюваного Договору недійсним відповідають фактичним обставинам та наявним матеріалам справи, нормам матеріального і процесуального права, є законними та обґрунтованими, а доводи касаційної скарги їх не спростовують.

Враховуючи набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» від 15 грудня 2006 р. № 483-V колегія суддів не бере до уваги посилання оскаржувача на порушення правил підсудності.

Предметом оспорюваного Договору є відчуження корпоративних прав. Правовим наслідком визнання Договору недійсним є повернення сторін у первісний стан, що призводить до позбавлення Товариства права власності на об'єкт корпоративних

прав (акції) і повернення його у власність продавця за договором. Тобто спірні відносини безпосередньо пов'язані з припиненням корпоративних прав і виникненням таких прав у відповідача.

Відповідно до ч. 3 ст. 167 ГК під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.

Відповідно до п. 1 ст. 111^9 ГПК касаційна інстанція за результатами розгляду касаційної скарги має право залишити постанову суду апеляційної інстанції без змін, а скаргу — без задоволення.

Касаційна скарга залишається без задоволення, коли суд визнає, що постанова апеляційного господарського суду прийнята з дотриманням вимог матеріального та процесуального права.

Згідно з положеннями ч. 2 ст. 111^5 ГПК та частин 1, 2 ст. 111^7 ГПК касаційна інстанція на підставі вже встановлених фактичних обставин справи перевіряє судові рішення виключно на предмет правильності юридичної оцінки обставин справи та повноти їх встановлення в рішенні та постанові господарських судів. Касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази.

Посилання оскаржувача на інші обставини не приймаються колегією суддів до уваги з огляду на положення ст. 111^7 ГПК та через їх суперечність матеріалам справи.

Твердження оскаржувача про порушення і неправильне застосування апеляційним господарським судом норм матеріального та процесуального права при прийнятті постанови не знайшли свого підтвердження, у зв'язку з чим підстав для зміни чи скасування законного та обґрунтованого судового акта колегія суддів не вбачає.

Керуючись статтями 111^5, 111^7, 111^9, 111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

постановив:

Касаційну скаргу К. С. залишити без задоволення.

Постанову Донецького апеляційного господарського суду від 20 грудня 2007 р. залишити без змін.

7.2. Товариство, яке є конкурсним кредитором на підставі ч. 1 ст. 14 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнавання його банкрутом», у встановлений строк із заявою про визнання його грошових вимог у справі про банкрутство боржника до суду не звернулося, тому господарський суд з огляду на ч. 4

7 — 9-638

ст. 117 ГПК законно й обґрунтовано визнав наказ, виданий на виконання рішення господарського суду першої інстанції, таким, що не підлягає виконанню

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 19 серпня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу ВАТ «Павлоградвугілля» на постанову Вищого господарського суду України від 15 квітня 2008 р. у справі за позовом ВАТ «Авдіївський коксохімічний завод» до ВАТ «Павлоградвугілля» про стягнення 2 428, 55 грн,

встановив:

Рішенням арбітражного суду Дніпропетровської області від 11вересня 2001 р. позов задоволено повністю. Стягнуто з ДВАТ «Шахта «Павлоградська» на користь ВАТ «Авдіївський коксохімічний завод» 2 428,55 грн збитків, 51 грн витрат зі сплати держмита та 69 грн арбітражних витрат.

На виконання вказаного рішення арбітражним судом Дніпропетровської області 21 вересня 2001 р. видано наказ про примусове виконання рішення арбітражного суду Дніпропетровської області від 11 вересня 2001 р.

У жовтні 2007 р. ВАТ «Павлоградвугілля» звернулося до господарського суду Дніпропетровської області із заявою про заміну боржника ДВАТ «Шахта «Павлоградська» дочірнього підприємства ДХК «Павлоградвугілля» на правонаступника — ВАТ «Павлоградвугілля» та визнання наказу арбітражного суду Дніпропетровської області від 21 вересня 2001 р. таким, що не підлягає виконанню.

Заява обґрунтована ухвалою господарського суду Дніпропетровської області від 11 січня 2005 р., якою порушено провадження у справі про банкрутство ВАТ «Павлоградвугілля» з уведенням мораторію на задоволення вимог кредиторів, та вимогами ст. 14 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі — Закон). Частиною 1 ст. 14 Закону визначено, що конкурсні кредитори за вимогами, які виникли до дня порушення провадження у справі про банкрутство, протягом 30 днів від дня опублікування в офіційному друкованому органі оголошення про порушення справи про банкрутство зобов'язані подати до господарського суду письмові заяви з вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують. За частиною 2 вимоги конкурсних кредиторів, що заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, або не заявлені взагалі, не розглядаються і вважаються погашеними, про що господарський суд зазначає в ухвалі, якою затверджує реєстр вимог кредиторів. Зазначений строк є граничним і поновленню не підлягає.

Ухвалою господарського суду Дніпропетровської області від 29 жовтня 2007 р. заяву ВАТ «Павлоградвугілля» задоволено частково. Здійснено заміну боржника у справі ДВАТ «Шахта «Павлоградська» дочірнього підприємства ДХК «Павлоградвугілля» на правонаступника — ВАТ «Павлоградвугілля». У решті заяви відмовлено.

Ухвала мотивована тим, що вимоги позивача підтверджені судовим рішенням, яке набрало законної сили, на підставі цього рішення видано наказ, який підлягає виконанню відповідно до ст. 115 ГПК та ст. 124 Конституції України.

Постановою Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 15 січня 2008 р. частково скасовано ухвалу господарського суду Дніпропетровської області від 29 жовтня 2007 р. та визнано таким, що не підлягає виконанню, наказ арбітражного суду Дніпропетровської області від 21 вересня 2001 р. Постанова мотивована тим, що вимоги позивача, за якими прийнято рішення та видано наказ арбітражного суду Дніпропетровської області від 21 вересня 2001 р., є погашеними, тому відсутні правові підстави для стягнення за судовим наказом відповідно до положень Закону.

Постановою Вищого господарського суду України від 15 квітня 2008 р. скасовано постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 15 січня 2008 р. та залишено в силі ухвалу господарського суду Дніпропетровської області від 29 жовтня 2007 р.

Ухвалою колегії суддів Верховного Суду України від 19 червня 2008 р. за касаційною скаргою ВАТ «Павлоградвугілля» порушено провадження у справі з перегляду в касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 15 квітня 2008 р. Касаційна скарга обґрунтовується невідповідністю оскарженої постанови нормам матеріального та процесуального права, а також різним застосуванням Вищим господарським судом України одного й того самого положення закону в аналогічних справах.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників відповідача, обговоривши доводи касаційної скарги та перевіривши матеріали справи, Судова палата вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Скасовуючи постанову апеляційного суду та залишаючи без змін ухвалу господарського суду першої інстанції, Вищий господарський суд України правильно зазначив, що судові рішення є обов'язковими до виконання на всій території України і виконуються в порядку, визначеному Законом України «Про виконавче провадження».

Проте Вищим господарським судом України не враховано, що ВАТ «Павлоградвугілля» звернулося до господарського суду Дніпропетровської області із заявою про визнання наказу таким, що не підлягає виконанню, на підставах, передбачених ст. 117 ГПК, ч. 4 якої надає право господарському суду визнати наказ таким, що не підлягає виконанню, у разі коли його видано помилково або обов'язок боржника відсутній повністю чи частково у зв'язку з його припиненням добровільним виконанням боржником чи іншою особою або з інших причин.

Господарськими судами встановлено, що 11 січня 2005 р. господарським судом Дніпропетровської області порушено провадження у справі про банкрутство ВАТ «Павлоградвугілля» (далі — Боржник). ВАТ «Авдіївський коксохімічний завод» є конкурсним кредитором на підставі ч. 1 ст. 14 Закону. В установлений Законом строк із заявою до суду про визнання його грошових вимог у справі про банкрутство Боржника ВАТ «Авдіївський коксохімічний завод» не звернулося. На підставі ч. 2 ст. 14 Закону заборгованість боржника є погашеною. На цих підставах апеляційний суд закон-

но й обґрунтовано визнав наказ, виданий на виконання рішення арбітражного суду Дніпропетровської області від 11 вересня 2001 р. про стягнення 2 428,55 грн збитків, 51 грн витрат зі сплати держмита та 69 грн арбітражних витрат з ВАТ «Павлоградвугілля» на користь ВАТ «Авдіївський коксохімічний завод» таким, що не підлягає виконанню.

За цих обставин незаконна постанова Вищого господарського суду України підлягає скасуванню, а законна й обґрунтована постанова апеляційного суду — залишенню в силі.

З огляду на положення статей 6, 8 Конституції України Судова палата у господарських справах Верховного Суду України не вважає за необхідне направляти справу на новий розгляд до суду першої інстанції, оскільки це суперечило б положенням ст. 125 Конституції України, статей 2, 39 Закону України «Про судоустрій України» щодо визначення статусу Верховного Суду України та його завдання забезпечити законність у здійсненні правосуддя і викликало б конституційно недопустиму необхідність скасування законного рішення суду апеляційної інстанції. У зв'язку з цим наведений у ст. 111^{18} ГПК перелік наслідків розгляду касаційної скарги на постанову Вищого господарського суду України не є процесуальною перешкодою для прийняття Судовою палатою у господарських справах Верховного Суду України зазначеного рішення.

Керуючись статтями 111^{17}–111^{19} ГПК, Верховний Суд України

постановив:

Касаційну скаргу ВАТ «Павлоградвугілля» задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 15 квітня 2008 р. скасувати.

Постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 15 січня 2008 р. залишити в силі.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 15 квітня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 19 серпня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційну скаргу ВАТ «Авдіївський коксохімічний завод» на постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 15 січня 2008 р. у справі за позовом ВАТ «Авдіївський коксохімічний завод» до ВАТ «Павлоградвугілля», за участю ДВС у м. Павлограді та Павлоградському районі Дніпропетровської області про стягнення 2 428,55 грн.

Ухвалою господарського суду Дніпропетровської області від 29 жовтня 2007 р. ВАТ «Павлоградвугілля» відмовлено у задоволенні заяви про визнання наказу таким, що не підлягає виконанню, та в порядку ст. 25 ГПК замінено боржника у справі ДВАТ «Шахта «Павлоградська» на ВАТ «Павлоградвугілля».

Постановою Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 15 січня 2008 р. цю ухвалу скасовано частково, наказ господарського суду Дніпропетровської області від 21 вересня 2001 р. визнано таким, що не підлягає виконанню.

Не погоджуючись із постановою суду апеляційної інстанції, позивач звернувся з касаційною скаргою, в якій просить постанову від 15 січня 2008 р. скасувати, а ухвалу від 29 жовтня 2007 р. залишити без змін. В обґрунтування касаційної скарги заявник посилається на порушення судом норм матеріального та процесуального права, зокрема, ст. 124 Конституції України, ст. 14 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», статей 34, 37, 40, 40^1 Закону України «Про виконавче провадження» та ст. 117 ГПК.

Колегія суддів Вищого господарського суду України, на підставі встановлених фактичних обставин справи, перевіривши застосування судами норм матеріального та процесуального права, дійшла висновку що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Рішенням арбітражного суду Дніпропетровської області від 11 вересня 2001 р. з ДВАТ «Шахта «Павлоградська» на користь ВАТ «Авдіївський коксохімічний завод» стягнуто 2 428,55 грн збитків, 51 грн державного мита та 69 грн витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу. У виконання цього рішення 21 вересня 2001 р. судом видано наказ.

25 жовтня 2001 р. державним виконавцем ВДВС Павлоградського міського управління юстиції відкрито виконавче провадження з примусового виконання зазначеного наказу. Постановою від 2 листопада 2001 р. виконавче провадження зупинено на підставі п. 8 ст. 34 Закону України «Про виконавче провадження».

Ухвалою господарського суду Дніпропетровської області від 11 січня 2005 р. порушено провадження у справі про банкрутство ВАТ «Павлоградвугілля», введено мораторій на задоволення вимог кредиторів, про що 24 вересня 2005 р. в газеті «Урядовий кур'єр» № 181 було опубліковано оголошення.

18 жовтня 2007 р. ВАТ «Павлоградвугілля» звернулося до господарського суду Дніпропетровської області із заявою про визнання наказу арбітражного суду Дніпропетровської області від 21 вересня 2001 р. таким, що не підлягає виконанню, та про заміну боржника.

Ухвалою господарського суду Дніпропетровської області від 29 жовтня 2007 р. заяву задоволено частково, боржника ДВАТ «Шахта «Павлоградвугілля» дочірнього підприємства Державної холдингової компанії «Павлоградвугілля» замінено його правонаступником — ВАТ «Павлоградвугілля»; в задоволенні заяви про визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, відмовлено.

Згідно зі ст. 124 Конституції України та ст. 115 ГПК судові рішення є обов'язковими до виконання на всій території України і виконуються в порядку, визначеному Закону України «Про виконавче провадження».

Пунктом 4 ст. 117 ГПК передбачено, що господарський суд ухвалою вносить виправлення до наказу, а у разі якщо його було видано помилково або якщо обов'язок боржника відсутній повністю чи частково у зв'язку з його припиненням добровільним

виконанням боржником чи іншою особою або з інших причин, господарський суд визнає наказ таким, що не підлягає виконанню повністю або частково.

Відповідно до абз. 1 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (надалі — Закон), конкурсні кредитори за вимогами, які виникли до дня порушення провадження у справі про банкрутство, протягом 30 днів від дня опублікування в офіційному друкованому органі оголошення про порушення провадження у справі про банкрутство зобов'язані подати до господарського суду письмові заяви з вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують.

Вимоги конкурсних кредиторів, що заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, або не заявлені взагалі, не розглядаються і вважаються погашеними, про що господарський суд зазначає в ухвалі, якою затверджує реєстр вимог кредиторів (ч. 2 ст. 14 Закону).

На думку колегії, господарський суд першої інстанції правильно відмовив у задоволенні заяви про визнання наказу від 21 вересня 2001 р. таким, що не підлягає виконанню, оскільки у ВАТ «Авдіївський коксохімічний завод» не було підстав для звернення протягом 24 вересня — 24 жовтня 2005 р. з конкурсними вимогами до ВАТ «Павлоградвугілля», тому що грошові кошти за рішенням арбітражного суду від 11 вересня 2001 р. були стягнуті на його користь із ДВАТ «Шахта «Павлоградвугілля» дочірнього підприємства Державної холдингової компанії «Павлоградвугілля».

Враховуючи викладене, висновок суду апеляційної інстанції, що вимоги позивача за наказом вважаються погашеними відповідно до ст. 14 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», є помилковим.

За таких обставин оскаржена постанова апеляційного господарського суду підлягає скасуванню у зв'язку з порушенням норм матеріального права, а законна й обґрунтована ухвала господарського суду першої інстанції — залишенню в силі.

Керуючись статтями 111^{7}, 111^{9}–111^{11} ГПК, Вищий господарський суд України

п о с т а н о в и в:

Касаційну скаргу ВАТ «Авдіївський коксохімічний завод» задовольнити.

Постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 15 січня 2008 р. скасувати повністю. Ухвалу господарського суду Дніпропетровської області від 29 жовтня 2007 р. залишити без змін.

7.3. Правильним є висновок господарського суду про те, що наведені в постанові місцевого суду про застосування примусових заходів медичного характеру обставини вчинення посадовою особою — сторони у справі суспільно-небезпечних діянь, внаслідок яких господарським судом

була затверджена мирова угода між сторонами, є нововиявленими обставинами та підставою для скасування цієї ухвали в порядку ст. 112 ГПК

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 19 серпня 2008 р.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу Рокитнянського районного споживчого товариства на постанову Вищого господарського суду України від 24 квітня 2008 р. у справі за позовом Споживчого товариства «Кондитер» (далі — СТ «Кондитер») до Рокитнянського районного споживчого товариства (далі — Товариство) про стягнення суми,

встановив:

У січні 2005 р. СТ «Кондитер» звернулося до господарського суду Київської області з позовом про стягнення з Товариства 170 000 грн заборгованості за договором безпроцентної цільової позики від 4 березня 2004 р.

Ухвалою господарського суду Київської області від 23 лютого 2005 р. затверджено укладену між сторонами мирову угоду, за умовами якої Товариство зобов'язалося у строк до 15 березня 2005 р. сплатити позивачу борг шляхом передання у власність позивача нерухомого майна. Провадження у справі припинено.

Ухвалою Вищого господарського суду України від 13 січня 2006 р. відхилено клопотання Товариства про відновлення процесуального строку та його касаційну скаргу на ухвалу господарського суду Київської області від 23 лютого 2005 р. повернуто.

Ухвалою господарського суду Київської області від 9 березня 2006 р. заяву Товариства про перегляд ухвали від 23 лютого 2005 р. за нововиявленими обставинами повернуто заявнику, оскільки подана заява за змістом не відповідала вимогам закону.

Ухвалою господарського суду Київської області від 30 березня 2006 р. відмовлено у прийнятті заяви Товариства про перегляд ухвали від 23 лютого 2005 р. за нововиявленими обставинами з посиланням на те, що незаконність дій колишнього голови правління Товариства має бути підтверджена вироком суду.

У липні 2007 р. Товариство втретє подало до господарського суду заяву про перегляд ухвали цього суду від 23 лютого 2005 р. за нововиявленими обставинами. Нововиявленими обставинами відповідач зазначав обставини вчинення колишнім головою правління Товариства злочинних дій при укладанні мирової угоди, підтверджених постановою Таращанського районного суду Київської області від 25 червня 2007 р.

Ухвалою господарського суду Київської області від 20 грудня 2007 р., залишеною без змін постановою Київського міжобласного апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р., подану заяву задоволено. Ухвалу цього суду від 23 лютого 2005 р. скасовано, а справу призначено до розгляду.

Постановою Вищого господарського суду України від 24 квітня 2008 р. ухвалу господарського суду Київської області від 20 грудня 2007 р. та постанову Київського

міжобласного апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р. скасовано, а ухвалу господарського суду Київської області від 23 лютого 2005 р. залишено без змін.

Ухвалою колегії суддів Верховного Суду України від 26 червня 2008 р. за касаційною скаргою Товариства порушено провадження з перегляду у касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 24 квітня 2008 р.

У касаційній скарзі ставиться питання про скасування оскарженої постанови Вищого господарського суду України з мотивів її невідповідності нормам процесуального права.

Заслухавши доповідь судді-доповідача, пояснення представників сторін, розглянувши доводи касаційної скарги, перевіривши матеріали справи, Судова палата вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Суди попередніх інстанцій установили, що позовна заява до господарського суду від імені СТ «Кондитер» підписана в. о. голови правління цього товариства К., мирова угода, яка була затверджена господарським судом Київської області ухвалою від 23 лютого 2005 р., від імені позивача була підписана К., а зі сторони відповідача — головним бухгалтером О.

Постановою Таращанського районного суду Київської області від 25 червня 2007 р. І. визнано винною у скоєнні суспільно небезпечного діяння, передбаченого частинами 2, 5 ст. 191, ч. 2 ст. 366 КК України, зокрема за те, що вона, будучи одночасно головою правління Товариства та засновником СТ «Кондитер», з метою заволодіння приміщенням ресторану «Лазурний» ініціювала звернення СТ «Кондитер» до господарського суду Київської області з позовом про стягнення з Товариства боргу в сумі 170 000 грн, отриманих за договором безпроцентної цільової позики від 4 березня 2004 р. та раніше нею привласнених, наказала юрисконсульту Товариства Р. підготувати позовну заяву до суду, змінивши в договорі строк його дії з 1 року до 6 місяців, та інші документи, одному із засновників СТ «Кондитер» К. — представляти інтереси позивача та підписати мирову угоду, головному бухгалтеру Товариства О. — підписати договір позики від імені цього товариства, представляти у суді інтереси відповідача та підписати від його імені мирову угоду з СТ «Кондитер», відповідно до якої у рахунок погашення боргу перед СТ «Кондитер» передавалося приміщення ресторану «Лазурний», незважаючи на те, що О. за своєю посадою не мала права укладати угоди та ці питання не були предметом розгляду правління товариства. Унаслідок злочинних дій І. господарський суд Київської області затвердив мирову угоду, відповідно до якої будівля ресторану «Лазурний», розташована у смт Рокитне, незаконно була передана у власність СТ «Кондитер» у рахунок погашення боргу за фіктивним договором безпроцентної цільової позики від 4 березня 2004 р.

У зв'язку з тим, що до винесення вироку І. захворіла на психічну хворобу, до неї було вжито примусові заходи медичного характеру.

Скасовуючи ухвалу господарського суду Київської області від 20 грудня 2007 р. та постанову Київського міжобласного апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р. та залишаючи без змін ухвалу господарського суду Київської області

від 23 лютого 2005 р., суд касаційної інстанції свій висновок мотивував тим, що зазначені відповідачем обставини не є нововиявленими, оскільки постановою Таращанського районного суду Київської області від 25 червня 2007 р. примусові заходи медичного характеру застосовані до І., яка не брала участь у розгляді справи та не підписувала мирову угоду. Крім того, Товариство пропустило передбачений ст. 113 ГПК строк, протягом якого заявник може звернутися до суду із заявою про перегляд ухвали за нововиявленими обставинами.

Проте з таким висновком касаційного суду погодитися не можна, оскільки такого висновку суд дійшов із порушенням норм процесуального права.

Відповідно до ст. 112 ГПК господарський суд може переглянути прийняте ним судове рішення, яке набрало законної сили, за нововиявленими обставинами, що мають істотне значення і не могли бути відомі заявникові.

Отже, зі змісту ст. 112 ГПК випливає, що нововиявленими обставинами є обставини, що обґрунтовують вимоги або заперечення сторін чи мають інше істотне значення для правильного вирішення справи, які існували на час прийняття рішення, але про них не знали і не могли знати заявники і суд.

У справі про застосування примусових заходів медичного характеру було встановлено фіктивність наданого господарському суду договору безпроцентної цільової позики від 4 березня 2004 р., отримання коштів за цією угодою І., вчинення процесуальних дій щодо укладення мирової угоди від імені позивача К., а від імені відповідача — О. за вказівкою І., яка мала на меті привласнення приміщення ресторану «Лазурний» та змусила О. діяти з перевищенням повноважень, наданих їй відповідно до статуту товариства.

Винність голови правління Товариства І. у вчиненні зазначених суспільно небезпечних діянь підтверджена постановою Таращанського районного суду Київської області від 25 червня 2007 р., якою до неї застосовані примусові заходи медичного характеру.

Зазначені обставини укладення мирової угоди між СТ «Кондитер» та Товариством, яка 23 лютого 2005 р. була затверджена господарським судом Київської області, мають істотне значення для вирішення справи. Ці обставини існували на час винесення господарським судом ухвали про затвердження мирової угоди, не були відомі заявнику та могли бути йому відомі, оскільки його інтереси в суді представляла О., яка діяла за вказівкою І. з перевищенням повноважень, наданих їй статутом.

Наведені обставини з достовірністю стали відомі заявнику тоді, коли набрала законної сила постанова Таращанського районного суду Київської області від 25 червня 2007 р., оскільки до цього часу у справі проводилося досудове та судове слідство.

Правильним є висновок суду першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, що наведені в постанові Таращанського районного суду Київської області від 25 червня 2007 р. обставини вчинення колишнім головою правління Товариства І. суспільно небезпечних діянь, унаслідок яких 23 лютого 2005 р. господарським судом Київської області була затверджена мирова угода між сторонами, є нововиявленими обставинами та підставою для скасування цієї ухвали в порядку ст. 112 ЦПК України.

У зв'язку з наведеним постанову Вищого господарського суду України від 24 квітня 2008 р. не можна вважати законною та обґрунтованою, а тому вона підлягає скасуванню.

Натомість Київський міжобласний апеляційний господарський суд правильно застосував норми процесуального права та залишив без змін ухвалу господарського суду Київської області від 20 грудня 2007 р. Постанова Київського міжобласного апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р. підлягає залишенню в силі.

Керуючись статтями $111^{17}-111^{20}$ ГПК, Верховний Суд України

п о с т а н о в и в:

Касаційну скаргу Рокитнянського районного споживчого товариства задовольнити.

Постанову Вищого господарського суду України від 24 квітня 2008 р. скасувати.

Постанову Київського міжобласного апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р. залишити в силі.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова Вищого господарського суду України від 24 квітня 2008 р.

(постанову скасовано постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 19 серпня 2008 р.)

Колегія суддів Вищого господарського суду України розглянула касаційну скаргу Споживчого товариства «Кондитер» (далі — СТ «Кондитер») на постанову Київського міжобласного апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р. та ухвалу господарського суду Київської області від 20 грудня 2007 р. у справі за позовом СТ «Кондитер» до Рокитнянського районного споживчого товариства (далі — Товариство) про стягнення 170 000 грн.

СТ «Кондитер» звернулося до господарського суду з позовом до Товариства про стягнення 170 000 грн заборгованості за договором безпроцентної цільової позики від 4 березня 2004 р.

Ухвалою господарського суду Київської області від 23 лютого 2005 р. затверджено укладену між сторонами мирову угоду та припинено провадження у справі.

Ухвалою господарського суду Київської області від 9 березня 2006 р. повернуто заяву Товариства про перегляд ухвали від 23 лютого 2005 р. за нововиявленими обставинами.

Ухвалою господарського суду Київської області від 30 березня 2006 р. Товариству відмовлено у прийнятті заяви про перегляд ухвали від 23 лютого 2005 р. за нововиявленими обставинами.

20 липня 2007 р. Товариство втретє звернулося до господарського суду Київської області із заявою про перегляд ухвали про затвердження мирової угоди за нововиявленими обставинами, яка була прийнята до розгляду судом.

Ухвалою господарського суду Київської області від 20 грудня 2007 р. заяву Товариства було задоволено, ухвалу господарського суду Київської області від 23 лютого 2005 р. про затвердження мирової угоди скасовано, а справу призначено до розгляду по суті.

Постановою Київського міжобласного апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р. апеляційну скаргу СТ «Кондитер» по справі було залишено без задоволення, а ухвалу господарського суду Київської області від 20 грудня 2007 р. залишено в силі.

Не погоджуючись із прийнятими рішеннями, СТ «Кондитер» подало касаційну скаргу, в якій просить постанову Київського міжобласного апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008р. та ухвалу господарського суду Київської області від 20 грудня 2007 р. скасувати, а ухвалу господарського суду Київської області від 23 лютого 2005 р. про затвердження мирової угоди залишити без змін.

У касаційній скарзі СТ «Кондитер» посилається на те, що судами попередніх інстанцій порушено вимоги статей 35, 112, 113 ГПК, а саме: безпідставно визнано нововиявленою обставиною постанову від 25 червня 2007 р. у кримінальній справі, що розглядалася Таращанським районним судом Київської області, оскільки всі викладені в ній обставини були відомі відповідачу ще під час розгляду справи в суді в 2005 році, а отже, вони не є нововиявленими; цією постановою не визнані злочинними дії учасників господарського процесу, якими було підписано мирову угоду (представники О. та К.); зміст постанови Таращанського райсуду не містить обставин, що мають істотне значення для справи; суди з порушенням ст. 35 ГПК безпідставно використали факти, встановлені в постанові з кримінальної справи як такі, що не потребують доведення, тоді як вирок з кримінальної справи згідно з вказаною нормою обов'язковий для господарського суду лише з питань, чи мали місце певні дії та ким вони вчинені; судами не враховано пропуск заявником двомісячного строку звернення із заявою про перегляд справи за нововиявленими обставинами.

Судова колегія, розглянувши наявні матеріали, обговоривши доводи касаційної скарги, перевіривши юридичну оцінку обставин справи та повноту їх встановлення, дослідивши правильність застосування норм процесуального права, вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Відповідно до вимог ст. 112 ГПК господарський суд може переглянути прийняте ним судове рішення, яке набрало законної сили, за нововиявленими обставинами, що мають істотне значення для справи і не могли бути відомі заявникові. Необхідними ознаками нововиявлених обставин є їх наявність на час розгляду справи та те, що ці обставини не могли бути відомі заявнику на час розгляду справи, тобто виявлення їх після прийняття судового рішення зі справи. Отже, не можуть вважатися нововиявленими обставини, що встановлюються на підставі доказів, які не були своєчасно подані чи заявлені сторонами. Виникнення нових або зміна обставин після вирішення спору по суті не можуть бути підставою для перегляду судового акта за нововиявленими обставинами.

За змістом ст. 112 ГПК, нововиявлені обставини характеризуються тим, що вони: існували під час розгляду справи, але не були відомі заявнику; є істотними, тобто

такими, що можуть вплинути на висновок суду щодо наявності певних прав та обов'язків у сторін, а також інших осіб, що брали участь у справі, а отже, вплинути на законність та обґрунтованість постановленого судового акта; виявлені після набрання чинності судовим актом.

При цьому нововиявленими обставинами є матеріально-правові факти, що належать до підстав позову або висунутих проти нього заперечень іншої сторони, та інші юридичні факти, що мають значення для вирішення спору, які характеризуються наявністю зазначених ознак у сукупності.

Згідно з ч. 1 ст. 113 ГПК судове рішення господарського суду може бути переглянуто за нововиявленими обставинами за заявою сторони, поданням прокурора не пізніше двох місяців з дня встановлення обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення.

Як нововиявлену обставину суди першої та апеляційної інстанцій визнали постанову Таращанського райсуду Київської області від 25 червня 2007 р. про вжиття до І., яка в минулому була головою правління Товариства, примусових заходів медичного характеру за вчинення нею суспільно небезпечних діянь, передбачених частинами 2, 5 ст. 191 та ч. 2 ст. 366 КК України.

При цьому суди обох інстанцій не звернули уваги на те, що нововиявленою обставиною можуть бути не самі по собі процесуальні документи (рішення чи постанови правоохоронних органів), а фактичні дані, що спростовують факти, які було покладено в основу судового рішення. При чому такі фактичні дані повинні бути невідомі заявникові на момент прийняття судового рішення та мають істотне значення для справи.

Суди попередніх інстанцій не навели належного обґрунтування того, яке істотне значення для справи має постанова про вжиття примусових заходів медичного характеру до громадянки І., якщо остання не брала участі у справі і не укладала мирову угоду (мирова угода підписана зі сторони відповідача головним бухгалтером О., яка діяла на підставі довіреності, а зі сторони позивача — К.).

Про істотність нововиявлених обставин можна було б говорити, якби заявник подав докази, що у відповідача перед позивачем не існувало боргу, або судом були б визнані в установленому законом порядку злочинними дії учасників судового процесу, які підписували мирову угоду. Наявна в матеріалах справи довіреність від Товариства на головного бухгалтера відповідача — О. доводить, що ця особа була належним чином уповноважена представляти інтереси відповідача по суті, зокрема й на підписання мирової угоди. Доказів про незаконність дій цієї особи, яка в суді діяла від імені відповідача, заявником суду не подано.

З огляду на вказане колегія суддів касаційної інстанції не може погодитись із висновками судів першої та апеляційної інстанції, що постанова районного суду про застосування примусових заходів медичного характеру щодо особи, яка не була учасником судового процесу і не укладала мирової угоди, має істотне значення для справи. Відповідний висновок судів попередніх інстанцій суперечить ст. 112 ГПК.

Помилкове ототожнення нововиявлених обставин з процесуальним документом, в якому вони викладені, замість фактичних даних (подій), якими вони насправді є в ро-

зумінні ГПК, призвели до того, що судами першої та апеляційної інстанції було допущено також порушення ст. 113 ГПК, яка встановлює граничний строк, протягом якого заявник може звернутися до суду із заявою про перегляд судового рішення, ухвали, постанови за нововиявленими обставинами.

Як установлено оскаржуваними судовими актами, Товариство неодноразово зверталося до суду із заявами про перегляд ухвали про затвердження мирової угоди за нововиявленими обставинами, посилаючись на одній й ті самі фактичні обставини — незаконні дії І. Ці обставини викладені як у самих заявах відповідача, так і в документах, що до них додавалися і які містяться в матеріалах справи. Про ці самі обставини було відомо й відповідачу в особі його представників, зокрема представника О., що була головним бухгалтером Товариства та підписала мирову угоду.

Враховуючи, що голова правління Товариства І. (керівник виконавчого органу) та головний бухгалтер (представник у справі) О. чітко знали та повною мірою володіли інформацією відносно того, які вони вчиняють дії від імені Товариства у 2005 році на момент розгляду справи та укладення мирової угоди, колегія суддів доходить висновку, що про це було відомо і самому Товариству (юридичній собі), представниками якої ці особи були.

Відповідні обставини не можуть вважатися нововиявленими, а отже, не могли слугувати підставою для перегляду ухвали суду про затвердження мирової угоди.

Викладене свідчить про неправильність висновків судів першої та апеляційної інстанцій при прийнятті оскаржуваних судових актів про задоволення заяви відповідача про перегляд ухвали про затвердження мирової угоди у цій справі за нововиявленими обставинами та про грубі порушення судами статей 112, 113 ГПК.

Керуючись статтями 111^{5}, 111^{7}, 111^{9}, 111^{11}, 111^{13} ГПК, Вищий господарський суд України

постановив:

Касаційну скаргу СТ «Кондитер» задовольнити.

Ухвалу господарського суду Київської області від 20 грудня 2007 р. та постанову Київського міжобласного апеляційного господарського суду від 26 лютого 2008 р. скасувати.

Ухвалу господарського суду Київської області від 23 лютого 2005 р. залишити без змін.

Комп'ютерна верстка
Т. Михайленко
Редагування і коректура
Ю. Печенюк
Обкладинка художника
В. Жиборовського

Підп. до друку 25.06.2009.
Формат 70x100 $^1/_{16}$.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 8,9. Обл.-вид. арк. 8,3.
Наклад 1 000 прим.
Зам. № 9-638.

ТОВ «Видавничий Дім «Ін Юре»
Україна, 01004, м. Київ, вул. Терещенківська, 4б
Тел.: (044) 234-69-72
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія ДК № 2191 від 20.05.2005 р.

Віддруковано у **ЗАТ «ВІПОЛ»**
Україна, 03151, м. Київ, вул. Волинська, 60
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія ДК № 752 від 27.12.2001 р.

ГОСПОДАРСЬКЕ СУДОЧИНСТВО

СУДОВА ПРАКТИКА у ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

2. 2009

ГОСПОДАРСЬКЕ СУДОЧИНСТВО · СУДОВА ПРАКТИКА у ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Передплатний індекс 94960